

KARYS

1986 Birželis — June
Liepa — July

Nr. 6

KARYS

1986
Nr. 6 (1623)

Leidžia — L.K.V.S. RAMOVĖ

TURINIO SKYRIAI: Karinės Žinios, Mokslas ir Technika, Spaudoje Pasižvalgius,
Kronika ir Šaulių priedas — Tremties Trimitas
Redaktorius — Balys Raugas, 415 Main St., Delran, N.J. 08075
Administratorius — Alfonsas Samušis

KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriamus straipsnius siųsti redaktoriaus adresu. Įvairių autorių straipsniai, skelbiami KARYJE, nevisada reiškia redakcijos nuomonę. Straipsniai gali būti trumpinami bei taisomi. Korespondencijos spausdinamos tik apie ramovėnų, šaulių ar birutiečių veiklą bei jų narius. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$17.00, pusmečiui U.S. \$9.00, atskiro nr. U.S. \$2.00.
Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207, USA

Čekius arba Money Orders adresuoti tik KARYS vardu, - ne "Warrior" ar kt.
Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

KARYS (ISSN 0022-9199) is published monthly except July and August by Lithuanian Veterans Assoc. RAMOVĖ, a Not-For-Profit Corporation, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Subscription \$17.00 per year (single copy \$2.00). Second class postage paid at Brooklyn, N.Y. Postmaster. Send Address changes to: KARYS, 341 Highland Boulevard, Brooklyn, N.Y. 11207

TURINYS

Viršelis — Kauno Įgulos bažnyčia. Vaizdas nuo Žaliakalnio	
Viršelio 4 psl. — Lietuvos sodyba 1941 m. birželyje	
Dr. V. Dambava — Gyvenime viltimi	241
Dr. K. Ėringis — Lietuvos karių mirtis	246
J. Abraitis — Atsiminimai. Birželio 23-sios įvykiai	252
J. Vaičeliūnas — Bolševikiniai aviatoriai	255
Dr. P. Reklaitis — Trys Radvilai	257
A. Kramilius — Momentas mirties šešėly	263
J. Klimas — Paskutinis kariūnas	266
KARIO SKYRIAI:	
Mūsų spaudoje pasižvalgius	269
Karinės žinios	273
KARIO PRIEDAS:	
Tremties trimitas	279
Turinyje: Tėvo diena, Jūs žuvote už laisvę (V. Tamošiūnas), kronika ir kt.	

ATSTOVAI:

Baltimore — K. Česonis, California — A. Audronis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis,
Aurora, Col. — Br. Masiokas, Australia — V. Šalkūnas

PLATINTOJAI

AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walscott St., North
Geelong, Vic. 3215

S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street, Yagoona,
NSW, 2199

KANADOJE

TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas,
St. Prapas.

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus
CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", "Patria" Gifts & Electr..
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
OMAHA, NB — Jonas Smailys
WATERBURY, CT — "Spauda"
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

V. VOKIETIJOJE

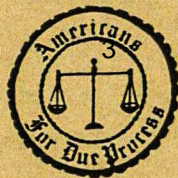
Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

ANGLIJOJE

S. Kasparas, 32 Puteaux House, Roman
Road, London E 2. ORF, England

SPAUDINA

Franciscan Press
341 Highland Blvd. Brooklyn, N.Y. 11207

Didžiai Gerbiamas Tautietii!

Su šiuo "Kario" numeriu siunčiame Jums kopiją atviro laiško prezidentui. Jis yra vienintelis asmuo, kuris gali sustabdyti OSI deportacijas į Sovietų Sąjungą. Šį atsisaukimą paruošė Americans for Due Process, jungtinė Pabaltiečių ir ukrainiečių organizacija, kuri dės skelbimus į amerikiečių spaudą, kad ir plačioji JAV-ių visuomenė sužinotų kaip grubiai ir neteisingai elgiasi OSI.

Sovietai birželio pradžioj nuteisė JAV-ių deportuotą ukrainietį Fedorenko mirčiai. Estas Linnas yra pasodintas New Yorko kalėjime ir sekantis laukia išvežimo į Sovietų Sąjungą.

PADEKITE MUMS PROTESTUOTI PRIEŠ OSI, ATIDAVIMĄ DAIL. JURGIO JUODŽIO, KAZIMIERO PALCIAUSKO, LIUDO KAIRIO, ANTANO VIRKUCIO IR KITŲ LIETUVIŲ MŪSŲ TAUTOS UŽGROBIKAM SUŠAUDYMI!

Jūsų aukos yra nepaprastai reikalingos dabar!

Su gilia pagarba,
Rasa Razoaitiene
Rasa Razgaitiene
Koordinatorė

PAREMDAMAS JŪSŲ DARBĄ PRISIDEDU SEKANČIA AUKA:

( ) \$25 ( ) \$50 ( ) \$100 ( ) Daugiau negu \$100

Čekius rašyti AMERICANS FOR DUE PROCESS vardu ir siųsti:

Americans for Due Process
PO Box 85
Woodhaven, New York 11421

PAVARDĖ, VARDAS

ADRESAS

Isteigtas Lietuvoje 1919 —
Nepriklausomybės kovų —
metais.

KARYS

Atgavintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais.

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 6 (1623)

BIRŽELIS — JUNE

1986

Tragiškus ir heroiškus birželio įvykius minėdami — — —

GYVENKIME LIETUVOS LAISVĖS ATSTATYMO VILTIMI

Dr. VYTAUTAS A. DAMBRAVA

Vienas gražiausių vasaros mėnesių — birželis —dabartinėje lietuvių tautos istorijoje jau yra kelis kartus atžymėtas “Baisiojo Birželio” vardu.

1940 metų birželio 15 d. Sovietų Sąjunga klata ir ginklu okupavo Lietuvą.

1941 m. birželio 14 - 17 dienomis bolševikai vykdė tautos genocidą, masiškai tremdami nekaltus žmones į Sovietų Sąjungos šturpią nežinomąbę.

1942 metų birželio 14 - 15 dienomis hitlerinės Vokietijos pareigūnai nacių okupuotoje Lietuvoje įvykdė pirmuosius priverčiamus lietuvių išvežimus į Vokietiją darbams.

Prisimename ir šviesesnį birželio laikotarpį, pirmiausia gi 1941 metų birželio 23 - 25 dienas. Tada, nacių Vokietijai pradėjus karą su stalinine Sovietų Sąjunga, lietuvių tauta, nežiūrint metus trukusio teroro, bematant sukilo prieš sovietinius okupantus, pati nusimetė priespaudos pančius, išvydama atėjūnus iš Lietuvos ir sudarė iš tautos kilusią ir jai atstovaujančią vyriausybę bei krašto administraciją.

Minėtieji įvykiai prieš 45, 44, ir 43 metus turi ryšį su dabartimi ir ateitimi.

Ne vienas mūsų, ypačiai jaunimas, skundžiasi, jog lietuviai amžinai mini praeitį. Reikią gyventi dabartį, reikią žvelgti į ateitį.

Aišku, kad taip ir... nevisai taip. Negalima užsisklęsti praety. Tačiau kiekviena tauta, o ypačiai lietuvių tauta, privalo žinoti ne tik senąją valstybės istoriją, bet ir dabartinę, šio šimtmečio istoriją. Kraujas įpareigoja! Tolimesnis tautos likimas reikalauja! Ne veltui sakoma, kad praeitis yra geriausias ateities pranašas. Praeitis nėra tik pelenų

kibiras, kaip ciniškai pažymi poetas Sandburg. Konfucijus išmintingai sako: papasakokite man savo praeitį, ir aš atspėsiu jūsų ateitį.

Laisvės kaina — amžinas budėjimas

Iš tikro, kiek didingo entuziazmo iššaukia Lietuvos istorija! Kokia kilni ir narsi mūsų tautos dvasia, nugalėjusi šimtmečius. Tik Lietuvos sūnų entuziazmu ir himno žodžių praeities stiprybe Lietuva atsikūrė 1918 metais, po to — 1941 metais; atsikurs ji ir ateity.

Lietuvos bylai ginti ir jai sėkmingai stumti pirmyn kiekvienas turime kartą ant visados įsisąmoninti, kad laisvės kaina yra amžinas budėjimas. Kiekvienas lietuvių kilmės asmuo privalo žinoti įvykius, prieš 45 metus sukrėtusius tautą, kad mūsų kova būtų reali, o ne pagrįsta frazėm ir nieko nereiškiančia retorika. Niekas negali teisintis nežinojimu, ar užmiršimu ir “Baisiojo Birželio” įvykių; jie turi mus užgrūdinti rezistencinei kovai, kurios iš mūsų laukia nelygioje kovoje kritę “Lietuvos kareivėliai” ir “miško broliai”.

Stalino agresija prieš Lietuvą

Prisiminkime baisų sovietinės okupacijos birželį 1940 metais, kaip Lietuvos keliais pradėjo dundėti Raudonosios armijos tankai, o sovietų laivynas patruliuavo Baltijos pajūry. Ar atsimentate, kaip Lietuvos radijas ramino žmones, aiškindamas, jog rusų kariuomenė atėjo užtikrinti sklandų savitarpio pagalbos sutarties vykdymą ir apsaugoti krašto neliečiamybę. Buvo begėdiškas melas, o ne vienas lietuvis norėjo juo tikėti.

1939 metais, rugsėjo 28 - spalio 10 dienos

laikotarpyje, Lietuva, Latvija ir Estija buvo priverstos pasirašyti vadinamus "savitarpio pagalbos" paktus su Sovietų Sąjunga, įvedant į jas virš 100,000 sovietų kariuomenės, ir tariamai "išnuomuoti" savo teritorijos karines bazes Raudonajai armijai. Primesdama Lietuvai šią sutartį, Sovietų Sąjunga dar kartą atkartojė 1920 metų taikos sutarties įsipareigojimus, kuriais Maskva "visiems laikams atsisakė visų teisių" į Baltijos respublikų žmones ir teritorijas. Tuometinis sovietų užsienio reikalų komisaras Molotovas pasipiktinęs smerkė "kvailus plepalus apie Baltijos valstybių susovietinimą". To neužtenka. Pagerbime Maskvon iššauktai Latvijos delegacijai spalio mėn. 5 d. Stalinas davė "bolševiko garbės žodį, kad Sovietų Sąjunga laikysis duotųjų pažadų".

Už šešių dienų Kremlius iškėlė didelį banketą Lietuvos delegacijai. Keistu sutapimu, tą pačią dieną aukštas NKVD pareigūnas Ivan Aleksandrovič Serov baigė ruošti instrukciją Nr. 001223. Ši slapta instrukcija lietuvių deportacijų vykdymo tvarką, kad nusikračius "antisovietinių Lietuvos, Latvijos ir Estijos elementų". Nors masinės deportacijos buvo pradėtos už aštuonių mėnesių — instrukcija jau buvo baigiama, pabrėžiant, kad "antisovietinio elemento deportavimas buvo (Sovietų Sąjungai) didelės politinės svarbos reikalas".

Tvirta lietuvių laikysena Kremliuje

Su pasitenkinimu reikia pastebėti, kad lietuviai nebuvo taip lengvai sovietų mulkinami. 1940 metų spalio mėnesio 2 d. Maskvos iššauktas Lietuvos užsienio reikalų ministeris Stasys Urbšys buvo kietas. Jis priešinosi sovietinių dalinių įvedimui į Lietuvą (Lietuvai buvo numatytas 50,000 kariuomenės kontingentas), nes tada "Lietuva būtų buvusi paversta į satelitinę valstybę". Stalinas, kurį laiką leidęs Urbšiui ginti Lietuvos valstybinės gyvybės klausimą, nekantriai pastebėjo: "Tamsta perdaug ginčijatės".

Iš tikro, Hitleriui ir Stalinui Rytų Europos teritorijas pasidalinus, prasmės diskutuoti ir ginčytis lyg ir nebuvo. Reikalas buvo seniai nuspręstas. Stalinas, nepatenkintas Lietuvos vyriausybės laikysena, jai atsikeršijo, sutartyje išbraukdamas klauzulę, kuria po karo Lietuvai būtų garantuojama jos nepriklausomybė.

Sufabrikuoti kaltinimai

Okupacijos išvakarėse, 1940 m. birželio mėn. 14 d., visoms trims Baltijos valstybėms buvo įteikti griežti ultimatumai, metant sufabrikuotus kaltinimus tariamai "antisovietiniais" veiksmais. Ultimatumais buvo reikalaujama įsileisti neaprėžtą

skaičių sovietų kariuomenės, pašalinti esamas vyriausybės, pakeičiant jas Sovietų Sąjungai "draugiškai nusiteikusiomis". Ultimatumams priimti buvo duotas dešimties valandų terminas. Nespėjus Baltijos valstybių vyriausybėms reaguoti, bolševikų kariuomenė nusiaubė Baltijos kraštus. Lietuvos prezidentas protesto ženklan pasitraukė į užsienį; Latvijos ir Estijos prezidentai buvo netrukus areštuoti ir ištremti.

Greitai Maskva pareikalavo paskirti jai priimtina ministų kabinetą, po to skubiai paskelbė naujus rinkimus į "liaudies seimą". Iš po nakties atsirado kažkokia negirdėta "darbo liaudies sąjunga" su šimtais skyrių, išdygusių visame krašte. Šioji "sąjunga" buvo vienintelė, turėjusi teisę statyti kandidatus. Laisvi, nepriklausomi kandidatai buvo arba diskvalifikuoti, arba priversti atsiimti savo kandidatūras.

Be Maldos už Tėvynę

Jau birželio 21 dieną buvo uždrausta per radiją transliuoti tradicinę ryto giesmę — Maldą už Tėvynę. Iš kalėjimų paleisti nusikaltėliai buvo tyčia dengiami laisvės kovotojų vardu; jie turėjo viešai kalbėti apie "atsiskaitymą" su idėjiniais priešais. Įstaigų pareigūnai buvo šalinami iš vietų, kai kur išmetami, naudojant fiiznę jėgą, ir apšaukiami liaudies priešais. Ant tvorų ir sienų buvo išklajuota pasityčiojimui kraštui nusipelnusių asmenybių karikatūros. Ministrų kabinetas paskelbė nutarimą: nejudoma nuosavybė draudžiama parduoti, pirkti, iškeisti, išdalinti arba sujungti. Ūkininkai pradėjo naikinti gyvųjų inventorių — galvijus, nes plito kalbos apie atėmimą žemės, nusavinimą ūkių ir suvarymą ūkininkų į kolchozus. Lietuva iš karto buvo nurezgiama enkavedistų tinklu.

Melas, vien melas . . .

Sovietų pastatytas žemės ūkio ministras Matas Mickis sakė: "Ūkininkai, žinokite ir tikėkite, Lietuvos liaudies vyriausybė pilnai supranta jūsų gyvybinius reikalus ir niekada jūsų neapvils. Jūsų žemė, kurią jūs esate amžiais persunkę savo prakaitu ir krauju, yra ir pasilikis jūsų. Nebus daroma pasikėsینimo į bet kokį jūsų turtą".

Padėties rimtumas vertė Lietuvos liaudies vyriausybės ministro pirmininko pavaduotoją ir užsienio reikalų ministrą prof. Vincą Krėvę-Mickevičių vykti į Maskvą. Jis pasimatė su Molotovu, galutinai išsiaiškinti Lietuvos situaciją.

Krėvė Maskvoje sužino tiesą

Krėvei pastebėjus, kad lietuviai niekuomet nesutiks išsižadėti laisvės, kad Lietuva, krikščio-

niškas kraštas, niekuomet nepriims sovietiškos santvarkos, Molotovas atsakė: “Jeigu Vladimiras šventasis būtų norėjęs įkalbinėti savo žmones, kad jie priimtų krikščionybę, tai jis būtų kelis šimtus metų tos krikščionybės laukęs. O jis pasakė: eikite, svolačiai, į upę ir krikštykitės, o kas nenorite krikštytis, tai galvą nukirsiu. Visi nuėjo, apsikrikštijo ir tapo krikščionimis. Tai mes taip pat darome su visais”.

Mečys Gedvilas, išgirdęs Krėvės pasikalbėjimo su Molotovu turinį, prislėgtu balsu tarė: “Patekau tokion klampynėn, jog man belieka arba iš proto išeiti, arba nusišauti, arba laukti, kad mane nušautų”.

Prof. Vincas Krėvė-Mickevičius nedelsdamas atsistatydino.

Liaudies seimo rinkimų tragikomedija

1940 metų liepos 14 vyko liaudies seimo rinkimai. Nors balsavimo punktai buvo atdari nuo 6 val. ryto, niekas nesiskubino. Niekas nenorėjo būti atžymėtas pirmuoju. Radijas šoko talkon su rinkiminiais šūkiiais, bolševikine poezija ir rusiška muzika. Nuolat ir nuolat buvo kartojami Maskvos radijo korespondento žodžiai, už kuriuos jis gavo tūkstanties rublių premiją: “Kremlius stebi Lietuvos liaudį ir žino jos priešus”.

Nežiūrint to, rinkimai nesisekė, provincija ypačiai aštriai boikotavo. Žmonės rinkosi į bažnyčias. Daugelis Kauno gyventojų į balsavimo urnas metė išsikirpę iš “Lietuvos Aido” Melchiorą Puteleį... Vidudienį pats Paleckis šoko prie mikrofono: “Mes balsuojame už Lietuvą! — šaukė jis savo grebla tarsena, — nebereikės dėl nepakenčiamų sąlygų emigruoti į tolimas JAV, Brazilijas, Argentinas ir tolimiausius kraštus. Visi turės darbo ir duonos savame krašte”.

Tasso agentūros melaginga žinia — pagal planą

Ir jo žodžiai negelbėjo. Rusai nutarė rinkimus pratęsti dar vienai dienai. Tačiau sovietinė propaganda laiku nesusigriebė ir Tass liepos 14 vakare “pagal planą” paskelbė galutinius dar nepasibaigusią liaudies seimo rinkimų duomenis Lietuvoje. Girdi, rinkimai baigti, liaudis triumfuoja, balsavo 95.41%. Vėliau susikompromitavusi sovietinė žinių agentūra turėjo prisipažinti, jog rinkimai pratęsti.

Praėjus rinkimams, komunistų išreklamuotoji “darbo liaudies sąjunga” dingo, kaip į balą, ir daugiau gyveniman nebeiškilo. Paskutinis šios “sąjungos” politinio teatro aktas buvo staiga skelbti darbo masių tariamą troškimą prisijungti prie Sovietų Sąjungos, nors tuo buvo prieštaraujama tuo metu galiojusioms Baltijos valstybių konstitucijoms ir tuo

klausimu nebuvo pravesta jokio tautos atsiklausimo. Liepos 21 dieną neva išrinktieji liaudies seimo nariai buvo suvaryti į Kauno teatrą. Duryš buvo užrakintos. Po stalais tribūnoje buvo pasislėpę ginkluoti enkavedistai. Apie teatrą patručiuavo sovietų tankai. Už prisijungimą garsiausiai rėkė tarp seimo atstovų susodinti ginkluoti rusai... Jiems daugiausia pritarė viena tautinė mažuma — žydai, nors nepriklausomybės metu jie Lietuvą vadino “antrąja Jeruzale”. Liaudies seimo “nutarimas” prašyti Lietuvą įjungti į Maskvos pavergtų tautų koncentracijos stovyklą buvo tiesioginė 1940 m. birželio mėn. 15 d. Sovietų Sąjungos agresijos ir smurto pasėka.

Slaptasis Ribbentropo - Molotovo protokolas

Hitleriui atsiėmus iš Baltijos valstybių savo “Volksdeutsche”, Lietuva, Latvija ir Estija buvo paliktos Stalinui. Niekam neatėjo mintis, kad abu diktatoriai kuone du metu jau buvo tarpusavy išsidraskę Rytų Europą. Pradžioje Hitleris reikalavo sau Lietuvos, paskui jos dalies, tačiau galų gale jis nusileido Stalinui, kai tas sutiko už šiaurės vakarų Lietuvą (Marijampolės sritį) sumokėti pusą milijono aukso dolerių. Apie slaptąjį protokolą nė Vakarų valstybės nežinojo.

Baisusis Birželis

Per ištisus pirmuosius okupacijos metus viešpatavo baimė. Jau prieš “prisijungimą” vyko dažni lietuvių areštai ir “dingimai”. Teroro kulminacija buvo 1941 metų birželio mėn. 14 - 17 dienomis įvykdyti masiniai trėmimai Sibiran. Per vienerius

Vergų stovykloje

sovietinio siautėjimo metus virš 46,000 asmenų vien Lietuvoje buvo arba areštuoti, likviduoti ar deportuoti. Sovietų komisaro Glušausko liudijimu, Kremlius reikalavo iš Lietuvos ištremti 700,000 gyventojų.

Lietuvio tremtinio kapas Sibire

Šventojo Antano naktis

Kas galėjo patikėti, kad anoji tyli ir žvaigždėta švento Antano naktis dešimtims tūkstančių lietuvių bus paskutinė gimtinės sodybose, savo šeimose?

Kas galėjo manyti, kad tą ramią naktį tūkstančiai ginkluotų NKVD laukia ženklų, tykodami nekaltų aukų?

Baisiojo Birželio priešaušry visais keliais pasirodė rusai, lydimi vietos išdavikų. Sunkvežimiams sustojus miestuose prie namų, kaimuose prie ūkių, prasidėjo Serovo jau seniai suplanuotoji slaptoji "operacija", kurios lietuviai niekuomet neužmirš.

Heroiška tremtinių dvasia

Tai, ką jautė ar išgyveno į vagonus suvaryti žmonės ir iš tolo stebėję artimieji — atvaizduoti neįmanoma. Bolševikai tremiamiems nedavė maisto ir net vandens. Trūko oro, nes prekinių vagonų langai buvo užkalti, paliekant viršuje mažą plyšelį. Duso tremtiniai žmonių spūstyje, perpildytiems vagonams dar stotyse tebestovint. Nėščios moterys kelyje gimdė, naujagimiai ir ligoniai krito. Širdį vėrė skausmas, matant, kaip sugyvilėję enkavedistai pakelyje juos išmeta — prasčiau, kaip nusti- pusį gyvilėlį.

Laisvės blykstelėjimas

Į ginklu įvykdytą agresiją, ginklu lietuvių tauta ir atsakė. 1941 metų birželio 23 rytą pagrindžio vadovybės pašaukta, lietuvių tauta stvėrėsi ginklo ir "nenugalimoji" bolševikų armija kūlversčiais spruko iš Lietuvos žemės. Paskui ją kulnis nešė Sniečkus, Paleckis, Gedvilas ir visas spiečius raudonųjų kvisingių. Jie žinojo, kad lietuvių tauta neatlaidi išdavikams ir Lietuvos žemė teisingai atmoka ją pardavusiems svetimųjų plėšimui.

Nacių karinei vadovybei buvo įsakyta Lietuvoje elgtis, kaip okupuotame krašte. Berlynas labai pyko, kad lietuviai sukilo, savo valia ir savo ginklu išgujo bolševikus ir atstatytai nepriklausomybei vykdyti sudarė savo vyriausybę. Lietuvos nepriklausomybės atstatymas ir to fakto pasauliui paskelbimas buvo nenumatyta ir visiškai nelaukta nacių imperializmui kliūtis.

Vyriausybė atkuria krašto gyvenimą

Sukilimo pastatyta vyriausybė iš pirmųjų valandų tvirtai perėmė krašto tvarkymą į savo rankas. Apskirtyse ir valsčiuose ir miestuose tuč tuojau buvo įvesta lietuviška administracija. Atšaukti okupaciniai įstatymai, sudaryti savi teismai. Nedelsiant buvo grąžinta lietuviško švietimo sistema ir sudaryta sava švietimo programa. Lietuvos ūkininkams grąžinta bolševikinio okupanto išplėšta žemė.

Lietuva vėl pradėjo pulsuoti laisve. Deja, neilgam. Hitlerinė Vokietija neatsisakė savo imperialistinių užmačių. Bijodamas dar didesnio prieš save pasaulio viešosios opinijos nusistatymo, Hitleris siuntinėjo savo agentus įtikinėti, kad Laikinoji Vyriausybė atsisakytų Lietuvos suverenumo vykdymo ir priimtų nacius globėjais. Vyriausybė griežtai atmetė tą neprašytą globą ir pareiškė saugosianti partizanų ir bolševizmo krauju pašventintą Lietuvos laisvę. Tada nacių genocidinis komisaras pareikalavo, kad laikinoji vyriausybė pati

Vienas iš daugelio bolševikinės okupacijos vaizdų Lietuvoje: Panevėžio cukraus fabriko darbininkai bolševikų nužudyti 1941 m. birželio 26 d.

sustabdytų savo veikimą, grasindamas, kad priešingu atveju ims is jėgos ir teroro priemonių.

Nacių okupacija

Nacių teroras, kaip ir sovietų, niekam nebuvo paslaptis, tačiau ir tą ultimatumą Laikinoji Vyriausybė nesvyruodama atmetė. Naciams beliko griebtis jėgos. Jų kariniai daliniai buvo strateginėse pozicijose ir jų priedangoje nacių generalinis komisaras privertė Laikinąją Vyriausybę nutraukti krašto administravimą. Tai įvyko rugpjūčio 5 dieną 1941 metais. Tą dieną Karo muziejaus sodelyje prie Nežinomojo kareivio paminklo vėliavos nuleidimas bylojo Lietuvos laisvės sunaikinimą.

Rezistencija iki galutinės pergalės

Tautos rezistencija betgi tebesitęsia; ji stiprėja.

Apie tai byloja penkiolika pagrindžio leidinių, jų tarpe — garsioji Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika. Liketuviai drįsta ginti tautą ir bažnyčią, nepabūgdami grasinimų, tardymų, kalėjimų, kriminalinių psichiatrinio gydymo priemonių dvasiai palaužti, deportacijų. Viktoro Petkaus pristatymas Nobelio taikos premijai pabrėžia didingą narsios tautos sūnų dvasią.

Baisusis Birželis kiekvieną įpareigoja kelti teisybės balsą iki Lietuvai padarytoji skriauda bus atitaisyta. Lietuvių širdyse deganti tėvynės ir laisvės meilės ugnis ir mūsų tautai laisvės trokštančios laisvojo pasaulio valstybės turi stiprinti mūsų rezistencinį darbą ir tikėjimą, kad Lietuvos trispalvė vėl iškils laisvę byloti.

ANATOLIJUS KAIRYS

KYLA ŽMONĖS UŽ LAISVĖS IDĖJĄ

Emilijos ir Marijos duetas iš operos “Emilija Platerytė”

*Nuo Karpatų kalnų ligi Baltijos marių,
Nuo šiaudinės bakūžės lig rūmų aukštų —
Kyla žmonės už laisvės idėjų nemarią,
Eina ginti Tėvynės, gimtųjų namų.*

*Jau gana mūsų žemei vergų ir vergijos,
Jau gana ašarėlių karčių, oi karčių . . .
Mūsų širdys kraujuoja, mūs' žaizdos neguja,
Mūsų dienos ir naktys — grandinė kančių . . .*

*O, sukilkime, žmonės! Numeskime jungą!
Uždainuokime dainą laisva krūtine!
Te viltis mus į kovą vieningą sujungia,
Te palaimina Dievas aukštai danguje.*

*Nuo Karpatų kalnų ligi Baltijos marių,
Nuo šiaudinės bakūžės lig rūmų aukštų,
Kyla žmonės už laisvės idėjų nemarią,
Eina ginti Tėvynės, gimtųjų namų.*

LIETUVOS KARIŲ MIRTIS SOVIETŲ ARMIJOS GRETŲ REPLĖSE

(Antrojo pasaulinio karo pabaigos 40-mečiui)

(Tąsa iš Kario 5 nr.)

DR. KAZYS ĖRINGIS

9. Lietuviškoji Pamoka: Privalėjome Smogti Sovietų Užpuolikams 1939-aisiais

Užbaigdamą Dancigo - Gdinės karines operacijas 191-ma šaulių divizija buvo visiškai nukraujavusi. 546-to pulko kovos junginiuose (batalionuose, kuopose) liko tik maža grupelė karių pulko vėliavai, kasos ir dokumentų dėžėms į užfrontę išnešti. Sulaukusi gyvosios jėgos ir ginkluotės papildymų, divizija forsavo Oderio upę žemupyje ties Gartz'u ir kovojo Mecklenburgo žemėje. Nauji papildymai lietuviais kariais buvo tik iš sugaudytų Vokietijoje. Sunkių mūšių, neskaitant Oderį forsuojančią sovietų gyvosios jėgos ir technikos laviną (čia vėl buvo aktyvi vokiečių aviacija), nebebuvo. Šio straipsnio autorius padėtis už Oderio buvo palyginti saugi, nes buvau paskirtas sužeistųjų konvojams iš pulko medicinos punkto į divizijos lauko ligoninę lydėti.

Karui pasibaigus, iš 80 lietuvių karių patekusių į 546-tą pulką, su "pergale" nuo Elbės up. krantų į sugriautą Berlyną sugrįžau tik vienas, nes antrasis išlikęs visai nesužeistas susirgo. Kur kiti — jau buvo pasakyta.

Būdinga, kad sovietų karinė politinė vadovybė 1945 m. birželio 14 d. visus pabaltiečius karius atšaukė iš Vokietiją okupuojančios armijos ir stropiai pradėjo išsiuntimo į Mandžiūrijos frontą (prieš Japoniją) parengtį. Sovietai paskelbė, kad būsime vežami į Tėvynes. Tai buvo sutapatinta su Pabaltijo valstybių okupacijos išvakarių data, su penkių metų pavergimo (anot Maskvos — "išlaisvinimo") ir okupacijos sukaktimi. Kai kas iš skaitytojų gal pasakys — tai atsitiktinumas. Nemanau, nes yra per daug panašaus pobūdžio sutapimų: ir prie Oriolo, ir prie Klaipėdos (tik čia vokiečių pasipriešinimas pasibaigė anksčiau negu tikėtasi), ir Lenkijoje prie Czarna Woda upės, ir Kurše, ir ką tik paminėtas "gražinimo" tėvynės farsas. Pagaliau net 1944 metų suvėlintą vasaros sovietų ofenzyvą į Lietuvą ir Latviją šiuo požiūriu galima įtarti. Juk niekingą antrą kartą okupuoti tuos kraštus vėl birželio 15 dieną! Politškai kur kas parankiau juos pradėti antrą kartą okupuoti liepos 12 dieną, nes prieš keturis metus tiems kraš-

tams buvo jėga primestas rinkimų farsas, "išrinktieji" marionetės "paprashė" Maskvos, kad Pabaltijo valstybės būtų priimtos į Sovietų Sąjungos sudėtį (VII. 23) ir rugpjūčio 3 - 6 dienomis paskubomis buvo inkorporuotos. Matyt todėl po keturių metų Maskvai ir buvo patogiau vėliau antrą kartą užgrobti didžiąją dalį Pabaltijo valstybių teritorijos.

Atšauktus iš Vokietiją okupuojančios armijos pabaltiečius karius sovietai sutelkė Berlyno-Lichtenstein priemiesčio didžiulėje mokykloje. O iš čia ešelonas po ešelonu, skambant latvių, lietuvių ir estų dainoms, kariai kas gyvuliniame vagone, kas ant jo stogo, pradėjo kelionę į Tolimuosius Rytus, į sistemingai ruošiamą mažų pavergtų tautų karių sunaikinimą. Tai liudijo ir paspėję įkyrėti jau Sovietijoje Klinevų, Viazmos, Briansko papelkiuose dislokuotų atsarginių pulkų lozungai su praeiksmiais samurajams, lygiai kaip ir politinių užsiėmimų paskaitos. Laimei, murgdantis tuose papelkiuose pasibaigė karas ir Tolimuose Rytuose. Ir todėl Latvijos Nepriklausomybės paskelbimo sukakties — Lapkričio 18-sios — sovietai nebe panaudojo savo klastingiems politiniams išskaičiavimams siekti. Jie nebegalėjo siųsti pabaltiečių karių į frontą sunaikinimui tikėdamiesi, kad tų tautų valstybingumo sukakčių progos didina "apgautų" vergų kovingumą. Tos pavergėjo apgaulingos pastangos buvo, yra ir bus tuščios, nes legendą apie Kikutį savaip rašė, rašo ir rašys kiekvienas pabaltiečių karys.

Kiek kitaip Maskva savo klastingų tikslų karo pabaigoje siekė Kurše. Ten, Kuršo apsupimo žiede, įnirtingos kovos vyko iki pat karo pabaigos. 1945 m. gegužės 8 d. rytą vokiečių Kuršo grupuotės vadovybė pranešė sovietams esanti pasirengusi pasiduoti.¹⁹ Tačiau Maskva įsakė antrą valandą dienos nukraujavusiai 16-tai lietuvių divizijai pradėti beprasmią puolimą. Laimei vokiečiai kapituliavo 12:00 val. ir tuo kraujo praliejimo buvo išvengta. Divizija Kurše stovyklavo maždaug du mėnesius, kol ligoninėse pasveiko lengvai sužeisti ir susirgę kariai. Divizijai buvo įsakyta ruošti pergalės paradams Lietuvoje. Konkrečių planų siųsti diviziją į Tolimuosius Rytus

matyt nebuvo. Bet rengti rezervą šiam frontui divizija privalėjo. Tik neaišku ar karui pasibaigus buvo siunčiami į Kuršą naujokai ar ne.

Pasirengusi „pergalingam“ žygiui 16-oji divizija pasiekė Mažeikius 1945 m. liepos 15 d. Ji žygiavo per Šiaulius, Kedainius ir Kauną į Vilnių, iš Kuršo Lieldzeldos apylinkių. Kitu keliu, per Židikus, Telšius, Kaltinėnus, Raseinius ir Kauną į Vilnių žygiavo 156 pulkas. Toje divizijoje ir jos pulkuose nugalėtojų nebuvo. Buvo tik karo aukos, gyvieji vergai, nešą žuvusiųjų skausmingą prisiminimą. Juos varė pavergėjas, kuris niekadęs nėra laisvas. Divizijos žygiui vadovavo naujas jos vadas pulkininkas V. Motieka, nes iki pergalės buvęs jos vadas generolas majoras A. Urbšas šiam paradui „nebetiko“. Jis nebetiko Maskvai lygiai taip pat, kaip „nebetiko“ vadovauti divizijai Žemaitijoje generolas majoras V. Karvelis. Mat čia reikėjo vadovauti paradiniam žygiui vėlgį ne pagal atsitiktinę, o specialiai išlauktą datą. Tai Lietuvos paskelbimo sovietine „respublika“ penkmečio sukaktis — liepos 21 diena.¹⁹ Įsidėmėtina, kad tą dieną 16-oji divizija pasiekė Šiaulius, buvusio divizijos vado generolo majoro V. Karvelio tėviškę. Nuo Oriolo iki Šiaulių generolas vadovavo divizijai, o tėviškėje 1944 metų rugpjūtį, kaip jau anksčiau minėjome, buvo pašalintas iš pareigų. Jis toms pareigoms „nebetiko“, kaip „nebetiko“ generolą pakeitęs A. Urbšas 1945 metų paradiniam žygiui. Tam 1945 metų žygiui vadovavo minėtas V. Motieka, kuris liepos 21 dieną suvarytiems šiauliečiams pasakė „ugningą“ kalbą.¹⁹ Tik jis neprisiminė nei generolo V. Karvelio nuopelnų, nei to, kad kai kurie kalbėtojo komanduojami „nugalėtojai“ pabėgo, net su patrankomis, pas partizanus.

Liepos 27 d. divizijos pulkai pasiekė Kauną, kurį prieš metus (VII. 1) antrą kartą užgrobė Maskva. Ta proga buvo inspiruotasmitingas. Pagaliau 1945, m. rugpjūčio 2 d. divizija įžengė į sovietų okupuotą Vilnių. Tai Lietuvos valstybės inkorporavimo į Sovietų Sąjungos sudėtį penkmečio grasios sukakties išvakarės. Ryšium su tuo okupantas surežisavo politinę demonstraciją išreikšti Maskvai „padėką“ už išstietą „pagelbos“ ranką 1940 metais ir už „išvadavimą“ 1944 metais. Spaudoje mažai pasirodė mitinguojančių divizijos vadų nuotraukų. Dažniausiai gerai matosi surusėjusio Lietuvos valstybės duobkasio nepamainomo 16-tos divizijos vado pavaduotojo politiniams reikalams, pakelto nuo pulkininko generolu majoru, J. Macijausko nuotraukos.

Bet tuo nesibaigia Maskvos tyčiojimas iš Lietuvos valstybingumo ir iš pavergtos lietuvių tautos. Tai lygiai galioja latvių ir estų tautoms. Sugrižę iš karo mes radome kai kuriuos mūsų draugus, t.y. pabėgusius karius, kovojusius partizanų gretose, jau

žuvusius, kai kur net sukabintus ant tvorų ar pamestus miestelių aikštėse ir pakelėse, kad sekti ir įskaudinti artimuosius. Jie nesutiko mirti tenai, Kurše, nei kitur. Jie prisiekė mirti savo tėvynėse ir mirė už Lietuvos, už Latvijos, už Estijos neutralumą ir suverenitetą, kuriuos sutrypė sovietai ir vokiečiai naciai. Niekas tiksliai nežino kiek jų žuvo partizaninėse kovose. Manoma, kad vien lietuvių žuvo apie 30,000²¹

Štai kodėl, dėl visko kas pasakyta, mums reikėjo 1939 ar 1940 metais smogti sovietų agresoriams, kad ir koks nepakeliamas būtų ištikęs mus pralaimėjimas. Yra laikas gyventi, bet ateina laikas ir mirti. Kitaip elgtis nevalia. Pasaulis gal jau seniai būtų įvertinęs mūsų aukas, kurių būtų buvę gal net daug mažiau. Vergijoje vien konfliktuose su sovietais praradome apie 55,000 kovotojų (20,000 karių žuvo sovietų armijoje ir 30,000 žuvo partizanų; dar kartą primename, kad šie skaičiai tik apytiksliai). Suomiai 1939 m. sunkiai tris mėnesius kovojo su sovietais aukų turėjo daug mažiau ir apgynė nepriklausomybę. Ogi mūsų nei aštuonmečio partizaninio karo aukų, nei prievartinių aukų vardan Pasaulinės karinės antifašistinės koalicijos pergalės pasaulis dar deramai neįvertina. Mes ne tik neatkūrėme Nepriklausomybės, bet net pilnateisių atstovų neturime Madrido tipo konferencijose. O kur dar šimtai tūkstančių ištremtų pabaltiečių, iš kurių vien lietuvių 260,000 iš tremties negrįžo.²¹

Betgi tuomet grobikams nesipriešino ne vien Pabaltijo valstybės, užpultos Maskvos. Jiems nesipriešino nei Rumunija, nei Danija ir Norvegija, pagaliau nei Liuxenburgas, Belgija ir Olandija. Tų kraštų vyriausybės tada atrodė, kad priešinimosi priespaudai gyvybių kaina bus didžiulė, nepasiekiant valstybių apgynimo rezultatų. Tai buvo gal net savaip teisinga, neskaitant išimčių. Išimtyms palietė Pabaltijo kraštus ir Lenkiją, kur žmonių ir turto išteriojimas pasiekė neįsivaizduojamą mastą. Bet ir čia yra esminis vertybių skirtumas: Lenkija atkūrė valstybinį Suverenitetą, o Pabaltijo kraštams ši vertybė yra paneigta.

Šiandien atskiriems pasaulio kraštams Maskva primetė panašaus pobūdžio dar didesnio masto nelaimes. Bet tai nereiškia, kad Antrajame pasauliniame kare Maskvos įvykdytos piktadarybės Europoje gali būti užmirštos vien dėlto, kad rusų komunizmas vysto agresiją toliau nemažėjančios klastos priemonėmis.

Pabaltiečių Karių Saviraiška ir Likiminis Nerimas

Berlynas sugriautas, kaip Troja. Pirmieji grįžta į savo Tėvynes naujųjų laikų vergai — Maskvos pa-

grobtų Pabaltijo kraštų kariai neteisėtai išvaryti į karą. Jie, sutinkamai su Atlanto Charta, neša savo širdyse Didįjį Džiaugsmą — Valstybinį Suverenitetą savo kraštams. Tik čia yra svarbi viena "smulkmena": "pakeliui" į namus, jie dar užsuks į Tolimuosius rytus Mandžiūrijon ir sugriaus Port-Artūrą. Po to jie grįš į savo Tėvynes, jeigu norės ir jei bus kam grįžti. Suvereniteto, už kurį kovojo, gal net 20-me amžiuje neregės.

Todėl vienas tokio kario sūnus ar vaikaiš, karys su plunksna rankoje, Marcelijus Martinaitis parašė "Kukučio Balades". Tose Baladėse apibendrintai ir labai taikliai išreikšti kovojusių už Aliantų Pergalę 120,000 gyvų ir žuvusių Lietuvos karių siekiai, Aliantų pažadai ir sovietų užtrauktos Lietuvai okupacinės nelaimės. Karys — Žemaitis Kukutis simbolizuoja ne tik Žemaitiją: jis simbolizuoja Lietuvą, pavergtą Pabaltijo tautų dalią.

Baladėje, pavadintoje "Daug kukučių", sakoma, kad po kojomis žemė sava, o Kukutis žengia pats sau. Karo metu du Kukučiai dviese parjojo ant vieno arklio (čia yra Lietuvos Herbo užuomina), o iš peršauto maišo byrėjo tik druska, kraujo ir prakaito druska. Bet iš to maišo buvo išgrobtas Suvereniteto vertybės Lietuvai.

Poetas, kaip dera tikram vergui, pagrindines Kukučio mintis išblaško baladžių paribiais, kad išvengtų sankirčio su okupacine cenzūra. Tų minčių santrauka ir posmų derinys gali būti užrašyti taip:

*Kai dirbau žemei dangų,
O jūrai dugną dėjau,
O jūrai dugną dėjau—
per Vokietijos gaisrą
manęs išvest atėjo,
ant kaklo pančius dėjo,
ant kaklo pančius dėjo...*

-x-

*Už miško, už miško—
gyvena Kukutis vienkojis.
Kol šalys apaugo miškais...
sugriovę Berlyną
vaikai vienakojai sugrižo...*

*Ir kolei Kukutis
pritaisė sau dešinę koją,
vos lempų suspėjo uždegti—
ir šimtmetį visų gaidys išgiedojo
per vieną vienintelę naktį.*

*Pasaulinis skausmas
Kukučio nutrauktoje kojoje.
— Joje yra kažkas baisus,*

*man nesuprantamas,
didesnis už ją pačią:
siekia Australiją
ar Japoniją.
Jos skausmas
kartais ateina iš kitos žemės pusės,
apimdamas visą pasaulį...
Visą žemę užima
mano nutraukta koja.*

*Ir jums, kai tik burnas sučiaupsit,
sudės ant pilvo rankas
ir niekas nieko neduos.
O juk duoda šį tą už nutrauktas rankas
arba kojas...*

-x-

*Kukučio rauda — kartą jau buvo kulka
Mandžiūrijoj, rodos, ar Kursko lauke.*

*Iš mano jaunystės tvora sukalta—
štai tavo sodyba, matau, aptverta (Lietuva; str.
autorius pastaba)
a) negalvojant galvoti ko nereikia galvoti;
b) nematant matyti ko nereikia matyti;
c) nesupranatant suprasti ko nereikia suprasti.*

-x-

*Ožkų numindžioti — žaliai
vėl sužaliuos Kukučio reikalai:
jis žiūri, kaip ant laikraščio — kvailai.
jau daro Dievo nuodėmę du vabalai.*

(Iš Marcelijaus Martinaičio Kukučio
Baladžių: Vainikas, 1981, 137-208 psl)

Dokumentalumas reikalauja pažymėti pro-švaistes, kai jaunystėje juokas eina netoliese mirties. Kai 1945 m. birželio 14 d. patraukėme iš okupacinių pulkų į sugriautą Berlyną, keliuose atsirado daug pabaltiečių karių. Pirmiausia pasireiškė latvių styginis dainų ansamblis. Iki išnaktų jie dainuodavo, kol sumigdavome prie kelio kaimų patvoriuose. Jų lengvo turinio melodijos kažkuo labai skyrėsi nuo lietuviškų. Praeinantys baugūs vyresnio amžiaus vietiniai vokiečiai greit susigaudydavo, kad čia kokie tai keisti "ivanai", net šnekučiuojantys vokiečiai.

Kai atėjome į Berlyną čia mus pasiekė slaptos žinios iš Kuršo ir Kuršo pabaltiečių karių išvados. Jas patvirtino užuominos iš taip neskaitlingų laiškų, pasiekusių frontą ir informavusių Berlyne telkiamą įgulą, kad mūsų tėvynėse siaučia sovietų teroras ir liepsnoja partizaninės kovos. Kartu paaikšėjo, priešingai sovietų melui, kad mes čia telkiami Berlyne vykti ne į tėvynes, o į Japonijos frontą. Kokie

tos informacijos šaltiniai — neaišku, bet greičiausia kad estų ar latvių jūreiviai. Tačiau buvo ir lietuvių iš Kuršo, kurie už broliavimąsi per fronto liniją su latviais sovietų matyt skubiai buvo išblaškyti po slenkančias į Vakarų armijas.

Berlyne greit labai išrandingai prasidėjo maža grupiniai pabaltiečių pašnekesiai, saviti pasitarimai. Dar stovyklaujant Berlyno-Lichtenšteino anksčiau minėtos mokyklos klasėse, vis dažnėjo įdomūs dalykai: į kambarius ateidavo grupelės karių, jų tarpe paprastai būdavo žvalus smailianosis sausakinis lietuvis, atletiškas, tikras „artilieristas“, angalotas estas ir nerangus driučkis — raumenų kalnas latvis. Jie įjėgę į klases, o vėliau ir į kiekvieną vagoną, vis klausdavo ar yra rusų. Jei jų būdavo, tai tuojaus pasiūlydavo **pasitikrinti** stiprumą imatynėmis su pabaltiečiais. O mūsų tarpe kambariuose, ypač vėliau gyvulinuose vagonuose, visuomet būdavo po vieną ginkluotą palydovą rusų. Šie frontininkai prastai nebuvo atšiaurūs su pabaltiečiais frontininkais, nes prisibijojo. Dažniausia stipruolis latvis viena ranka paėmęs už atlagų rusų išsitraukdavo į vidurį kambario, ar vėliau ant pievutės prie stovinio traukinio, ir, šio didžiausiam nustešimui, **pasūlydavo** „persimesti“ su pabaltiečiais, pasirenkant betkurį trijulės ar visus tris iš eilės. Juokai juokais, bet imatynės būdavo grubokos, negailestingos, iš anksto sumanytos. Betgi būdavo daug juoko. Keli politiškai aršūs ir stiprūs rusai bandė įsižeisti ir susiėmė iš visų jėgų. Deja, imtynės su trimis iš eilės jiems baigdavosi apverktinai, ypač kai nuvargintą rusų paskutinis paliesdavo stipruolis latvis.

Tautinės imtynės buvo priemonė laikinai išvyti rusus iš kambario ar vagono, traukiniui stovint. Ir šie trys stiprūs juokdariai tikslą kuo geriausiai pasiekdavo. Negi daug kas nori duoti savo kaulus tvarkyti. Pasibaigus ar net neprasidėjus imtynėms ir rusams palydovams laikinai išbėgiojus, tuose kambariuose ar vagonuose dėjosi daug **rimtesni dalykai**: su imtyninkais besimaišantieji „grupės nariai“ stengėsi perduoti visiems pabaltiečiams kariams tikroviškas žinias apie okupacinę padėtį jų tėvynėse, svarstė Tolimųjų rytų fronto grėsmę ir kt. Pavojus kariams keliaudami Pietų Lenkijos geležinkeliais frontininkai daug atviriau negu rudenį svarstė pabėgimo galimybes ir prasmę, daugumai šios minties neremiant. Tiesa, keletas iš ešelono pabėgo.

Likiminį nerimą kėlė viltis, sutinkamai su Atlanto Charta, gyventi Pabaltijo valstybių nepriklausomą gyvenimą. Kai kurie pabaltiečių kariai prie savo ešelono vagonų durų **iškėlė** tautines vėliavas. Tokius žingsnius drąsino grįžtančių iš Vokietijos len-

kų, čekoslovakų, ypač graikų veiksmai, kurių visur buvo pilna keliuose ir geležinkeliuose. Deja, tikroviškos žinios pabaltiečiams bylojo ką kitą. Visiems buvo aišku, kad esame vežami ne į tėvynės, o į Tolimųjų rytų frontą. Sovietų karinė ešelono vadovybė buvo „tolerantiška“, nes **buvo nepajėgi** giliau žvalgyti ir tardyti. Dabar žvelgiant atgal aiškiau, negu tada, jaunystėje, kad sovietai mūsų bijojo, **venge** susikirtimų. Juo labiau, kad nemažai pabaltiečių karių buvo paimta Vokietijoje iš nepaspėjusių pabėgti į Vakarų vyrų. Bet ir pabaltiečių karių gretoje, dėl užtrukusių kelias savaites imtynininkų užuovėjoje atvirų pašnekesių, brendo pažiūra, kad betkokio beginklių karių maišto atveju galima visiems patekti į naująjį Katyną.

Minėtuose pogrindinio pobūdžio pasitarimuose pabaltiečių intelektualinės pajėgos, buvę sovietų armijoje, ypač svarstė strateginius ilgalaikės veiklos planus. Tos pajėgos tėvynių mirtino pavojaus sovietų antros okupacijos akivaizdoje **kvietė** karius mokslivius ir studentus visomis galiomis siekti mokslo ir skintis iš vergijos varštų kelius į pasaulį. Jų priesakas — **kelti** Pabaltijo valstybių sutrikdyto Suvereniteto ir pamintos tautų Laisvės bylą. Uždavinys — nuolatos **priminti** visam pasauliui, kad pabaltiečių ginkluotos kovos su Maskvos raudonaisiais ir nacių Vokietijos rudaissiais okupantais kelias yra išskirtinai savitas ir tragiškas. Jis **neatitinka** Vakarų modeliui, Vakarų, nepergyvenusių sovietų ogresijos ir kovojusių tik prieš nacių Vokietiją ir jos sąjungininkus. Pabaltijo valstybių Suvereniteto atkūrimo byla, priešingai negu Vokietijos užgrobtiems kraštams, aplaidžiai net piktavališkai, įtakojant sovietams, **nustumiamą** šalin. Ši byla yra **gramzdinama** Maskvos komunistinėje tautų išlaisvinimo iš hitlerinio nacizmo demagogijoje. Betgi Pabaltijo tautų, konkrečiai lietuvių tautos kovų savitumas prieš okupantus pasižymi prasidėjusiu 1941 metų Birželio sukilimu prieš sovietus. Pabaltijo tautos 1944 - 1945 metais **pakėlė** sovietų klastingai suplanuotą Kuršo karinę naiką. Pasiskelbusias 1939 metais neutraliomis Pabaltijo valstybes Maskva **užgrobė** 1940 metais. Sutrikdžiusi tų valstybių suverenitetą, Maskva ne teisėtai **privertė** žymią dalį Pabaltijo tautų karių dalyvauti Antrajame pasauliniame kare, pagrindinai įgyvendinant sovietų grobikiškus tikslus Pabaltijyje ir kitur Europoje. Bet tuo pabaltiečiai kariai **kovojo** Pasaulinės antifašistinės karinės koalicijos valstybių pusėje, nes Maskva karui įpusėjus tapo Vakarų valstybių sąjungininke. Dėl to Pabaltijo tautų kariai sunkia kraujo auka **nusipelnė** Aliantų Pergalei. Deja, sovietų užgrobtos Pabaltijo valstybės savų suverenitetų **neatkūrė** dėl sovietų agresyvumo ir Aliantų

neištikimybės Atlanto Chartai. Todėl Pabaltijo valstybių tautos, pasaulio ir Jungtinių Tautų gėdai, žiauriais 8-mečių partizaninių kovų labirintais įžengė į dabartinę intelektualinę, kultūrinę ir religinę rezistenciją ir šaukiasi Pasaulio ir Dangaus užtarimo.

Man teko, kaip ir šimtams tūkstančių pabaltiečių (vien lietuvių sovietai, kaip nurodėme aukščiau, 1944.VIII.8 - IX.16 laikotarpyje neteisėtai prievartos būdu mobilizavo 108,378 karius ir daugumą jų pasiuntė į frontą), kraupi dalia eiti daugelio žuvusiųjų ir gyvųjų kareivių keliais. Ir dabar, praėjus 40 metų, man lemta įgyvendinti nutildytųjų karių priekus ir pranešti pasauliui kas slepiama, kas nusi kalstamai suktai demagogiškai paneigiama tautoms. O trypiamos yra tikrosios valstybingumo ir laisvės vertybės, už kurias kovojo užgrobtų Pabaltijo valstybių kariai ir daugelis jų žuvo.

Ir Amžinoji Šviesa Tešviečia

Išgyvenau trisdešimtseptynerius metus okupuotoje Lietuvoje. Daug dirbau tarnybinėse komandiruotėse, ekspedicijose, keliavau asmeniškais reikalais. Nuolatos būdavo progų išsikalbėti su visų gadylių buvusiais kariais ir karininkais, patirti jų nuotaikas, siekimus ir svajones, džiaugsmus ir didįjį sielvartą. Smulkiai aprašyti visa tai čia neįmanoma ir nevisuomet tikslinga, ypač jeigu tos smulkmenos neturi platesnio visuomeninio turinio.

Tačiau šia proga galima apibendrintai išreikšti buvusių karių dar keletą saviraiškos ir savimonės plotnių. Apibendrintos minties, iš vienos pusės, reikalauja dokumentalumas ("artimetinio vidurkio" faktorius), o iš antros — personizacija, dėl savaimės suprantamų priežasčių, dar yra netikslinga.

Oficialioji Lietuvos okupacinio režimo išraiška iššaukia daugybę nelogiškų gyvenimo įtampų. Dažnai draugai nebesupranta to, kuris atsidūręs tribūnoje režia kalbą kaip velnio apsėstas. Tai priešiško iškreiptos kultūros apraiška, nužymėta liaupsėmis okupantui.

Tačiau neoficialioji kultūra dažnai pasižymi tyru darnumu. Tai liečia įvairiose, net priešų, armijose tarnavusių Lietuvos buvusių karių laikyseną ne tik politinių anekdotų (kartais net nešvankių) pasakojimo ir klausymo srityje. Beje, vieną iš tokių apibendrinčių politinių anekdotų, niekinančių okupanto pagrindinę tautybę, čia būsią ne pro šalį pateikti. Jį, kaip nepaneigiamos politinės tikrovės atspindį, su pasigardžiuoju pasakodavo įvairių laipsnių buvę Lietuvos kariuomenės kadriniai karininkai, tarnavę ir netarnavę 16-toje divizijoje, kartu su sovietų parengtais lietuviais karininkais. Žemiau pateikiama

anekdotą ir panašius į jį be didesnės rizikos buvo galima pasakoti Taline ir Rygoje, bet pavojinga, geriausiu atveju netaktiška, pasakoti Minske, ypač kur nors Rusijos miestuose.

Anekdotas mums praneša, kad nevėdinamam bunkeryje kartą užsidarė gynybai internacionalinė grupė. Jų tarpe buvo ir šeškas (maždaug skunkė). Kiekvienas tų internacionalistų be atvangos viens kitam gadino orą. Pirmieji pasiprašė išleidžiami estai. (Turima omenyje atvejis, kai pokario Estijos okupacinės administracijos Ministrų taryba priėmė nutarimą prašyti Maskvos leidimo, sutinkamai su Konstitucija, laisvanoriškai išstoti iš Sovietų Sąjungos sudeties; grupė iniciatorių buvo areštuoti ir sunkiai nubausti. Autoriaus pastaba). Antrieji pareikalavo išleisti žydai, nes esą smarvė neatitinka standarto. Amerikonai bandė tartis dėl dvoko apribojimų, bet nesusitarė ir pasišalino. Paskui juos ir dauguma išbėgiojo. Liko rusas, vokiečiai ir šeškas. Daug triukšmavęs vokiečiai neatlaikė ir pabėgo. Liko rusas ir šeškas. Internacionalinės grupės nariai vis laukė ir laukė, kuris iš tų dviejų pirmas išbėgs pro duris, bet nesulaukė. Išsidrąsinę pravėrė duris, žiūri, — šeškas nebegyvas...

Jeigu įsigėrę atsargos karininkai dar uždainuodavo skaudžiai Maskvai įgeliančią žydišką dainelę, tai privataus pobūvio dalyviai turėdavo daug skanaus juoko. Štai ji:

*Drei Juden fahren nach Herusalem,
Drei Juden fahren nach Herusalem.
Her, her, her — lem, lem, lem
Drei Juden fahren nach Heru-sa-lem!*

*Trys žydai laužiasi Jeruzalėn,
Trys žydai pusiaukelėj Jeruzalėn.
Špygą krims, špygą krims
Trys žydai jau Jeru-za-lėj!*
(Laisvas vertimas)

Šis pašiepiantis Maskvą posmelis matyt yra sugalvotas lietuvių intelektualų arba Lietuvos žydų, mokačių lietuvių, žydų (yiddish ar vokiečių) ir rusų kalbas. Amžinojo žydų miesto — Jaruzalės pavadinimą šaržuotai suskaidžius skiemenimis (Her-ru-sa-lem), pirmasis skienuo rusiškai gali būti suprastas ciniškai, o paskutinysis — "lem" tris kartus pakartotas lietuviškai reiškia "kramtyti-nesukramtyti" arba "krims-krims-krims". Taigi, priedainis "Her-Her-Her, lem-lem-lem", yra ir nešvankybė, ir išvažiuojančių į Izraelį žydų politinis antausis Maskvai, kaip jį supranta lietuviai ir žydai. Ypač svarbi yra čia poetinė priemonė tris kartus triumfališkai išsakyti,

kad "trys žydai išvažiuoja į Jeruzalę". taip kad teatrališkai įsismaginę humoristai šia dainele įkaitina politinę atmosferą ir sukelia juoko protrūkius.

Betgi buvusių karių ir karininkų, ypač Lietuvos kariuomenės kadrinių karininkų pečius jau slegia ne jaunystė. Daugybė karo dalyvių buvo sunkiai sužeisti, suluošinti ir palieję invalidai. Kiti kariai sugrįžo palaužti Šiaurės lageriuose ir tremtyje. Daug jų jau išmirė. Tačiau tautinė savastis, neoficialioji kultūra ir religija išlaiko ir ugdo solidarumą. Raudonieji ir rudieji okupantai neretai privertė brolius, artimus gimines ir draugus būti priešingose barikadų pusėse. Patyrę okupacines nelaimes ir daug pergyvenę karininkai su politiniais vėzdais retai švaistosi. Būdinga, kad pokario teroro metais atėjūno NKVD kariuomenė ir KGB pareigūnai kratų metu plėšė plėšdavo iš gyventojų šeimininių albumų Lietuvos karių ir karininkų nuotraukas, ypač grupines, tuos albumus konfiskuodavo arba degindavo. Betgi vaikai ir vaikaičiai dažnokai išsaugojo Lietuvos kariuomenės karininkų uniformas, jas slėpė, jas gynė, už jas nukentėjo. Dabar jos tapo simboliais ir relikvijomis, kurioms nėra vietos okupacinio režimo muziejuose. (Diametraliai priešingai elgiamasi Lenkijoje, kur pvz. Lenkijos kariuomenės muziejuje Varšuvoje yra stropiai surinkti ir eksponuojami ir priešingų režimui lenkų dalinių uniformos ir reikmenys). Lietuvos kariuomenės uniformos globojamos ir iškilmingai pagerbiamos tik šeimose. Kažkas didinga ir žodžiais neišsakoma, kai paskutiniam atsisveikinimui ateina griežtosios profesijos vyrai, visų frontų ir barikadų kariai ir karininkai, mirus Lietuvos kariuomenės kadriniam karininkui — Šiaurės lagerininkui (sunkiai gavusiam darbo sargu), tarnautojui, ar pasmerktam metamorfozėi sovietų armijoje; kai palikuonys praveria rūbų spintą atsisveikinantiems atiduoti paskutinę pagarbą relikvinei mirusio karininko uniformai; kai spintos durys atveriamos daugumai, bet ne visiems; kai laidojama pagal testamentą krikščioniškai. Ir taip po mirties angelo sparnais renkasi Lietuvos kariai, gyvieji Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės tragedijos liudininkai, nes daliai jų teko žygiuoti atstačius krūtines priešų armijose ir skaitlingai žūti už grobikiškus raudonųjų ir rudųjų užkariautojų tikslus. Priešų — tų žygių organizatorių psichologijoje yra savita beatodairiškumas, smerkiant žygiuojančius kitoje barikados pusėje ir aukštinant patekusius į šią pusę. Tuo ypač pasižymi Maskva. Betgi Tėvynės Lietuvos atžvilgiu abu pavergėjai, abi barikados pusės nusizengė tarptautinei teisei. Tik priversti žygiuoti vardan Maskvos apie savo "žygius" kalba garsiai ir verčiami kalbėti dar garsiau, o kitokiu būdu su ginklu pasitarnavusiems Lietuvai — spengianti Tyla yra jėga. Tačiau laid-

jant griežtosios profesijos vyrus visų kordinatės taškų gyvieji buvę kariai be žodžių ar pašnibždomis tarp savęs susikalba. Susikalba gyvieji ir mirusieji. Ir tai svarbiausia. Et lux perpetua luceat eum... ir todėl istorija jų nelaimių neužmirš!

(Šaltiniai)

1. Raštikis, St. *Ivykiai ir Žmonės*. Akad. Skautijos Leidykla. Čikaga, 1972, 3t., 616 psl.
2. Arad, I. *The "Final Solution" in Lithuania in the Light of German Documentation*. Yad Vashem Studies, Edit. Rothkirchen, L., Vol. Xi, Jerusalem, 1976, 234-272 psl.
3. Vildžiūnas, J. *Kova be Atvangos. atsiminimai (1927 - 1944 metai)*. Vilnius "Vaga", 1971, 488 psl.
4. Karvelis, V. *Lietuvos TSR Išvadavimas iš Hitlerinės Okupacijos 1944 - 1945*. Vilnius "Mintis", 1973, 154 psl. ir 9 kartoschemos.
5. Levin, D. *Participation of the Lithuanian Jews in the Second World War*. (Summary)
6. Žalys, K. *Lietuvos istorija — faktai ar nuomonės?* Tėviškės Žiburiai, 1984, Nr. 4.
7. Šalkauskis, S. *Studentų Žodis*, 1939, Nr. 17.
9. *Displaced Persons' Commission. Document DPC-320*. Washington, 1950 (Sept. 13).
10. Daumantas, J. *Partizanai*. 3-čias pataisytas ir papild. leidimas. Čikaga: Į Laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti, 1984, 572 psl.
11. Burlitski, G. *MVD Pulkininko Pareiškimas*. 431-438 psl. Kn. *Partizanai*. 3-čias pataisytas ir papild. leidimas. Čikaga: Į Laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti, 1984.
12. Dobrovolskas, J. *Lietuvia kariai didžiojo tėvynės karo frontuose*. Vilnius, 1967.
13. *Lietuviškoji Taryb. Enciklopedija*. Papildymų tomas, Vilnius, 1985.
14. *Lietuviškoji Maž. Taryb. Enciklopedija*, Vilnius, 3 t. (Taryb. armijos liet. daliniai).
15. B. Vaitkevičius (atsak. red.). Kn. *Istorija litovskoj SSR*. Vilnius, 1978, 676 psl.
16. *Lietuviškoji Taryb. Enciklopedija*, Vilnius, 1983, 10 t. (Šešioliktoji lietuviškoji divizija).
17. Latvio "X" pranešimas laišku autoriui.
18. Lietuvio kario "Y" pranešimas laišku autoriui. (Bus daugiau)

A. A.

VERONIKAI MACIKŪNIENEI

mirus, jos vyrui Stasiui, sūnums — Vytautui, Stasiui, Laimučiu bei jų šeimoms ir artimiesiems reiškia užuojautą

Niagaros pusiasalio ramovėnai

ANTROSIOS KARO DIENOS (BIRŽELIO 23) ĮVYKIAI

Kuopos karių gelbėjimo planas. Lietuviai partizanai ir kariai sukyla.

(Atsiminimų iš KARIO Nr. 5 tąsa)

JONAS ABRAITIS

Pirmadienį apie 0900 val., 1941 m. birželio 23 d., Kauno radijo stotis paskelbė Lietuvai ir pasauliui, kad Lietuva keliasi laisvam ir nepriklausomam gyvenimui. Pranešimas paskelbtas Laikinosios Vyriausybės (LV) vardu, todėl paskelbė ir LV sudėtį.

Pakartotinai skelbė ir pranešė visiems grįžti į darbus, nes kraštas žengia į laisvę, išsivadodamas iš buvusios sovietinės vergijos ir bolševikinės okupacijos. Manęs, kaip Lietuvos kariuomenės karininko, kartu su visa mano vadovaujama kuopa, šis LV vyriausybės raginimas tam tikra prasme nelietė, nes mums į darbą grįžti nereikėjo, o tereikėjo tik tęsti ir toliau vykdyti einamas pareigas. Per dvidešimt keturias valandas gyvenimas, darbo sąlygos, veikimo aplinkybės bei galimybės pasikeitė visu šimtu procentų.

Iš vienos pusės žvelgiant, aš jau privalėjau gerbti Lietuvos konstituciją, prisitaikyti prie buvusių Lietuvos įstatymų, Lietuvos kariuomenės įsakymų ir LV nuorodų bei informacijų, paskelbtų per radiją. Iš kitos gi pusės, aš kaip kuopos vadas, turėdamas įvairiais atžvilgiais labai savotišką karių kuopos sudėtį, privalėjau labai atsargiai, kartais net rizikingai, derintis prie staiga susidariusios padėties, išskirtinai, prie Vokietijos armijos skelbiamų naujų kariškų potvarkių. Juk, būdamas kuopos vadu, buvau atsakingas už kiekvieno kuopos kario likimą, nežiūrint jo religinių įsitikinimų, tautybės ir dėvimos uniformos. O kuopos sudėtis visais atžvilgiais buvo įvairi: apie 80% lietuviai, penki Lietuvos žydai, keletas Lietuvos rusų ir 18 raudonarmiečių jaunų kareivių, atsiųstų prieš pat karo pradžią papildyti kuopos sudėtį. Kuopos kadras: iš seniau buvęs mano padėjėjas rikiuotės srityje raudonarmietis leitenantas (rusas) ir kuopos politinis vadovas, ukrainietis, ir du jauensnieji leitenantai rusai, atsiųsti papildyti sumažėjusią kuopos kadro sudėtį.

Kuopos kariai buvo skirtingi ne vien tautybe, religija, politiniais įsitikinimais, bet svarbiausia — savo priesaika ir ištikimybe savo kraštui ir tėvynei. Lietuvos kariuomenės kariai — Lietuvai, o Raudonosios armijos kariai — Sovietų Sąjungai.

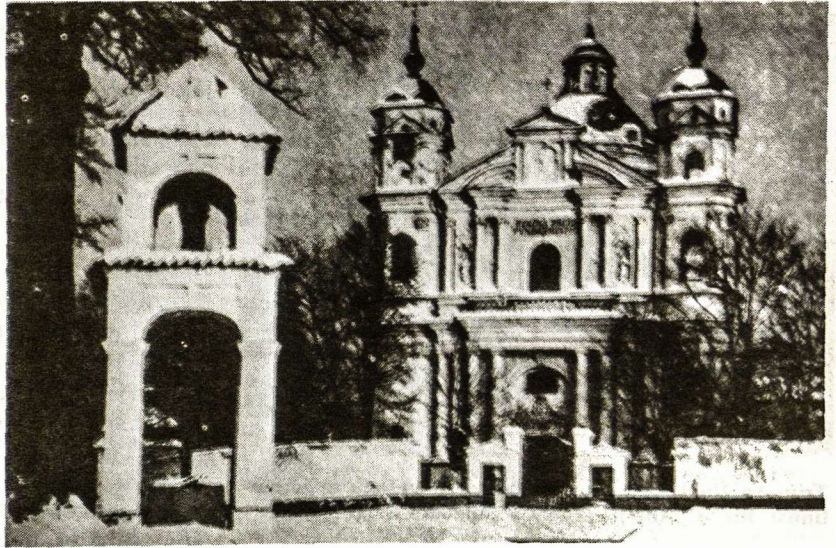
Tuo metu, pirmadienį, vokiečių armijos Vilniuje dar nebuvo, bet per Lietuvos žemę jau žygiavo didžiulės jų armijos. Per radiją praneštuose įsakymuose ir manifestuose vokiečių armijos vadovybė nurodė: visus raudonarmiečius, komunistus ir komjaunuolius, politinius vadovus bei komisarus, žydus, kriminalinius nusikaltėlius ir buvusio okupanto aktyvius bendradarbius išjungti iš Lietuvos įstaigų kompetencijos ir visus juos perduoti vokiečių armijos komendantų žinion. Apie visa tai pranešė Kauno radijo stotis, bet daugiausia sužinojome iš kitų radijo žinių, pasiklausydami privačiai.

— 0 —

Pirmadienio rytą per Vilniaus miestą pradėjo trauktis Raudonosios armijos daliniai, daugiausia motorizuoti vienetai. Daug jų pravažiavo pro mūsų kareivines: vieni Antakalnio gatve į šiaurę, kiti, pravažiavę Šv. Petro - Povilo bažnyčią, suko į Olandų gatvę ir toliau į rytus. Apie vidudienį pro mūsų kareivines Kosciuškos gatve pravažiavo viena 29-to š. korpo lietuvių raitoji artilerijos baterija, kuri traukėsi iš Varėnos poligono. Kaip toli ji traukėsi, nepavyko sužinoti. Vakare traukimasis per miestą sustojo, nes Vilniaus miestas rusų raudonarmiečių pasitraukimui pasidarė nebesaugus.

Prisimenu vieną įvykį. Pirmadienį, apie 15:00 val., patikrinęs prie Vilnelės upelio ginklų ir maisto sandėlius, stovėjau prie pagrindinių kareivinių vartų. Netikėtai išvydau nuo Šv. Petro - Povilo bažnyčios atžygiuojantį karių dalinį, kuris pilnoje kautynių aprangoje pavyzdingoje žygio voroje priartėjo prie mūsų kareivinių vartų. Iš karto atpažinau kuopos priekyje žygiuojantį kpt. Pr. Petronį. Tai buvo Vilniaus Pėstininkų karo mokyklos kursantų kuopa. Pražygiuojantį dalinį ir jo vadą pagerbiau karišku pasveikinimu. Kpt. Petronį pagerbiau ne vien kaip vyresnio laipsnio karį — aš jam jaučiau pagarbos jausmą iš Karo mokyklos laikų. Jis buvo mūsų kadro kariūnų kuopoje būrio vadu, dėstė daugelį kariško mokslo programinių dalykų, laukuose pravedavo eksperimentinės taktikos praktiškus nagrinėjimus, o klasėje — įvairių ginklų

Šv. Petro ir Povilo bažnyčia.
Pro ją 1941 m. birželio 24 d.
5 val. rytą į Vilnių įžygiavo
Vokietijos kariuomenės pirmieji
tankų daliniai

pažinimą. Viskam jis buvo rūpestingai pasiruošęs. Kitoje pražygiuojančios kuopos pusėje visai netikėtai išgirdau šūktelėjimą: „Pranai, ar žinai, kad vokiečiai tik už 50 kilometrų nuo Vilniaus?.. Atrodo, žygiuoja klaidinga kryptimi!“ Į šią pakeleivio pastabą Petronis atsakė: „Sulauk jų ir pasilik su jais!“ Čia paminėtina, kad Petronis 16-sios diviziono sudėtyje 1944 metais į Lietuvą grįžo papulkininkiu, o 1958 m. pakeltas art. gen. majoru. Į kompartiją įstojo 1943 m.

Dramatiškas soredimas išgelbėti kuopos vyrus

Birželio 23 d., pirmadienį, popietinėmis valandomis, pribrendo laikas ir mūsų sargybų kuopai pasiruošti galimiems netikėtumams, o tuo pačiu reikėjo paruošti kokį nors planą.

Pasitaręs su kai kuriais žemesnio kadro vyrais, patikimais ir nuoširdžiais lietuviais patriotais, ypač su vieninteliu būrio vado pareigas ėjusių Lietuvos kariuomenės viršila J., galvojome šiuo metu pats geriausias sprendimas — išgelbėti visą kuopą nuo sunaikinimo arba patekimo į betkurią nelaisvę — bolševikų ar vokiečių.

Panagrinėjęs įvairius pasiūlymus, patarimus, pergalojęs skirtingas prielaidas bei galimybes, nusprendžiau:

1. Nežiūrint kokios būtų pasekmės, pasistengti kuopą išsaugoti Lietuvai ir nesitraukti į Sovietų Sąjungos teritoriją;

2. Kadangi kuopos vadas įpareigotas rūpintis visa kuopos sudėtimi ir kiekvienu jos kariu, todėl būtina stengtis išgelbėti visos kuopos gyvy-

bes, nežiūrint tautybės, religijos, politinių įsitikinimų ir nešiojamos uniformos;

3. Kuopoje drausmė, susiklausymas, vyresniškumo gerbimas privalo būti aukščiausio laipsnio. Bet koks įsišokimas, ypatingai pasikėsinimas į kito kuopos kario gyvybę, netoleruojamas, todėl nežiūrint, kas šitokį nusižengimą norėtų įvykdyti ir nežiūrint kokio laipsnio karys bebūtų, kiekvieno doro kuopos vyro pareiga laiku šitą nusikaltėlį sudrausti;

4. Visų laipsnių Raudonosios armijos karius, kurie buvo vienokiu ar kitokiu tikslu į mūsų 5-tąją kuopą atkelti, leisti jiems visiems taikiu būdu atsipalaiduoti ir savo noru bei valia iškelti.

5. Nenaudoti ginklo prieš besitraukiančią Raudonąją armiją, nes nelauki iššautas provokacinis šūvis kuopai galėtų sudaryti skaudžias pasekmes;

6. Galimo bombardavimo ar kitokios grėsmės atveju, kuopą išvesti į Trijų kryžių aukštumas ir jų atšlaitėse apsikasti. Sargybų tarnybų pamaina pasilieka savuose postuose.

Šis planas buvo numatytas vykdyti, kol vokiečių armija atsiras Vilniuje. Šį planą žodžiu perdaviau savo padėjėjui virš. J., pabrėždamas, jeigu aš būčiau suimtas, ar išvežtas, ar kitokia nelemtis mane ištikty, kad nors vienas vyresnio laipsnio karys žinotų, kas darytina, susidarius kuopoje nepageidaujamai padėčiai.

Tikiu, kad nevienam kils klausimas, kodėl plane buvo numatyta leisti raudonarmiečiams išvykti taikiu būdu.

Trijų kryžių kalnas, kurio šiaurinėse pašlaitėse įsitvirtinusi ltn. J. Abraičio kuopa sulaukė išsigelbėjimo

Pirma, visi ir visų laipsnių raudonarmiečiai buvo mano kuopos sudėtyje ir man pavaldūs, betgi aš buvau atsakingas už jų tarnybą, jų globą, jų apsaugą.

Antra, beginkliai raudonarmiečiai - kareiviai, karininkai ir kuopos politrukas buvo klusnūs, lojalūs, jokių provokacinių išsišokimų bei kurstančių įsakymų nedavė, taigi, visi kartu vykdėme sargybų tarnybą, todėl suprantama, visi kartu norėjome laimingo išsigelbėjimo.

Trečia, minimi raudonarmiečiai, kaip ir visi kiti kuopos kariai, turėjo savo šeimas, artimuosius, tiesioginius nei vienas iš jų nebuvo nusižengęs Lietuvai, nes už Lietuvos pavergimą atsakingi Sovietų Sąjungos vadai, o šie raudonarmiečiai tebuvo rusai ir žmonės.

Ketvirta, Kūrėjas kiekvienam žmogui suteikė tik vieną gyvybę, todėl kiekvienas žmogus turi teisę šiuo gyvenimu naudotis ir nevalia nusižengti prieš Dievo įsakymą "Nežudyk!".

Visi šie motyvai nulėmė kuopos veikimo planą.

— 0 —

Pirmadienį, apie 1900 val., painformavęs savo padėjėją virš. J. ir kuopininką virš. Kazlauską, trumpam laikui išvykau į savo butą, norėdamas kiek išsiblaškyti ir patirti šiek tiek daugiau žinių apie karo veiksmus bei fronto padėtį.

Begrįžtant, netoli Šv. Petro ir Povilo bažnyčios, mane sulaukė kuopos kareivis, pranešdamas, jog jį pasiuntęs virš. J., liepdamas įspėti mane, kad laikinai į kuopą negrįžčiau, nes prie kareivinių vartų,

Kosciuškos gatvėje, manęs laukia trys raudonarmiečiai. Vienas NKVD uniformoje. Viršila manęs, jog jie atvykę manęs suimti.

Padėkojęs geradariui kareiviui už įspėjimą, paprašiau, kad sugrįžęs praneštų viršilai, jog aplinkybėms keičiantis, vykdytą planą.

— 0 —

Tos dienos vakare įvyko dar vienas svarbus įvykis, dar daugelio prisimenamas ir šiandien. Tą vakarą lietuviai kariai ir partizanai pradėjo užimti svarbesnes miesto įstaigas, susisiekimo centrus, įmones ir civiliams reikalams skirtus sandėlius. Tuo metu 29-to š. korpo ir kitos įgulos dalys iš Vilniaus buvo išvykę į Pabradės ir Varėnos poligonus. Lietuviškojo korpo sandėlius saugojo paliktos lietuvių karių sargybos, o okupacinės - tarybines įstaigas ir sovietinės armijos karinius objektus saugojo raudonarmiečių sargybos. Taigi rusų ir lietuvių karių Vilniuje buvo nedaug.

Pasigirdus pirmiesiems šūviams, taigi prasidėjus Vilniuje sukilimui prieš rusų sargybas, pastarieji į karinius veiksmus nesivėlė, greit nuo postų nusiėmė ir iš Vilniaus išvyko. Vilnius buvo išsivadavęs. Ankstyvą birželio 24 dienos rytą vokiečių armijai kelias į Vilnių buvo laisvas ir saugus.

(Bus daugiau)

LKVS RAMOVĖS SUVAŽIAVIME

(1986.V.24) išrinkta 3 metų kadencijai Centro valdyba, kuri pareigomis pasiskirstė taip:

Antanas Jonaitis — pirmininkas
 Viktoras Stankus — vicepirmininkas,
 Bronius Bernotas — sekretorius
 Stasys Mačys — įždininkas,
 Albinas Karsokas — kultūros reikalams,
 Kostas Juškaitis (kooptuotas) — ryšininkas
 su valdžios įstaigom ir Laisvės kovų mu-
 ziejaus reikalams.

Suvažiavimo aprašymas bus spausdinamas
 "Kario" 7 nr.

BOLŠEVIKINIAI AVIATORIAI

J. VAIČELIŪNAS

Bolševikai savo propagandinėje spaudoje aprašo savo karo aviaciją II-jo D. karo metu. Apie tai rašo Jonas Balčiūnas (Švyt. 1985, Nr. 7, 6 p.). Jis savo straipsnelyje — Ir skrido atakon drąsiejai arai, rašo: “Kokia buvo mūsų aviacijos padėtis Antrojo pasaulinio karo išvakarėse?” Jis sako — mūsų aviacija. Jei taip sakytų rusas, būtų tiesa. Bet kai taip sako žmogus su lietuviška pavarde, sunku suprasti, kodėl jis pasisavina rusišką karo aviaciją?

J. B. sako, kad tarybiniai lakūnai ant priešų numetė daugiau kaip 30 mil. tonų bombų. Hitlerinė Vokietija iš 100.000 lėktuvų, kuriuos turėjo, 77.000 prarado Rytų fronte. Ar tie duomenys tikslūs ar straipsnio autoriaus išgalvoti, sunku pasakyti ir sunku patikėti. Juk karo pradžioje vokiečiai turėjo tik 3 karo oro laivynus, o vėliau išaugo iki 5 karo oro laivynų. Kiekviename laivyne buvo apie 1500 lėktuvų, tai visuose 5 laivynuose galėjo būti 7 - 8.000 lėktuvų, neskaitant mokomųjų lėktuvų, buvusių karo aviacijos mokyklose. Karo metu lėktuvų pasikeitimas vyksta greitai, bet netikslu tvirtinti, kad bolševikai savo vieninteliame fronte numušė 77.000 vokiečių karo lėktuvus. Bolševikai kitų frontų neturėjo. Kai 1941 m. birželio 22 d. prasidėjo vokiečių - bolševikų karas, vokiečiai, žygiuodami per Lietuvą, berods, nėra nustoję nei vieno lėktuvo, o bolševikai tik birželio 22 d. aerodromuose neteko keleto šimtų karo lėktuvų. J.B. visai nepažymi, kiek lėktuvų bolševikai nustojo tame kare.

Tiesa, gal bolševikai priskaito ir jų pačių numuštus savus lėktuvus šio karo metu. Vokiečių lėktuvai skridavo kilometro ir didesniame aukštyje, o bolševikų lėktuvai 1941 m. į rytus nešėsi žemai, todėl ir patiems bolševikams buvo nesunku numušti savus lėktuvus. Juk 29-jo teritorinio korpo lietuviškos eskadrilės vadas mjr. J. Kovas ir jo padėjėjas lt. Jarčiuk, ukrainietis, žuvo ne nuo vokiečių karo aviacijos puolimų, o nuo bolševikų priešlėktuvinės apsaugos ginklų.

Tuo metu lietuviškos eskadrilės 5 lėktuvai žemai skrido į rytus. Žemai skrido, nes čia buvo savas kraštas. “Savam krašte” ir buvo numuštas eskadrilės vedamasis lėktuvas. Politrukas Zaika ir lt. Kalasiūnas nuskrido toliau į rytus, į Gomelį. Du lėktuvai dar prieš vedamojo lėktuvo numušimą

grįžo atgal. O po tos katastrofos ir trečias lėktuvas pasuko atgal.

Vokiečių žvalgybos lėktuvai žvalgė ir puolė bombomis bei kulkosvaidžiais į rytus bebėgančius bolševikus. Bolševikų naikintojai vokiečių lėktuvų ne tik nepuolė, o patys virš dobilienos nešėsi į rytus. Tai tau ir “mūsų drąsiejai arai”.

Vienas lietuvis, atsargos karo lakūnas, pasakojo, kaip vokiečiai puolė Panevėžio - Pajuosčio aerodrome esančius bolševikų lėktuvus. Kai vokiečiai lėktuvais puolė tą aerodromą, juos atakavo bolševikų naikintojai. Vokiečiai savo greitesniais lėktuvais pasuko atgal, palikdami bolševikų naikintojus. Vokiečiai ant Berčiūnų, esančių apie 10 km į vakarus nuo Pajuosčio, padarė ratą. Kai prie jų priartėjo bolševikų naikintojai, jie vėl grįžo į Pajuosčio aerodromą, baigė bombardavimą ir nuskrido į savo aerodromą. Bolševikų naikintojai jų nebepavijo.

Toliau J. B. rašo: “Už kovinį meistriškumą, narsą ir žygdarbius 200.000 aviatorių apdovanoti ordinais ir medaliais, 2420 suteikti Tarybų Sąjungos Didvyrių vardai, 65 — du kartus, o A. Poryškinui ir J. Kožedubui — tris kartus”. Jeigu ir patikėti, kad bolševikai numušė 77.000 vokiečių lėktuvų, tai išeitų, kad trys ordinais apdovanotieji bolševikų lakūnai numušė vieną vokiečių lėktuvą. Duomenys nėra vertingi. Už ką tos dovanos?

Kadangi J. B. visai neduoda duomenų apie bolševikų karo aviacijos nuostolius tame kare, tai nėra vispusiškas įvykių aprašymas. Neduoda nei keleto bolševikų karo lakūnų, kurie yra numušę didesnę priešų lėktuvų skaičių. Lyginant vokiečių žymiuosius karo lakūnus, kurie yra numušę didesnę priešų lėktuvų skaičių, su bolševikų karo lakūnais, tai pastarieji labai atsilikę. Jų skaičiuje nėra nei vieno lakūno, kuris būtų numušęs 100 priešų lėktuvų, o vokiečių lakūnų, kurie numušė po 100 ir daugiau priešų lėktuvų, yra apie 30. Bolševikų apdovanotų lakūnų yra apie 200.000, o jų žymiausias karo lakūnas, ukrainietis mjr. I. Kožedub, tėra numušęs 62 priešų lėktuvus, kai vokiečių karo lakūnas mjr. E. Hartmann yra numušęs 352 priešų lėktuvus. Žinoma, bolševikai laikosi dėsnio: reikia girtis tuo, ką turi.

Toliau J. B. rašo, kad bolševikų lakūnai - instruktoriai savo mokiniams — jauniems lakūnams

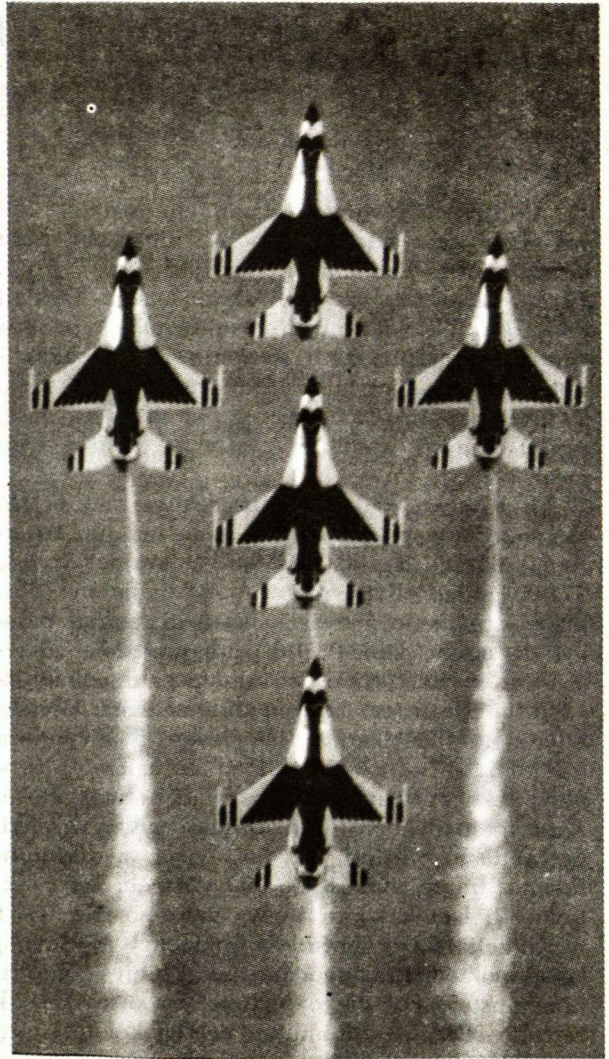
aiškindavo: "Tavo pareiga pasiekti pergalę. Atmink, priešas bėga, jei jį drąsiai puoli ir turi tik vieną tikslą — pergalę. Net ir pasibaigus šoviniams, nebėk, o imituok atakas. Bandysi bėgti — pavys ir numuš". Čia pasakyta daug tiesos: pulk priešą, kad ir be šovinių, nes negreitais lėktuvais nuo priešo nepabėgsi.

J. B. sako, kad to karo metu bolševikai pasigamino 137.000 karo lėktuvų. Taigi bolševikai tik viename fronte turėjo didelę lėktuvų skaičiaus persvarą, kai vokiečiai su mažesniu lėktuvų skaičiumi turėjo kariauti keliuose frontuose. J. B. visai nepažymi, kiek lėktuvų bolševikai gavo iš savo vakarinių sąjungininkų. Žinoma, kad bolševikai tik iš Amerikos gavo 13.300 karo lėktuvų, o iš Anglijos ir Kanados — 3282 karo lėktuvus. Čia nekalbama apie kitas bilionines paramas. Už tą paramą ir bolševikų išgelbėjimą iš beviltiškos padėties, dabar bolševikai Amerikai spjauna į veidą. J. B. visai nepažymi, kad prancūzai bolševikams davė karo lėktuvų eskadrilę su įgulomis ir visu aprūpinimu.

J. B. daugiau kalba apie bolševikų karo aviacijos veikimą 1944 - 45 metais, bet nei žodžio apie jų karo aviacijos veikimą 1941 - 42 metais, kada, kaip jau minėjau, bolševikų "sakalai" virš dobilienos nešėsi į rytus, palikdami kitus savo sudaužytus lėktuvus, žmones ir kitą karinį turtą Kauno, Varėnos Panevėžio, Karmėlavos ir kituose aerodromuose. Vokiečiai kaikiuriuos bolševikų aerodromus puolė su pakartojimais. O vokiečiai 1941 m. birželio 22 d. lėktuvais puolė 72 bolševikų aerodromus. Jeigu kiekviename aerodrome būtų sudaužę tik po 10 lėktuvų, tai jau būtų 720 sudaužytų lėktuvų. O kaikiuriuose aerodromuose tik tą dieną vokiečiai sudaužė po 20 - 30 ir daugiau lėktuvų. O kiek jų sudaužė ar numušė per tuos 4-rius karo metus Rytų fronte?

Čia duodamas net bolševikų žymiausio karo lakūno I. Kožedubo pasisakymas, kaip ir jis nešėsi požemiu į savo aerodromą nuo jį puolančių vokiečių naikintojų. Jei pats žymiausias bolševikų lakūnas nešasi nuo vokiečių naikintojų, tai kokie čia "drąsieji arai?"

Kad bolševikai turėjo gausesnę karo aviaciją negu vokiečių, tai visai natūralu. Raudonoji Rusijos imperija yra daug kartų didesnė už Vokietiją ir daug gausesnė gyventojais. Bolševikai savo karo aviaciją vystė jau nuo 1917 metų, o vokiečiai — nuo 1935 metų. Tik bolševikų karo aviacijos technika buvo prastesnė už vokiečių ir jie neturėjo gerų lakūnų. Nesvarbu, kad bolševikai ordinais apdovanojo apie 200.000 aviatorių ir nemažam skaičiui suteiktas didvyrio vardas. Tie dalykai pigūs. Tuos ordinus gamina 92 bolševikų fabrikai,

Dabarties amerikiečių aviacijos "Thunderbirds" skrydyje

o didvyrio vardą lakūnas kartais gauna tik už tai, jei jis lauko sąlygose priverstinai leisdamasis laimingai nusileidžia. Taigi, iš didelio debesio mažas lietus.

ARĖJAS VITKAUSKAS

DVYNUKAI

Naciai, kad juos paraliai,
Žengė su koja horizontaliai,
Tuo žvilgsniu jie broliais tapo—
Taip žengia sargyba prie Lenino kapo.

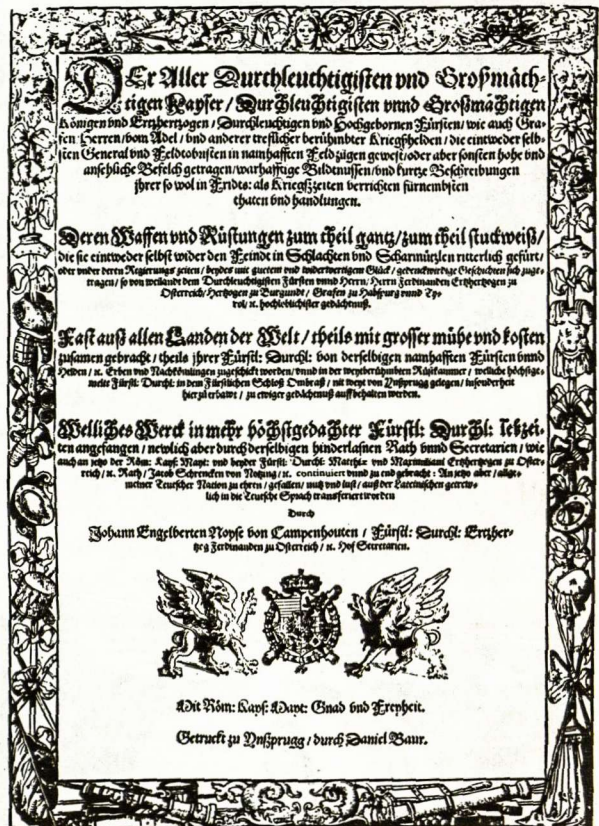
TRYS RADVILAI: JŲ ŠARVAI BUVĘ AMBRAZO PILYJE TIROLYJE

DR. POVILAS REKLAITIS

Senoji Lietuva turėjo daug garsių didžiūnų šeimų, daugiau kaip Lenkija. Lietuvoje įtakingiausia buvo šakota kunigaikščių Radvilų giminė. Radvilų garsingumą vaizdžiai rodo jų turtinga ikonografija, portretai. Prisiminkime tris didžiuosius Radvilus XVI amžiuje, lėmusius LDK-tės sienų gynimą, bažnytinius ir kultūrinius santykius; jie buvo: 1. Lietuvos didysis etmonas, nuo 1565 m. Vilniaus vaivada, Barboros Radvilaitės brolis Mikalojus Radvilas *Rudasis* (1512 - 1584); 2. pirmojo pusbrolio, Lietuvos kancleris ir Vilniaus vaivada Mikalojus Radvilas *Juodasis* (1515 - 1565) ir 3. jo sūnus Lietuvos maršalas, Trakų ir Vilniaus vaivada Mikalojus Kristoforas Radvilas *Našlaitėlis* (1549 - 1616). Pirmieji du Lietuvoje ypač pasižymėjo reformacijos rėmimu, trečiasis — katalikybės atgaivinimo globa.

Šių trijų Lietuvos didžiūnų yra žinomi trys vienodai apipavidalinti portretiniai vario raižiniai (pav. 3-5). Radvilai čia atvaizduoti visu ūgiu *karinėje* aprangoje — apsišarvavę ir apsiginklavę; dalis jų šarvuotės padėta ant žemės. Raižiniai skirtingi nuo epochos didikų portreto normalios formos. Jau 1902 m. prof. Marian Sokoklowski nurodė, kad šie Radvilų raižiniai yra iš "Schrencko veikalo".¹ Kas buvo Schrenckas ir jo veikalas? Jacob *Schrenck von Notzing* XVI-XVII amžių sąvartoje sudarė vienos militarinės kolekcijos — "Ambrazo Didvyrių Arsenalas" (*Ambraser Helden-Ruestkammer*) — katalogą, kuris XVII a. pradžioje buvo išspausdintas stambiu iliustruotu leidiniu (pav. 2).

Garsusis arsenalas buvo kūrinytis Austrijos didžiojo hercogo ir Tirolio valdytojo *Ferdinando II*-jo Habsburgo (1529 - 1595), imperatoriaus *Ferdinando I*-jo sūnaus, savo pilyje vardu *Ambras* prie Innsbrucko (pav. 1). Ambrazo pilį imperatorius *Ferdinandas I* savo sūnui nupirko 1561 m. Vėsdamas Augsburgio patricijo dukterį *Philippine Welser* did. hercogas *Ferdinandas II* sukaupe daug turto, kurį naudojo savo kultūriniam projektams: bibliotekai, portretų galerijai, arsenalui.² Pilies arsenalą *Ferdinandas II* sistematiškai didindamas retais eksponatais išplėtė į originalią garsiųjų asmenų ginklų ir šarvų kolekciją, sykiu apėmusią tų ginklų ir šarvų buv. savininkų autentiškus portretus, kurių skaičius siekė 1000. Salėse ant specialių pastolių buvo susta-

Pav. 2. Jokūbo Schrenck'o sudaryto Ambrazo arsenalo rinkinių katalogo vokiškos laidos titulinis, Innsbruckas 1603. Nuotrauka pagal originalą Prūsijos kultūrinio fondo rinkiniuose Berlyne.

tyti kiekvieno karžygio ginklai, šarvai ir portretai su atitinkamais užrašais: tokiu būdu susidarė pirmasis *karinis muziejus* kontinente.³

Būdinga, kad *Ferdinando II*-jo karinio muziejaus telkimo ir sutvarkymo principas buvo ne kilmės kraštas, atsiradimo laikotarpis ar forma, bet jų buvusi nuosavybė įžymiems karo vadams. Tam tikslui jis vedė plačią korespondenciją su daugelio kraštų valdovais ir didikais, siuntė pasiuntinius ir verbavo agentus išgauti tų kilmingųjų karių ginklams, šarvams, portretams ir biografijoms lotynų kalboje, *dovanotinai* savo muziejui-arsenalui. Kaip išlikę doku-

Pav. 3. Kng. Mikalojus Radvila Rudasis dėvjs savo kovos šarvus. Iliustracija J. Schrencko veikale. Pagal M. Sokolowskj.

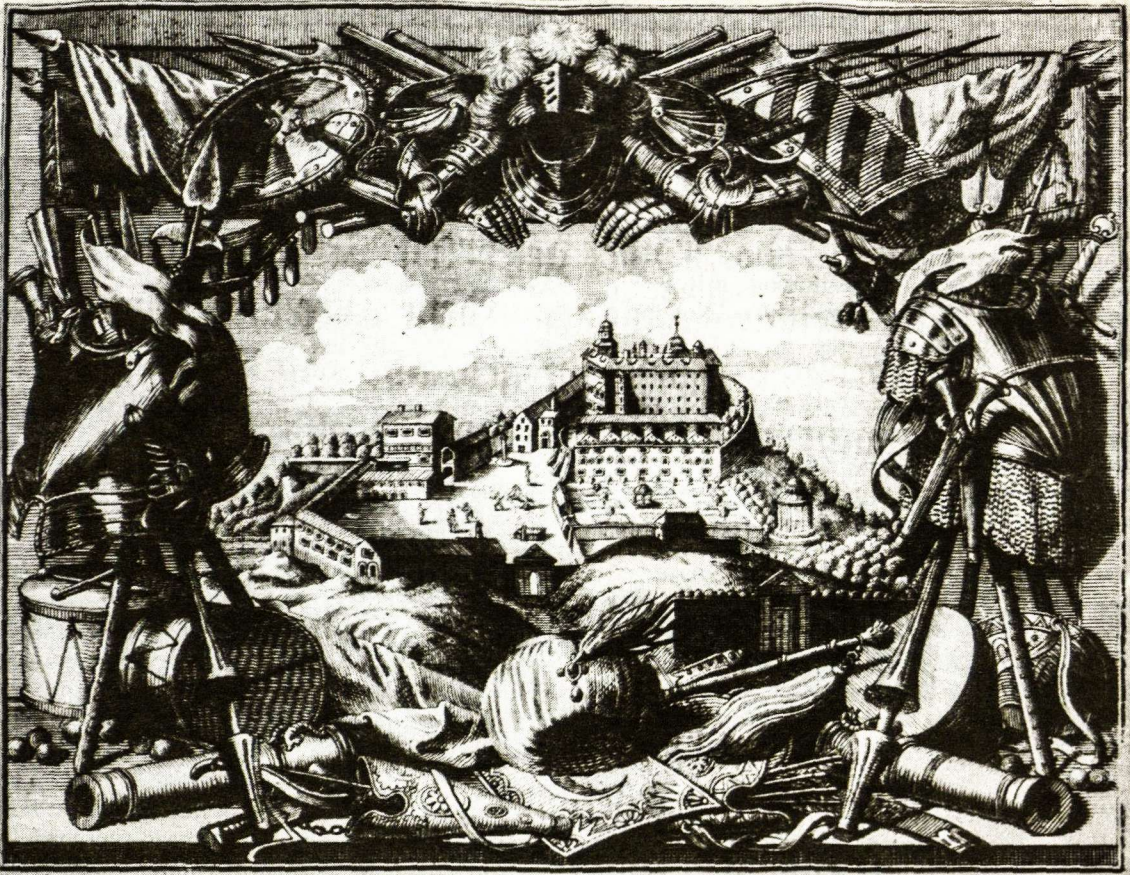
Pav. 5. Kng. Mikalojus Kristoforas Radvilas Našlaitėlis, dėvjs savo tėvo Mikalojaus Radvilo Juodojo iškilmų šarvus. Iliustracija iš J. Schencko veikalo. Pagal originalinį raizinį autoriaus rinkinyje.

Pav. 4. Kng. Mikalojus Radvila Juodasis dėvjs savo sūnaus Mikalojaus Kristoforo Radvilo Našlaitėlio šarvus. Iliustracija J. Schencko veikale. Pagal M. Sokolowskj.

mentai jrodo, Jokūbas Schrenckas, būdamas didžiojo hercogo sekretorium, šiam darbe vaidino centrinę rolę. Jau telkiant muziejinę medžiagą laiškuose buvo nurodoma, kad planuojama visą medžiagą publikuoti iliustruotu leidiniu.⁴

Gerokai prieš Ferdinando II-jo mirtį (1595) buvo pradėti ruošti piešiniai numatyto veikalo iliustracijoms. Uždavinyš buvo pavestas italų dailininkui Giovanni Battista Fontana (gim. apie 1524 Veronoje — m. 1587 Innsbrucke), kuris nuo 1573 m. veikė Ferdinando II dvare. ⁴ Signatūra liudija, kad pagal Fontanos piešinį 1582 m. buvo pagamintas Schrencko veikalui frontispisas (titulinė iliustracija), iš ko sprendžiama, kad jis bus nupiešęs pirmavaizdžius gausioms viso veikalo iliustracijoms turinčioms tą pačią formą. Fontanos piešiniai nėra išlikę, bet raiziniai atlikti pagal juos Schrencko veikale leidžia spręsti apie jų buvusį pobūdį. Jų pagrinde yra tikslus kiekvieno karžygio portreto, ginklo ir šarvų piešinys; tuos tris realinius elementus Fontana gabiai sujungė į vieną kompoziciją, kurioje kiekvienas karžygis po vieną ir visame ūgyje atvaizduotas stovjs puošniame renesansiniame portale (Pav. 3 - 5). Po Fontanos mirties 1587 darbas galėjo būti tęsiamas jo mokinių. Raižiniai knygai buvo pagaminti tuometiniame portretinės raizybos centre *Augsbur-*

Pav. 1. Pilis Ambras prie Innsbrucko, Austrijoje, kurioje XVI amž. antroje pusėje buvo sukurtas pirmas internacionalinis Karo Muziejus “Ambrazo Didvyrių Arse-

nalas”. Pilies vaizdą supra muziejaus eksponatų pavyzdžiai. Pagal J. Schrencko veikalo raizinį J.D. Koehlerio laidoje.

ge, dirbtuvėje garsaus grafiko ir grafinių serijų leidėjo Dominiacius *Custos* (gim. po 1550 Antverpene — m. 1612 Augsburgė).⁶ Veikalo ruošimas buvo baigtas po Ferdinando II-jo mirties 1595 vadovaujant minėtajam Jokubui Schrenckui, dvaro tarėjui: jis buvo viso leidinio redaktorius ir sudarytojas tekstų, kuriuose duodama kiekvieno karžygio trumpa biografija, kariniai titulai, suminimi vadovauti karo žygiai, dalyvavimas kautynėse, nukariautos vietovės. Kokio pobūdžio buvo tas leidinys išsamiai nusako jo ilgas titulinis lapas, kuris vertime skambėtų šitaip:

“Visų šviesiausių ir galingiausių imperatorių, šviesiausių ir galingiausių karalių ir didžiųjų hercogų, šviesiausių ir kilmingiausių kunigaikščių, taip pat grafių, bajorijos ponų ir kitų žymių karžygių, kurie arba patys kaip generolai ar kautynių vadai garsiuose karo žygiuose dalyvavo ar kitaip

aukštą ir žymią karo įsakymo galią nešiojo, tikrieji *portretai* ir trumpi aprašymai jų tiek taikos, tiek ir karo metu nuveiktų, žymiausių darbų ir žygių.”

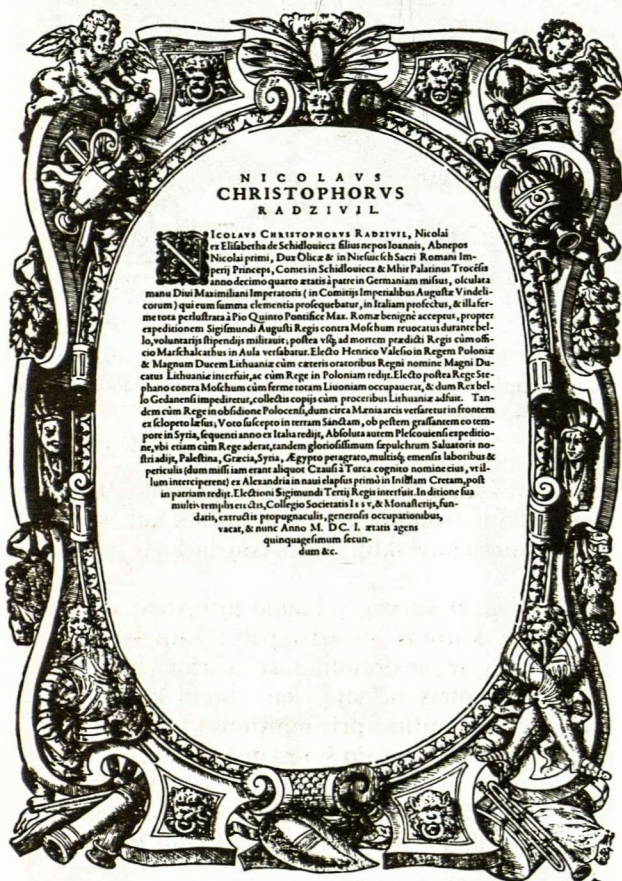
“Jų *ginklai ir šarvai*, pilname jų sąstate ar bent jų dalys, kurias jie arba patys kaip kovotojai kautynėse ir susirėmimuose vartojo, arba jų valdžios metais nešiojo, kas abiem atvejais su laime ar nelemtimi prisimintinose istorijose yra įvykę, visa tai buvusio šviesiausio kunigaikščio ir mūsų pono pono Ferdinando, Austrijos didžiojo hercogo, Burgundijos hercogo, Habsburgo ir Tirolio grafo ir tt. brangiam atminimui.”

“[Ginklai ir šarvai] sutelkti beveik iš visų pasaulio kraštų, dalinai didžiausiomis pastangomis ir lėšomis įgyti, dalinai jo kunigaikštiškos šviesybės nuo tų pačių žymiųjų kunigaikščių ir karžygių bei jų paveldėtojų ir įpėdinių *atsiusti*, ir pasaulinio

garso arsenale, kurį kunigaikščiškoji šviesybė Ambraso pilyje, esančios netoli Innsbrucko, tam tikslui buvo pastatęs, saugojami dėl amžinos atminties.”

“Šis veikalas buvo dar atsimintinos kunigaikščiškos šviesybės gyvenimo metais pradėtas jo tarėjo ir sekretoriaus, o dabar jo ciesoriškos didenybės Romos Imperatoriaus [Rudolfo II] bei abiejų švies. kunigaikščių: Motiejaus ir Maksimilijono, didžiųjų Austrijos hercogų ir tt. tarėjo ir sekretoriaus Jokūbo Schrenck'o Notzing'o tęstas ir užbaigtas”...

Veikalo išėjo trys laidos: 1) pirmoji lotyniškoji laida “Augustissimorum imperatorum...regum...verissime imagines...” su 125 raiziniaiis pasirodė 1601 m.; 2) vertimas vokiečių kalbon “Der Aller Durchleuchtigsten und

Pav. 6. Kng. Mikalojaus Kristoforo Radvilo Našlaitėlio biografija, iš J. Schrencko veikalo lotyniškos laidos. Užpakalinė lapo su iliustracija — pav. 5. — pusė. Pagal originalinį lapą autoriaus rinkinyje.

Grossmaechtigsten Kayser... wahrhaftige Bildtnusen...” (Pav. 2) parūpintas J. E. Noyse von Campenhouten taip pat su 125 raiz. išėjo 1603 metais; 3) nauja lotyniška laida identiška su pirmąja, bet su 123 raiziniaiis datuota 1605 m. Visas tris laidas išspausdino *Innsbrucke* spaustuvininkas Danielius Baur'as (Agricola). Imperatoriškasis leidinys turi didelį “in folio” formatą: 43,0 x 29,5 cm.⁷

Trijų Lietuvos Radvilų atvaizdai randami Schrencko veikalo trijuose lapuose: viršuje portretas su atributais (pav. 3 - 5), kitoje lapo pusėje vardai, titulai ir biografijaa (pav. 6).⁸ Visa tai liudija, kad Ambraso pilies arsenalo muziejun XVI a. buvo patekę trijų didžiųjų Radvilų portretai, šarvai ir ginklai. Šiandien ten jų visų nėra.²

Istorijos bėgyje jie galėjo patekti į kitus rinkinius.

Iš Ambraso pilies dingusiųjų Radvilų šarvų pėdsakų ieškant reikia susipažinti su pilies rinkinių likimu. Po didžiojo hercogo *Ferdinando II* — jo mirties 1595 (pav. 7.), jo pilies rinkiniai buvo įpėdinių saugomi ir plečiami. 1605 Ambraso pilį nupirko imperatorius *Rudolfas II*-sis ir joje sutelkti rinkiniai kelis amžius liko Habsburgų šeimos priežiūroje. Napoleono karų laikais šiek tiek eksponatų buvo išgabenta Prancūzijos, kai pagrindinė rinkinių dalis 1806 m. tapo perkelta į Vieną, kur kurį laiką Ambraso pilies ginklų ir šarvų rinkinys buvo saugomas atskirai, “Ambraso senojo rinkinio” vardu. 1889 m. iš Austrijos imperatorių Arsenalo rinkinių ir buv. “Ambraso senojo rinkinio” buvo sudarytas stambus Vienos ginklų muziejus, kuris ir šiandien sudaro Meno Istorijos Muziejaus skyrių.⁹

Austrijos sostinės įvairiuose muziejuose nuo seno dėl buv. dinastinių santykių tarp Habsburgų ir Gediminaičių-Jogailaičių išliko senosios unijinės valstybės — Lenkijos ir *Lietuvos* istorinių bei dailės paminklų. Juos jau 1838 bandė surašyti lenkas kun. *Kluczyckis*, deja, dar nepilnai ir netiksliai, betgi kun. *Kluczyckis* buvo pirmasis XIX amžiuje, kuris Vienos “Ambraso senajame rinkinyje” užtiko trijų Radvilų tris šarvus ir juos įtraukė į savo sąrašą.¹⁰ Todėl nenuostabu, kad kaikuriuose vėlesniuose leidiniuose Radvilų šarvai jau minimi ir net atvaizdujami, nors netiksliai.¹¹

Ir mūsų laikais trijų Radvilų šarvų dalys iš Ambraso pilies arsenalo tebebuvo Austrijos sostinėje, Vienoje. Jos Ginklų muziejaus buv. direktorius, geografas senųjų šarvų žinovas apskritai, *Bruno Thomas* (gim. 1910 m. Vienoje) tyrinėdamas savo muziejaus eksponatus aptarė ir aprašė juos specialisto požiūriu, be to, jis surado ir kritiškai išnaudojo juos liečiančius archyvinis dokumentus.¹² Jo tyrinėjimų rezultatai verti ypatingo dėmesio.

Pav. 7. Austrijos didysis hercogas ir Tirolio valdovas Ferdinandas II Habsburgas, "Ambrazo Didvyrių Arsenalo" kūrėjas, savo rinkinio-muziejaus reprezentacinės salės fone. Jo gyslose tekėjo Gediminaičių kraujo: motina buvo DLK Kazimiero Jogailaičio vaikaitė, tėvo prosenė kng. Cimburga buvo DLK Algirdo vaikaitė. Pagal raizinį J. D. Koehlerio laidoj.

Laiškai, laiškų projektai, senieji inventoriai, kuriuos B. Thomas surado Innsbrucko valstybiniame archyve, aiškiai kalba apie Ferdinando II-jo pastangas išgauti garsių karžygių šarvų bei portretų tiesiog iš Lietuvos, be lenkų tarpininkavimo. Galima sakyti: Ferdinandas II Vilniuje buvo įsteigęs bazę eksponatams ne tik iš Lietuvos, bet ir iš Lenkijos, Livonijos ir net Maskvos išgauti. Vilniuje jam dirbo bent du jo agentai, kurių vieno 1579 ir 1580 m. minima dokumentuose pavardė: Martin Schlutinch; antrojo agento pavardė buvo slepiama ir liko nežinoma. per Nuernbergo pirklių Hanns Hase,., kurio sūnus buvo apsigyvenęs Vilniuje, vyko agentų finansavimas. Kai Ferdinandas II asmeniškai ar su savo sekretoriaus pagalba, siuntė per specialius kurjerius parinktiems didikams mandagius laiškus prašydamas, jo žodžiais, "žymiausių lenkų ir lietuvių karo lauko pulkininkų šarvų ir ginklų, kuriuos jie prieš krikščionybės

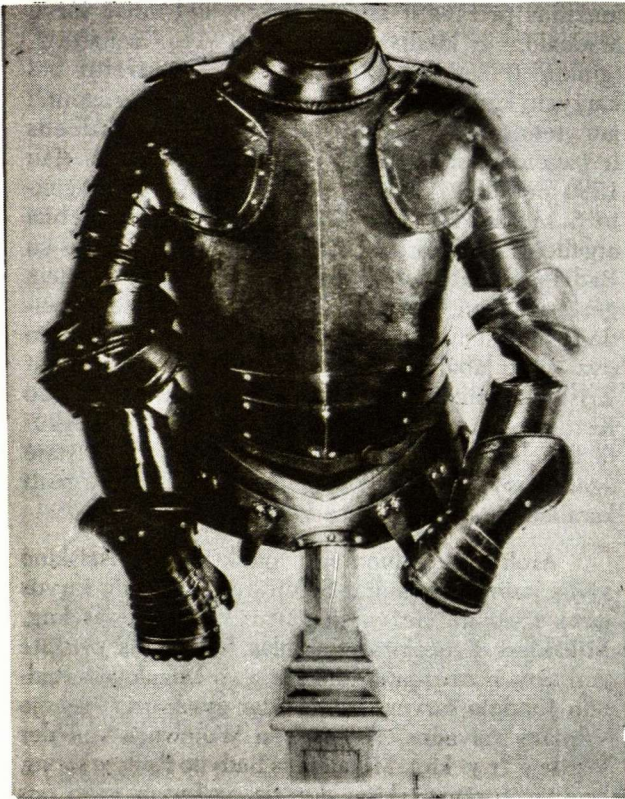
amžinus priešus ir kitaip vartojo, dėl mūsų šarvų arsenalo,¹³ ar kitaip prašant duoti savų "armatūrų" (ginklų ir šarvų), "conterfaktūrų" (portretų) bei karžygių karinės biografinės duomenų, gi jo agentai jau vietoje siekė su atitinkamais karo vadais kalbėtis ir pageidaujamus šarvus paimti į savo rankas. Jau 1580 metų bėgyje visi trys Radvilų šarvai buvo agento Schlutinchko rankose ir 1581 m. buvo skubiai atgabenti į Ambrazo pilį Tirolyje. Pasisekimas su Radvilais glūdi tame, kad jie jau nuo seniau buvo geri pažįstami. Daugeliu kitų atvejų visos Ferdinando II-jo pastangos nedavė jokių rezultatų: nepavyko pvz. gauti labai geidautų Katkevičių šarvų, taip pat Kristoforo Radvilo Perkūno, Livonijos Gotthardo Kettlerio bei eilės Lenkijos ponų. Iš Lenkijos tegauta kanclerio Zamoiskio šarvai, kuriuos jis pristatė agentams į Vilnių; bet per specialų agentą buvo gauti karaliaus Stepono Batoro šarvai.

Archyvinių duomenų patikrinimas išaiškino vieną painiavą: agentas Schlutinch Radvilų šarvus gavo 1580 m. ne vienu kartu; nedelsdamas kng. Mikalojus Kristoforas Radvilas Našlaitėlis pristatė jam savo ir savo jau miurusio tėvo Mikalojaus Radvilo Juodojo šarvus, kai dėl dar gyvenusio "senojo Vilniaus vaivados" ("des alten Wojewoda von der Wilden") t. y. kng. Mikalojaus Radvilo Rudojo šarvų, agentas turėjo atskirai derėtis, ir šarvus gavo tais pačiais metais šiek tiek vėliau. Dėl to šarvai į Ambrazo pilį buvo pristatyti taip pat ne vienu laiku, ir ten inventarizuojant pirmą siuntą įvyko klaida: Mikalojaus Radvilo Juodojo ir Mikalojaus Kristoforo Radvilo Našlaitėlio šarvai t. y. tėvo ir sūnaus buvo sukeisti. Vėliau atvežtieji Mikalojaus Radvilo Rudojo šarvai buvo inventarizuoti atskirai. Ruošdamas leidinio J. Schrenckas pateikė piešėjui visų trijų Radvilų portretus, o spaustuvininkui jų biografijas teisingai, bet tėvo ir sūnaus šarvų sukeitimas liko nepastebėtas. Šita klaida išliko literatūroje iki mūsų dienų.¹¹

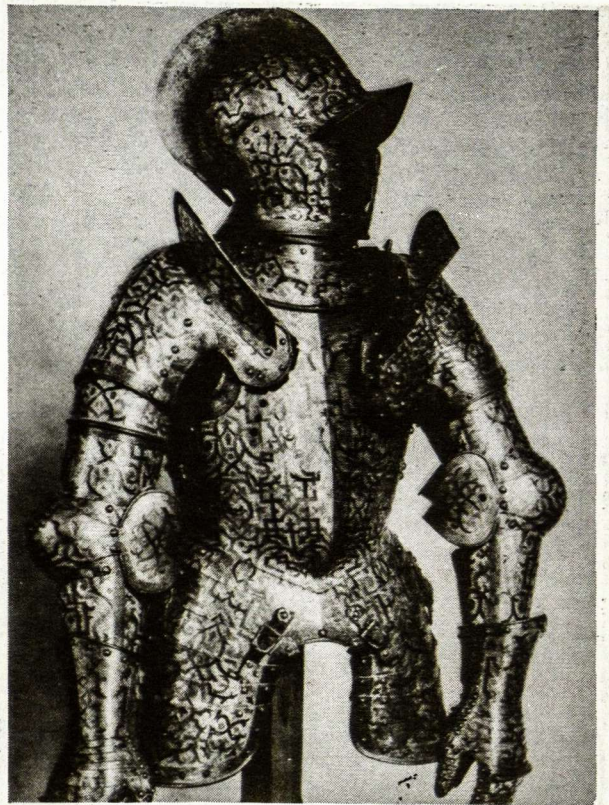
Trijų Radvilų šarvų iš Ambrazo pilies rinkinio, tiksliau sakant, tų šarvų dalių kilmę ir vertę pagal B. Thomą, reikia apibūdinti šitaip¹²:

1. Mikalojaus Radvilo Rudojo (1512 - 1584) šarvo dalis (A 1038) nežinomo italų meistro darbas 1545 - 1551 (pav. 8). Schrencko veikalo raizinyje, fig. 66, be krūtinės šarvo dar matomi šalmas ir pirštinės yra dingę. Šis šarvas esąs tipiškas *pestininkų vado* šarvas, tikrai naudotas kovose, ir kaip toks Ferdinando II-jo labai pageidautas, nors dailės požiūriu jo vertė nėra aukščiausia. Maskavimo tikslu kovoje, šarvai buvo stipriai ištepti juodai. Šį šarvą B. Thomas priskyrė italų meistriui, nors šarve yra detalių, kurių tikri italų šarvai neturi, pvz. krūtinės ir pečių dalys

Pav. 8. Mikalojaus Radvilo Rudojo kovos šarvų dalis. Italų šarvų tipo, apie 1545 - 1551. Pagal Vienos ginklų muziejaus nuotrauką.

Pav. 9. Kng. Mikalojaus Radvilo Juodojo paradinių šarvų garnitūros dalis su šalmu. Kunzo Lochnerio Nuernberge darbas apie 1555. Pagal Vienos ginklų muziejaus nuotrauką.

apačioje sudarytos iš laisvų narių ir kt. Tad galima manyti, kad meistras, jei ir italas, šarvus padarė Lietuvoje, gal su vietinių meistrų pagalba?¹⁴

2. *Mikalojaus Radvilo Juodojo* (1515 - 1565) prabanginio šarvo dalis (A 1412) sukurta Nuernberge šarvų meistro Kunz'o Lochner'io (1510 - 1567) apie 1555 metus (pav. 9). Schrencko veikalo raižinyje šie šarvai patalpinti sūnaus kng. Mikalojaus Kristoforo Radvilo Našlaitėlio atvaizdavime (Fig. 71), juos klaidingai jam priskiriant (pav. 5). Šarvo visos plokštumos aptrauktos ornamento, kuris be to, nuspalvintas: raudonai ir juodai ant auksinio fono; šarvo formos naujos, manieristiškos, fantastiškos. Prie šio šarvo priklauso dar to pačio puošnumo žirgo šarvai, kurių išliko tik dalys kituose muziejuose (Musee de l'Armee Paryžiuje ir Metropolitan Museum New Yorke). Šarvus buvo galima pritaikinti jojimui, kovai ir turnyrui (sportui). Panašūs šarvai, to pačio meistro, kuriuos turėjo Lenkijos karalius ir DLK Žigimantas Augustas, pilnai išliko Stockholme, bet kng. Mikalojaus Radvilo Juodojo šarvai yra puošnesni. Ir iš to

kas išliko galima, B. Thomas žodžiais, spręsti, kad kng. Mikalojaus Radvilo Juodojo šarvai buvo didingiausi (grossartigste) visoje Šiaurės Rytų Europoje.¹⁵

3. *Mikalojaus Kristoforo Radvilo Našlaitėlio* (1549 - 1616) šarvo dalis (A 1492), prancūzų darbo, apie 1573 - 74 (pav. 10) Schrencko veikale jie telpa raiž. 66, kuriame atvaizduotas tėvas Mikalojus Radvilas Juodasis (pav. 4). Ten matomos pirštines yra dingusios, šalmo trūko jau 1580 m. inventorizuojant. Šarvas paprastas, bet labai elegantiškas. B. Thomas sprendžia, kad tokia prancūziška šarvo forma Lietuvoje galėjo atsirasti sąryšyje su Henriko III Valois atvykimu savo trumpam karaliavimui (1573 - 1574).¹⁶

Radvilų *portretų* buvusių Ambrazo pilies arsenale likimas turėtų paaiškėti neužilgo.

(Baigta rašyti Weimare prie Marburgo 1986 IV 15 d.)

Dokumentacija

1. Sprawozdania komisiji do badania historii sztuki w Polsce. T. 7. Krakow 1902, p. CXCVI tt.

Momentas mirties šešelyje

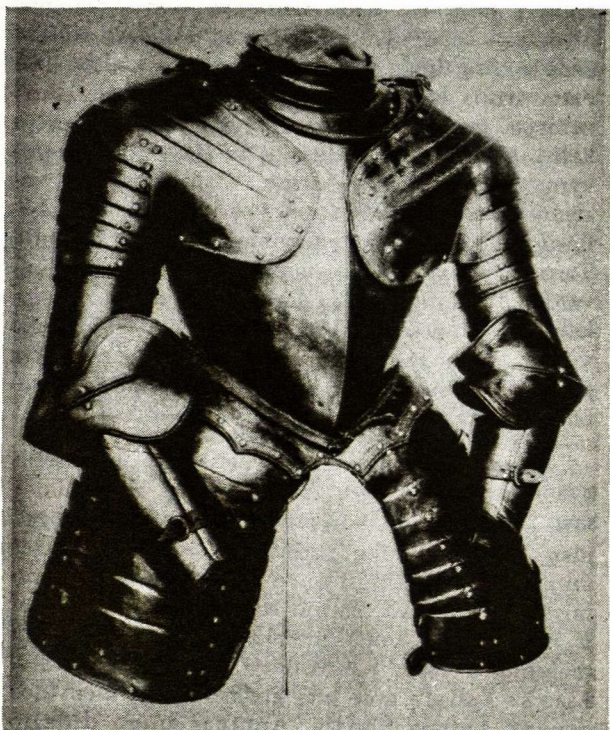
Tėsinys iš Kario nr. 5

A. KRAMILIUS

Su pakilusia nuotaika kibome į darbą. Reikėjo gi sutvarkyti dvaro rūmų kambarius. Šiaudai, ant kurių teko miegoti, net judėjo nuo baltųjų parazitų. Viskam ateina galas — atėjo ir mūsų utėlėms. Išnešę šiaudus į kiemą, juos padegėme ir kartu supleskėjo visi mūsų "priešai". Saulutei gerai pakilus, kaip "kupranugariai" apsikrovę visu savo turtu, išžygiavome iš Šalčininkėlių. Žygio tikslas Jašiūnai. Po varginančio žygio popietėje pasiekėme Jašiūnų miestą. Miestas tiesiog knibž-

dėjo, kaip skruzdėlių apsėstas kupstas, nuo Vietinės rinktinės karių.

Čia vienas kito klausinėjo, kas atsitiko, kodėl toks staigus įsakymas atsitraukti, ir kodėl niekas nesako, kur, į kurį miestą Lietuvoje. Atėjęs mūsų būrio vadas Kozulis praneša, kad reikės čia nakvoti, nes nėra įsakymo žygiuoti. Leitenantą Kezulį jau pamilome Seredziuje. Jo švelni kalba, neužgauliojantys žodžiai, geriau tiko mokytojo ar kunigo asmenybei. Mūsų būrys surado nakvynę ant vieno

Pav. 10. Kng. Mikalojaus Kristoforo Radvilo Našlaitėlio šarvo dalis. Prancūzų tipo, apie 1573 - 74. Pagal Vienos ginklų muziejaus nuotrauką.

2. Die Ruestkammer. Sammlung Schloss Ambras. Wien 1981, 105 psl. (Fuehrer durch das Kunsthistorische Museum. Nr. 30.)
3. Laurin Luchner: Denkmal eines Renaissancefuersten. Versuch einer Rekonstruktion des Ambraser

- Museums von 1593. WIEN 1958. 143 psl. su 58 pav.
4. Heinrich Klopsia: Ein Beitrag zur Entstehungsgeschichte der Ambraser Ruestkammer. In: Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen in Wien. N.F.T. 10. Wien 1936, p. 197 tt.
5. Thieme - Becker, T. 12.1916, p. 180-181.
6. Thieme - Becker, T. 8.1913, P. 219.
7. F. W. H. Hollstein: German engravings, etchings and woodcuts, ca. 1400 - 1700. Vol. 6. Amsterdam (ca 1959), p. 182. Beto J. D. Koehleris Nuernberge 1735 m. išleido vokišką laidą mažesniu formatu ir iliustracijomis suprastintoje formoje.
8. Visose laidose Radvilų raižiniai numeruojami 66, 67 ir 71.
9. Šiandien: Kunsthistorisches Museum Wien: Hofjagd- und Ruestkammer (Waffensammlung). Direktorius dr. Ortwin J. F. Kluczycki: Pamiątki polskie w Wiedniu i jego okolicach. Krakow 1838.
11. "Zbroja księcia Mikolaja Krzysztofa Radziwilla Sierotki. Ze zbiorow ambarskich w Wiedniu", in: A. Sokolowski: Dzieje Polski ilustrowane. T. 4. Warszawa 1901, p. 41. Atvaizduota kng. Mikalojaus Radvilo Juodojo šarvai. Pakartota: Lietuvos enciklopedija. T. 29. Boston, Mass. 1963, p. 355: "M. K. Radvilo Našlaitėlio šarvai".
12. Bruno Thomas: Die Polonica der Wiener Waffensammlung. In: Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen in Wien. t. 67 (N. F. T. 31). 1971 (1972), p. 47 - 104 su 91 pav.
13. "...furnembsten Pollnischen und Littawischen valdobristen leibharnische und weren, so sy wider den erbeinds der cristenhait und in annderweg gebraucht in unser harnischocmer zu bekhomen". . . plg. Thomas o.c. p. 101.
14. Thomas o.c.p. 64 ir 66.
15. o.c.p. 67 - 68.
16. Thomas o.c.p. 68 - 69.

tvarto, kur pasilipę kopėčiomis radome pakankamai šiaudų. Aš pradėjau taisyti savo guolį palėpėje netoli durų. Nustebau, kai savo kuprinę šalia manęs padėjo pats ltn. Kozulis ir vyr. puskarininkis, berods, pavarde Juozaitis ar Juozėnas.

Kitiems vyrams kilo net pavydas, kodėl tas visų mėgiamas leitenantas atsigulė šalia manęs, o ne prie jų. Ateina vakaras ir patogiai įsitaisę šviežiuose šiauduose sumigome. Sukilę ant rytojaus, tuojau susitvarkėme savo kuprines ir pasiruošėme tolimesnei kelionei į Vilnių. Leitenantas Kozulis, sugrįžęs iš bataliono vado raštinės, praneša, kad reikės žygiuoti pėstiems į Vilnių. Tai geri 45 kilometrai kelio. Traukinio gauti esą neįmanoma. Manęs traukinio kelionė ir neviliojo, nes geležinkelio linijos dažnai būdavo užminuotos komunistų banditų ir traukiniai apšaudomi. Tame pačiame būryje buvo ir kitas vyrukas iš mano kaimo P. R. P. R. man nepatiko, nes visokiais būdais stengėsi simuliuoti. Jo tikslas stoti į Vietinę rinktinę atrodo buvo visai kitas, negu mano. Jau būdamas vaikas labai mėgo ginklus. Mano tėvas turėjo medžioklinį šautuvą, kurį laikydavo visada paslėpęs. Man jis nebuvo įdomus, ir aš jį laikydavau pavojingu daiktu, tad niekada neatėjo mintis jį surasti ar pačiupinėti. P. R., dar vaikas, dažnai ateidavo pas mus pažaisti ir štai vieną dieną tėvas pasigedo savo šautuvo. Savo šautuvą surado mano tėvas pas P. R. Taigi susidariau nuomonę, kad P. R. daugiau rūpėjo žaisti su ginklais, negu ginti Lietuvą nuo bolševikų.

P. R. sužinojęs, kad reikės žygiuoti į Vilnių pėsčiomis, pasiėmęs gabalą plytos, pratrina net iki kraujų ant kulnies žaizdą ir nuėjęs pas daktarą, gauna leidimą važiuoti traukiniu į patį Kauną. Taip atsiskyrėme su P. R., kuris vėliau, sužinojau, sugrįžo į savo kaimą ir tolimesnių žinių apie jį neturiu. Žinau, kad sugrįžo su visais ginklais. Apie 11 val. vėl sugrįžta susirūpinęs ltn. Kozulis ir sako man, kad bataliono vadas neįsileidžia kitų karininkų į jo raštinę. Už užrakintų durų girdisi, kad bataliono vadas su kažkuo kalbasi vokiškai.

Ltn. Kozulis tikriausiai daugiau žinojo negu jis man pasakė. Ragino jis mane bėgti. Man, nemokančiam lenkų kalbos, bėgti iš Jašiūnų į Suvalkiją buvo tas pats, kaip ir skristi į mėnulį. Aš sakiau, kad eisime kartu ir kas bus visiems, lai būna ir man.

Nemalonus jausmas apėmė ne tik mane, bet ir kitus V. R. karius. Užlipęs ant tvarto, atsirėmęs į kuprinę, minkštuose šiauduose, tarsi puikioje

kėdėje, pradėjau žymėti paskutinių dienų įvykius mažoje užrašų knygelėje.

Pirmadienis, gegužės 15 d. Mūsų 310 batalionas dar tebestovi Jašiūnuose ir šiuo momentu nežinome, kokia mūsų ateitis...

Staiga išgirstu balsą kieme. Kažkoks tai puskarininkis šūkauja, kad reikalingos milinės. Nulipu žemyn. Susirenka daugiau vyrų ir puskarininkis praneša, kad pakeliui į Jašiūnus ateina grupė V. R. karių, kurie Mūrinėje Ašmenoje buvo susirėmę su lenkų partizanais. Daug jų ten žuvo, o kiti buvo paimti į nelaisvę. Lenkams vyrų nereikėjo, bet jiems buvo reikalingi ginklai ir drabužiai. Lenkai paimtus gyvus V. R. karius juos išrengė, palikdami tik su apatiniais baltiniais ir kelnėmis.

Lenkai, prisaikindę šiuos išrengtus vyrus grįžti namo, atvarė netoli Jašiūnų ir paleidę pasiuntė žinią į Jašiūnus, kad atsiimtume savo draugus. Atidaviau ir aš savo milinę, nes pakilus Saulutė žadėjo šiltą dieną ir ta milinė atrodė, kad bus tik extra svoris kuprinėje. Suorganizuota greitai keli vežimai ir jie išvažiuoja į rytų pusę vedančiu keliu. Už geros valandos grįžta šie vežimai pilni vyrų, dėvinčių tik apatinius baltinius ir apsiautę mūsų milinėmis. Kojos kruvinos nuo keliasdešimt kilometrų žygiavimo pėsčiomis be batų. Tarp jų — mano pažįstamas griškabūdielis Kalvaitis. Apiberiame klausimais, kas atsitiko, kaip, kur, kas užpuolė? Bolševikai, banditai? Ne, sako vyrai, lenkų reguliari kariuomenė. Lenkai čia jautėsi šeiminkais ir joki kiti, įskaitant ir "plechavičiukus", čia buvo nepageidaujami.

Lenkai apsiginklavę automatiškais ginklais tik tyčiojosi iš mūsų vyrų. Štai, jie sakė, rodydami į savo pistolmašinas, taip jau mes jas vadinome, čia jūs "Plechavičiukų", ginklai, kuriuos Hingstams atidavė. Hingst buvo Vilniaus Gebietsskommisar. Kalbėdavo, kad jo žmona buvo lenkė, tad ir simpatijų lenkams netrūko. Lenkai su dideliu malonumu dabar pareikalavo ir mūsų uniformų. Klausiu Kalvaitį apie kitą griškabūdielį, mokyklos draugą Antaną Šapalą. Antanas buvo didelio ūkininko vienturtis sūnus. Antanui Šapalui lenkų automato kulkos visą pusę galvos nunešė, su ašaromis akyse atsako Kalvaitis. Skausmo banga užliejo krūtinę. Sunku kontroliuoti ašaras. Galvoju, ką pasakysiu grįžęs jo tėvams? Buvo toks malonus berniukas...

Šie sumušto dalinio vyrai dingsta iš mūsų tarpo. Jie reikalingi pirmosios pagalbos ir buvo iš-

badėję. Bataliono vadovybė, aišku, norėjo detalių apie jų netolimą praeitį.

Štai ir vėl slenka laikas, nežadantis nieko gero. Jau pietų laikas gegužės 15 d. Ir štai kaip lietus iš giedro dangaus — triukšmas visuose kampuose. Baigt taisyti! Pasiruošt tuč tuojau išvykimui! Šiurpuliai ir kartu lyg ir džiaugsmas apima žmogų, kai blyksteli tarsi vilties kibirkštėlė, kad vėl galėsiu susitikti tėvus, brolių, sesutę, kurie taip gailiai verkė man išvykstant į Seredžių...

Greitai apsikrovę, kaip kupranugariai, laukiame įsakymo pasitraukti iš Jašiūnų. Su kuopos maistininko vežimu atvažiuoja pats maistininkas lukšietis Vytautas Kymantas. Namuose, t. y. Lukšiuose, vienas kitą iš matymo pažinojome, bet artimi draugai nebuvome. Jis buvo keleriais metais už mane vyresnis. Veitinėje rinktinėje pasidarėme geri draugai. Vytautas Kymantas, pamatęs mane apsikrovusį, sustoja ir paima mano sunkią kuprinę ant savo vežimo. Sako, neužmiršk, kad į Vilnių dar 45 km. Kuprinę gausi atgal Vilniuje. Pagaliau įsakymas žygiui į Vilnių. Pasipilame į Lydos plentą.

Lydos - Vilniaus plentas apaugęs miškais ir buvo patogi apsauga visokio plasuko banditams. Kariniai daliniai, važiuojantys šiuo plentu, būdavo dažnai apšaudomi. Vokiečiai todėl iš abiejų pusių šio kelio nukirto visus medžius 200 metrų pločio liniją pagal einantį plentą iš abiejų pusių.

Bataliono apsaugai paskiriami žvalgai, jų tarpe ir aš. Visą valandą teko klampoti už 200 metrų nuo plento esamu mišku. Varginanti apsaugos tarnyba man buvo daug lengvesnė, nes man buvo palikę tik šautuvas, duonmaišis ir šalmas. Kuprinėgi su visu mano turtu ir svoriu ramiai riedėjo link Vilniaus ant Vytauto Kymanto sandėlio vežimo. Atėjęs mano pakaitai į mišką, aš grįžau atgal į plentą prie savo būrio.

Netrūko komandų, raginančių skubėti. Negalėjome suprasti, kodėl mus taip greitai varo? Nežinojome, žinoma, kad vokiečiai mūsų laukė apie 10 km nuo Vilniaus. Jų tikslas buvo mus nuginkluoti dienos šviesoje. Staiga atsiranda žvalgybinis lėktuvas virš mūsų galvų. Neklausinėdami, ar jis buvo vokiečių, ar rusų, greitai krintame į pakelėje esančius griovius ir krūmus. Iš priešakio netrukus atvažiuoja lengvoje vokiškoje mašinoje kapitonas G., 310 bataliono vadas, ir nuramina mus, pranešdamas, kad vokiečiai atsiuntė mums apsaugą.

Nusipurkę purvus, grįžtame atgal į plentą ir vėl sparčiai, pusiau bėgte, artėjame prie Vilniaus. Saulutė jau pasislepia už medžių, o mums į

Vilnių dar likę apie 12 kilometrų. Bataliono vadas laksto automobiliu vis ragindamas grupuotis arčiau, "daliny pri dalinio". Apie 10 km nuo Vilniaus, Lydos plentas čia išeina į pylimą, nes ten buvo žema vieta. Už kokio puskilometro abiejose pusėse plento augo tankūs krūmai. Bataliono vadas, paraginęs mus skubėti ir laikytis kartu, nuvažiavo į priekį.

Atsiradus batalionui plento aukštumoje, iš karto sumišimas. Pastebėjome iš krūmų kylančias keistas figūras, kurios greitai ratu apsupo į pinkles suvartą batalioną. Iš priešakio ateina žodinis įsakymas — komanda:

— Vyrų, meskite ginklus, nesipriešinkite, vokiečiai perima komandą. Palengva slenkame į priekį. Prieinu prie ant plento gulinčios šautuvų krūvos. Vyrų be jokios meilės trenkia savo šautuvus į krūvą, kurių dauguma lūžta per pusę. Lūžta ir mano šautuvas ant tos krūvos. Štai pasirodo ir pirmieji mūsų sargai vokiečiai.

"Zum drei antretten, antretten schnell, schnell", išgirstame naują komandą, rikiotis jau po tris ir žygiuoti į priekį. Ein, zwei, ein, zwei...

Vakaro prieblanda jau pradėjo dengti mūsų nuginkluotą 310 batalioną. Vokiečiai, išrikiavę mus po tris, apgraibomis patikrina ir po to pradeda judėti link Vilniaus. Vyrų kalbėjo, kad matė patį bataliono vadą kartu su vokiečiais, kuris dar tebedėvėjo savo pistoletą. Vadinas, jis nebuvo nuginkluotas.

Jau visai sutemus pasiekiame Vilniaus pakraščius. Mūsų kolona sustoja. Dairomės į šonus. Miesto matosi tik šviesos. Vakarinėje plento pusėje pastebime aukštą tvorą aptvertą žardį, kurį vėliau pavadinome darželiu. Vokiečių sargybiniai atidaro didžiulius vartus ir be didelių ceremonijų suvaro visą mūsų dalinį į tą atvirame ore žardį. Vartus uždarė. Aplinkui iš lauko pusės vaikščioja vokiečių sargybiniai, apsikarstę kautynių aprangos reikmenimis ir barška, tarška kaip kokie jaučiai su skambalais po Alpių kalnus.

Viduje niekas nesako, ką reikia daryti. Gegužės vakaro šaltis jau pradeda skverbtis prie išvargusio kūno. Vyrų, pasirinkę sausesnes vietas, sėda būriais, remdami kupras į vienas kitą, kad būtų šilčiau. Tie, kurie nešėsi savo kuprines, buvo laimingesni, nes su savimi turėjo milines. Mano gi kuprinė su visais reikalingiausiais reikmenimis liko ant maistininko Vytauto Kymanto vežimo. Vokiečiai jį nusodino ir vežimą paėmė patys, kartu ir mano kuprinę. Palikęs tik su švarkeliu, glaudžiuosi barškančiais dantimis prie grupės vyrų

Paskutinis kariūnas

(Atsiminimų tąsa iš Kario 5 nr.)

J. KLIMAS

Po pusvalandžio atėjusi tarnaitė paklausė: „Gal kareivėliai norėtumėt arbatos?“. Pasakiau, kad karšta arbatą būtų labai gerai. Ji atnešė ne tik arbatos, bet ir keletą pyragaičių. Apšilę nuėjome į nuovadą pasiteirauti apie mūsų pabėgėlį. Mums paskirtas milicininkas pasakė, kad jis jau pasiteiravęs pas patikimą kaimyną, bet sakė, kad tas bėglys nebuvo pastebėtas. Sugrįžę, laikui praleisti ėmėm lošti kortomis ir spēliojome, ar toks ir bus mūsų Kūčių vakaras.

Gerokai sutemus vėl pasibeldė į duris ta pati tarnaitė ir sako: „Kareivėliai, pas mus šiandieną Kūčių vakaras. Jeigu sutiktumėt — prašom Kūčiom“. Mes pasisakėme, kad esame katalikai ir taip pat valgydavome Kūčias.

Nuėjus, stalas atrodė neturtingai padengtas, nes tą dieną mėsiškų valgių nevalgė. Klebonas atrodė išsigandęs, net jo rankos drebėjo, taipogi šeimininkė ir tarnaitė atrodė irgi išsigandusios, baimingos. Nusprendžiau, kad reikia jiems kiek paaiškinti mūsų reikalą ir sakau: „Jūs dėl mūsų nesijaudinkite, nes mes čia pas jus tik nakvynei esame. Mūsų tikslas sugauti pabėgusį kareivį“. Prašėme, kad apie tai niekam nesakytų. Klebonas prisiekė Dievo vardu, kad paslaptis bus išlaikyta. Ant stalo tuoj atsirado butelis geros krūminės, atsirado kepta žąsis, kumpiai, dešros. Lenkėme stiklą po stiklo, o jie laikėsi pasninko, gi mudu kirtome viską iš eilės. Įsilinksminus buvo užstatytas gramofonas. Leitenantas išvedė šokti

šeimininkę, o aš — tarnaitę. Vėliau ir klebonas su šeimininke sušoko valsą. Prieš 12 val. klebonas atsprašė, nes jam rytoj reikės laikyti mišias, o mudu, išgėrę paskutinius lašus iš bonkos, užmigome savo patalpoje po šiltais patalais.

Sekantį rytą laukė geri pusryčiai. Mes atsprašėme, jog neisime į bažnyčią, kad nesukeltume įtarimo. Po gerų pietų nuėjome pasiteirauti apie mūsų bėglį. Naujienos buvo tos pačios — nieko nepastebėta. Tuomet aš paklausiau, ar nėra kur nors vakaruškų, kaip paprastai per Kalėdas. Pasakė, kad yra ir nurodė kaip pasiekti. Buvo netoli. Kaimo sodyba su didele virtuve ir šalia didelis kambarys — svetainė, kurią netrukome pasiekti.

Virtuvėje sėdėjo susikabinusi po-

ir bandome miegoti. Miegas tačiau sunkiai ėjo į galvą. Šaltis, sulaukus vidurnakčio, ėjo kiaurai per visus kaulus. Pakilę vyrai pašokinėja, padaužo rankas į šonus ir truputį apšilę vėl sėda ant šlapios žolės.

Pagaliau išaušta antradienio rytas, gegužės 16 d. Lauke keičiasi, kautynių žaliais apsiaustais apsidengę, vokiečių sargybiniai. Po duonmaišius ieškome duonos trupinių, nes čia apie valgio davimą niekas nešneka. Rytiniame žardžio pakraštyje, prie įvažiavimo kelio iš Lydos plento, stovėjo bene dviaukštis gan gražus namas.

Pakilus saulutei, praeina šaltis ir dantų barškėjimas. Pakyla nuotaika ir pradėdame kalbėti apie mūsų tolimesnę padėtį. Susitinku ir Vyta Kymantą. Jis apgailestauja, kad vokiečiai neleido jam paimti mano kuprinę. Nutarėme laikytis kartu, bet koku atveju, ir jeigu kas atsitiktų vienam, kitas praneštų tėvams.

Apie 11 val. iš šio administracinio pastato išeina grupė SS karininkų ir vienas iš jų pradeda gargaliuoti vokiškai. „Dolmetscher“, „Dolmetscher“, vadinasi šaukia vertėją. Vertėjų netrūko. Prisistato jaunas šakietis Skaisgirys, tarnavęs

vokiečių darbo tarnyboje, ir Jonas Valceris, taip pat iš Šakių. Valcerį prisiminiau dar, kai jis Šakiuose važinėdavo kaip vertėjas su ten paskirtu taip vadinamu Landwirtschaftsfuehreriu. Prsidėjus vokiečių rusų karui, birželio 22, Valceris stoja į partizanų eiles, bet užklupę jų grupę, komunistai jį sušaudė. Taip bent jie galvojo. Septynių kulku skylės Valcerio kūne nemelavo. Valceris, kaip jis pats sakė, buvo gerai išgėręs, tai gal tik tas jį ir išgelbėjo. Pasitraukus bolševikams, Valceriui buvo suteikta medicinos pagalba, ir jis pagijo papasakoti pasauliui, ką su juo buvo padarę komunistai. Kalba jo tačiau buvo sugadinta ir kalbėjo su sunkumu.

Vokiečiai, pastebėję Vaclerio užsikertančią kalbą, jį paleido, o pasiliko Skaisgirį. Per vertėją SS kapitonas liepia mūsų daliniui rikiuotis po tris U formacijoje. Mūsų būrių vadai ir kiti viršininkai padeda surikiuoti reikalaujamą formaciją. Kažkodėl pastebėjau, kad vyresnieji vyrai vengė stoti į pirmąsias eiles. Pasijutau, kad aš ir Vytautas Kymantas atsidūrėme pirmoje eilėje, kurios mes ir nesibaidėme.

(Bus daugiau)

relė, kita pora susiglaudusi stovėjo. Ant sienos kabėjo tik maža lempa. Kambaryje — svetainėje griežė armonika ir čirpė smuikas. Mums įėjus, muzika sustojo ir visų akys nukrypo į mus.

Pasieniuose stovėjo suolai, kurie buvo jaunimo apsėsti. Daugiausia merginų, vyrų mažiau. Kiti stoviniavo pažįstamų būreliuose pakampėse. Arčiau stovintiems pasakėme: „Labas vakaras!“ Paklausėme, ar galėtume ir mes pasišokti. Atsakymas buvo: „Prašom, prašom“. Tuo tarpu leitenantas užsirūkė papirosą. Aš nerūkiau. Akimis apžvelgiau jaunimą, kuriame, atrodė, visos buvo kaimo merginos, išskyrus vieną, kurios plaukai buvo sugarbanuoti, lūpos ir veidai padažyti. Tuoj pastebėjau, kad leitenanto žvilgsnis prie jos ir sustojo. Užgriežus valsą, jis numetė papirosą ir išvedė ją šokti. Aišku, nusivilkome milines, pasidėdami jas ant suolo. Leitenantas mažą pistoletą įsikišo į kelnių kišenę. Po šokio nuėjo vėl prie jos ir jau abu surado bendrą kalbą. Tuo tarpu aš saugojau milines ir nemačiau nei vienu akių, kurios man signalus siųstų.

Po antro šokio įėjo tamsiai geltonais plaukais tikra gražuolė, dėvinti gražų paltą su kalnierium. Neapsirikau galvodamas, kad tai žydelkaitė. Ji stovėjo viena, kaip ir aš, tad nusprendžiau savo puolimą pradėti. Pirmiausia išvedžiau pirmą pasitaikiusią merginą šokti, sumegzdamas su ja tik keletą nereikšmingų sakinių. Užgriežus kitą šokį, tango, išvedžiau minėtą gražuolę. Buvau prastas šokėjas, todėl iš karto atsiprašiau, kad gal ne labai pataikysiu, nes raudonojoj armijoje sunku gauti leidimą išėjimui į miestą pasišokti, tai šokiai ir prisimiršta. Ji pasisakė irgi esanti prasta šokėja, nes Lietuvos laikais tėvai neleisdavo eiti į lietuvių šokius, kadangi ji esanti žydelkaitė, o žydai tik per vestuves pašokdavę. Padėkojau, kad ją išvedžiau šokti ir prisiglaudė, kad net per mundurą galėjau jausti jos švelnią krūtinę ir karštą figūrą. Šokdami apšilome, veik trokšdami nuo prirūkytų dūmų. Pasiūliau išeiti į virtuvę atsikvėpti. Ji sutiko. Ten buvo vėsu, todėl prie jos besiglaudamas rūpinausi, kad ji nepersi-

šaldytų. Ji nesipriešino, glaudėsi prie manęs, apsikabindama abiem rankom per liemenį, todėl ir lūpos tuoj susitiko. Šokome su ja visą vakarą, kai kuriuos šokius praleisdami virtuvėje. Klausė, ką aš darysiąs po šokių? Pasakiau, kad esu apsistojęs klebonijoje, o ji sakė, pas ją irgi nepatogu užėiti, nes jos tėvai dar senoviškai priešingi draugystei su ne žydais. Planavome kitą dieną susitikti, kai staiga, prieš vidurnaktį, įsiveržė aviacijos vyresnysis politrukas. Kepurė nustumusi ant pakaušio, milinę atsisaugstęs. Mano gražuolė staiga krūptelėjo. Nežinau, ar muzika nutrūko dėl nelaukto svečio, ar jau laikas buvo pabaigti. Šokiui baigiantis tas įsibrovėlis pagriebė mano merginą nedavęs laiko nei paltui apsivilkti ir išsitempė pro duris. Nežinau, ar dėl to įvykio, bet lyg visi jautė pasipiktinimą, o gal jau laikas buvo šokiams baigtis. Muzikantai su savo instrumentais išėjo, tai ir visiems buvo atėjęs laikas skirstytis. Leitenantas sakė, kad palydėsiąs savo mergaitę, kuri gyveno netoli klebonijos, tad aš, nenorėdamas jiems trukdyti, gerokai atsilikau iš paskos, pamažu eidamas reikiama kryptimi. Buvo šviesi mėnesiena, sniegas girgždėjo po kojomis ir sau vienas niūniau: Sutemę buvo, trumpa meilė žuvo...

Pasivijau atsibučivusį leitenantą. Abudu jautėmės pavargę. Grįžę sulindome po pūkiniais patalais ir vėl gerai išmiegojome. Rytojau dieną vėl pasiteiravome milicijoje — nieko nepastebėta. Davėm milicijai telefoną, kad jei ką pastebėtų, pranešti į Vilnių ir mes tuoj sugrįšime. Dar pavalgėme gerus priešpiečius, šeimininkė įdėjo kelionei gerų sumuštinių. Klebonas, atsipeikėjęs nuo baimės, atsisveikinant palaimino, kad Dievas padėtų geriems Lietuvos kareivėliams. Lengvai pėsti nužygiavome į Kėdaičius, kad laiku suspėtume į traukunį. Vėlai vakare atsidūrėme Vilniuje. Kitą dieną nėjau į tarnybą, parašiau raportą, kurį leitenantas pasirašė, ir taip pasibaigė 1940 m. Kalėdos.

Po Naujų metų kažkur už Vilniaus buvo žiemos pratimai. Kaip kulko-svaidininkams, palapinės buvo jau

paruoštos — smėlėtoje žemėje įsikasta apie pusę metro gilyn ir ant viršaus pastatyta palapinė, talpinanti visą skyrių. Vietoje čiuzinių prislaužėme eglėšakių ir jas pasiklojome ant žemės. Iš sausų šakų viduje susikūrėme ugnį, bet dūmai tiek troškino, kad net prigulę prie žemės negalėjome kvėpuoti, o per atidarytą angą šaltis dar labiau veržėsi. Turėjome ugnį užgesinti. Uždaryta palapinė bent vėją sustabdė. Turėjome po dvi atklodes. Nakčiai sugulėme vienas prie kito, nenusirengę, nusiudami tik batus ir gerai autais apsuksdami kojas, kad nenušaltume; šildėmė vieni kitus savo kūnu. Kai kuriam įskausdavo šoną, veik visas skyrius turėjo drauge verstis ant kito šono. Kitą dieną buvo puolimas (pratinimas). Kareiviai, užėmę pozicijas, nors ir judindami kojas, buvo vistiek veik prie nušalimo. Kpt. Lenkauskas, tai matydamas, pakeitė poziciją: kuopa sulindo į miškelį ir iki pietų patrepšėjom kojomis, kad jas atšiltume ir tuomet sugrįžome į palapines. Kitą naktį buvo dar blogiau. Kai kurie kareiviai begulėdami sniege pratimo metu sušlapo, o nebuvo kur išsidžiovinti. Šiaip - taip iškentėjome naktį, o kitą dieną šaltis dar labiau spirgino. Nežinau, ar dėl šalčio, bet mūsų pratimai baigėsi, grįžome į Vilnių.

Vilniuje slinko nuobodžios dienos. Maistas prastas — vieną dieną grikių košė, kitą dieną kruopų košė, porą kartų į savaitę žuvies sriuba. Kaip būrininkui maistininkas Bradauskas užpildavo daugiau taukų, bet ir tai ėmė silpna darytis, o paskutiniams belieka tik košė, be užpilo. Laimei, besilankydamas pirmoje kuopoje pas buvusį kariūną Vainauską, susipažinau su pulko rūbų sandėlininku, pavardės neatsimenu. Buvau pasilikęs iš Karo mokyklos gautus kavalerijos batus, kurie jau gerokai buvo apsi-nešioję. Jis man ir sako: „Užėik, eidamas iš valgyklos, pas mane, aš tau išduosiu naujus“. Užėjau. Išdavė man naujus batus. Parodė sandėlį, priverstą naujų uniformų, batų. „Kai suvežė iš Kauno be jokio sąrašo, tai aš dabar pamažu sudarau sąrašus“, jis man paaiškino. Ant jo rašomo stalo stovėjo pusbutelis, dešra. Jis

šypsodamas ir sako: “Užkąšk, kariūnel” — taip ir padariau.

Po poros savaičių jis pasikvietė mane į privatų savo butą Vilniuje. Turėjo ir tarnaitę. Laukė karališka vakarienė. Aš jį broliškai perspėjau: “Ką tu čia, vyreli, darai? Juk turi nakvoti kuopoje, kareivinėse”. Teisinosi, kai turįs daug darbo, tai pasilieka nakvoti sandėlyje. Patikrinus kartą jo nerado ir buvo iš sandėlio išmestas. Be to, bestovėdamas sargyboje, nuėjo pas savo meilę. Buvo sugautas ir nuo to laiko jo niekas nematė. Taip mano maitintojas ir dingo.

Laiko pajvairinimui pasisiūliau sargybos vadu į Gedimino kalną. Pamainų išvedžioti nereikėjo, tai dieną pasikalbėdavau su kai kuriais lankytojais pasivaikščiodamas drauge, o naktį miegojau, kartais nubusdamas nuo keistų sapnų. Rusų sargyba buvo sau atskira. Sargybos būstinė buvo didelė būda, suręsta iš lentgalių. Du ruseliai gulėjo ant narų su mergina, dieną kartais užeidami į bokštą pasirašyti. Lenkė mergina užvažiavo savo kalba neigiamai Lietuvos adresu. Priėjęs prie būdos taisyklinga rusų kalba pasakiau, kad jei per minutę toji mergina iš patalpos nepranyks, tai aš pamokysiu, kaip reikia sargybą atlikti. Ruselis tuoj spyrė jai į užpakalį ir mus atsiprašė, būk ją priėmę, nes neturėjusi kur miegoti, iš pasigailėjimo.

Mūsų sargybai besikeičiant, jie ten dar pasiliko, atrodė, kad buvo paskirti ilgesniam laikui. Politrukas Denisenko nemėgo moterų. Jam paerzinti Kasperavičius ir Vyšniauskas apsirengė moteriškai, gr. Stankevičius griežė armonika. Politrukui atėjus, sakau, kad Vyšniauskas prisivedė į kazematą mergų ir šoka. Jis išplėtė akis, griebė už nagano ir nudūmė į kareivines. Vyšniauskas, persirengęs moteriškai, tuoj griebė jį ir tempė šokti ir tik po kelių apsisukimų pamatė, kad tai Vyšniauskas, tik persirengęs. “Tai tu, šunie Vyšnioviskil, prapliupo ir jis juoku.

Politrukas įtaisė raudoną kampelį. Jame plačios tėvynės žemėlapis su Leninu, Stalinu ir visokie kom. šūkiiai. Pirmiausia tą kampelį panaudojo priesaikai. Šaukė į tą kambarį po vie-

ną, kur reikėjo priklaupyti prie raudonos vėliavos. Jis skaitė rusiškai, aš turėjau išversti lietuviškai, o kareivis kartojo. Kartais vos galėdavau susilaikyti iš juoko, koks buvo kareivių priesaikos tekstas. Visi mane žinojo ir pasitikėjo. Tik keli, kiek apkiautę ir trys komjaunuoliai, tikrai priesaiką pakartojo, o kiti savus žodžius sakė vietoje priesaikos.

Atėjo Vasario 16-jį. Aš visuomet darydavau patikrinimą. Kažkaip kai kurių akyse žybčiojo neaiškios mintys. Po patikrinimo tuoj visa kuopa užtraukė Tautos himną. Aš apsisukau nuo rikiuotės į priekį, ramiai, kaip būdavo Lietuvos kariuomenėje. Po himno — “Marija, Marija”. Giesmei pasibaigus, atsisukau ir pasakiau: “Vyrai, kad išdavikų nebūtų! Priešingu atveju aš rasiu būdą susitvarkyti”. Tik spėjus sukomanduoti: “Išsiskirstyti!”, išoko politrukas... “Kas dainavo?”, suriko. Eil. Kasperavičius pasakė, kad pirma kuopa, kuri randasi virš mūsų. Tą vakarą politrukas daugiau nesugrįžo, tik kitą rytą atėjęs šnairavo, matyt, tikėdamasis gauti žinių iš suvėjęo eil. Kalinausko, kuris kuopoj pasilikdavo siūti. Bet jis buvo neblogas komjaunuolis, per visą laiką nei vieno neįskundė.

Vieną rytą atėjęs politrukas pamatė, kad Raudonam kampelyje iš žemėlapio išpjautas Leninas ir Stalinas. Budėtoju tuomet buvo Bradulskis. Pirmiausia jį ir čiupo. Naktį tvarkdarys arba budėtojas miegodavo vienas, tai, matyt, kas nors prisitaikė ir, budėtojui nuėjus į “gerą vietą”, žemėlapij sutvarkė. O gal kartais ir pats, nes pasakė, kad keliom minutėm turi savo reikalui nueiti. Kuopai išėjus į užsiėmimus, vertė visą kareivinę, ieškojo. Kitą dieną atnešė naują žemėlapij su paveikslais, pakabino ir sakė komjaunuoliams jį saugoti.

Kareivių krautuvė ištuštėjo. Joje liko tik arbūzai ir tabako kambliai.

Lenko krautuvėlė ant kalnelio irgi tuščia. O čia artėja Velykos. Atostogų nieko neleidžia. Su politruku buvau geruose santykiuose, nes ltn. Salianik buvo perspėjęs, kad su juo nesibarčiau, nes jis yra pavojingas. Aš Salianik pasakiau: “Tegul neklausia dumų klausimų”. Politrukas labai supyko, kai per politinę pamoką aiški-

nant apie sunkią pramonę Rusijoje, kaip ji buvusi gerai išvystyta, o Lietuva toje srityje yra šimtą metų atsilikusi, susikirtome. Baigiantis pamokai, jis kareivius paklausė, kokia jų nuomonė, priežastis, kad Lietuvos pramonė buvo taip atsilikusi. Tie, nenorėdami tokių nuobodžių klausimų, atsakė, kad jų išsilavinimui tas klausimas yra per sunkus, ir jie neturi supratinimo. Tuomet jis mane to paties paklausė sakydamas: “Tu turi gana išsilavinimo, atsakyk!” Mane paėmė toks pasiutęs juokas. Pradėjau atsakinėti rusų kalba, viską teisingai išversdamas lietuviškai. Man reikėdavo atsargiai vertėjauti, ypač politrukui, kad kareivėliai į bėdą nepakliūtų. Dabar jam atsakiau, kad “Lietuva buvo ūkio kraštas, savo gerais ūkio produktais buvo sukūrusi jau gana patogų gyvenimą, atsižvelgiant, kad po okupacijų buvo nuteriota. O, neturint žaliavų, į sunkią pramonę mestis nebuvo galimybės. Krautuvės lūžo nuo maisto prekių, rūbų buvo pilna ir kitų reikmenų — kiek tik nori. O tuo tarpu jūs, čia atvažiavę su savo pramone, mūsų krautuves ištuštintot. Aš pasikalbu su kitais raudonarmiečiais. Rusijoje jos dar tuštesnės”. Sakau: “Pažiūrėk, ant tavo rankos trys laikrodžiai — vienas rusiškas, du iš Lietuvos, o mūsų laikrodžių krautuvės pasidarė tuščios”. Jis visai paraudo, akys išvirto, dar pasakė, kad jis tuos du laikrodžius nešioja priedui, tik patikrinti, ar gerai eina. Nors Lietuvos gražesni, bet rusiškas geriau eina, geriau laiką rodo. Visi kareiviai pradėjo balsu juoktis. Jis, net nebaisęs pamokos, susigriebė popierius ir išėjo. Kai atėjau į raštinę, jis sakė mane sutvarkysiąs. Aš jam atsakiau: “Draugas politruke, ar tu durnių ieškai? Kai mane neteisingai išmetė iš Karo mokyklos (tą jis pripažino asmeniškai), man niekas kitas nesvarbu. Juk senoj rusų dainoj sakoma, kad ir Sibire mūsų žemė. Sutvarkysi mane — neturėsi vertėjo”.

Jaučiu, kad tas paskutinis sakiny dinktelėjo jam į galvą, todėl į tą košę, kurią išviriau, užspirginimui pasisiūliau redaguoti kuopos laikraštį “Raudonarmietį”, kurio vardą jis buvo parinkęs. Tokiu būdu aš gaudavau leidžiamąjį, kada man tik be-

KĄ ŽADA GARBAČIOVAS?

Pagal amerikiečių paprotį vertinti krašto prezidentą praėjus 100 dienų nuo pareigų perėmimo, JAV laikraščiai ir žurnalai, bandydami įspėti Sov. S-gos komunistų partijos gen. sekretoriaus Michail S. Gorbačiovo politiką, nepagailėjo jam komplimentų. Jis ir gražiai apsirengęs,

ir malonus, ir siekias palaikyti artimus santykius su visuomene, ir turįs žmoną, ir energingas ir t.t.

Tokiems žurnalistų vertinimams taikliai atsakė Amerikos Žmogaus teisių organizacijos Helsinki Watch pirm-kas Robert L. Bernstein (NYT, 7, 8), pastebėdamas, kad jo valdymo metu Andrei D. Sacharovas ir jo žmona Jelena Bonner dingę iš jų buto Gorki mieste. Anksčiau Sacharovas buvo pranešęs pradėsiąs baidyti, nes sovietų valdžia neišleidžianti jo žmonos į užsienį gydytis. Jo pr. m. lapkričio mėn. rašytam laiške giminėms Massachusetts valstijoje aprašyta, kaip su juo buvo elgiamasi ankstyvesnio bado streiko metu. Jis buvęs maitinamas prievarta, iš pradžių per venas, o vėliau per į greklę įdėtą vamzdelį. Ką taip maitinamas žmogus kenčia, vaizdingai aprašo Andrei Amelrik. Pagal jį, keliom dienom praėjus,

gerklė taip įsijautrina, kad vamzdelio įkišimas į gerklę virsta tikra kankyne, ir žmogus kelis kartus nualpsta šios procedūros metu.

Gorbačiovas, būdamas pilnas energijos ir turėdamas patrauklią ir inteligentišką šeimą, turėtų suprasti, kad pasaulis yra susirūpinęs Sacharovo likimu ir nori civilizuotu būdu sužinoti, kas iš tikrųjų su juo daroma.

Sov. S-gos Helsinkio aktų vykdymui sekti steigėjas ir narys Juri Orlovas yra baigęs 7 metų kalėjimo ir darbo stovyklos bausmę ir šiuo metu atlieka tremties bausmę Sibire, kur jis paskutiniu metu buvo gatvėje chuliganų sumuštas ir nei vienas kaimo gyventojas su juo nekalba. Jis negali įsigyti namo ir turi gyventi valdžios parūpintoj pastogėj. Jo sveikata yra žymiai pablogėjusi. Be KGB žinios sumušimai neįvyksta, ir Gorbačiovas per pirmą savo val-

reikėdavo, nueiti į Raudonosios armijos namus parsinešti popieriaus, dažų ar kitko. Jaučiau, kad jo pakaušyje vėl su nepasitikėjimu sukosi mintys, kokį vėl šposą tas velnias sugalvos. Laikraštėlio turinį turėdavau visuomet, prieš pakabindamas ant sienos, jam išversti rusiškai. Budėtojas perspėjo: "Kariūne, saugokis, nes, kai tu išeini, ateina pulko vyresnis politrukas lietuvis, skaito tavo laikraštį ir paskui išverčia mūsų politrukui". Sakau: "Ačiū, bet tegul durnių neieško".

Didįjį šeštadienį pasiprašiau leidžiamą, nes man reikia dalykų parsinešti laikraštėlio leidimui. Jis sako: "Bet juk Velykos, gal tu eisi į bažnyčią?" Atsakiau jam: "Į bažnyčią neisiu, bet pas lenkaites užsiksiu". Jis moterų nemėgdavo, bet labai mėgdavo klausytis visokių pasakojimų apie pergyvenimus su moterimis. Besiklausydamas jis šypsodavosi, rodydamas visą eilę sidabrinų dantų. Be to, jei ko nežinojo, pasiklausdavo savo popo ir tuomet jis tau pasakys, kada katalikų mišios būna.

Tuo tarpu nuėjau pas kpt. Lenkauską ir paprašiau leidžiamą Velykų dienas, sakydamas, kad noriu

nueiti į Prisikėlimo mišias. Jis man leidžiamą duodavo, kuomet aš tik norėdavau. Dabar politruko leidžiamą palikau budėtojų Bradulskiui ir sakau: "Kai ateis vidurnaktis, išregistruok šį ir užregistruok kuopos vado", ir kaip vėjas nuskrieju į stotį, o po poros valandų jau buvau Kaune. Nuo stoties pasukau pėsčiom į Priplaukos krantą, Aleksoto tiltą, link Marvelės. O ten jau galėjau atsidusti. Kaune nei vienos lietuviškos uniformos nesimatė. Nei kariu, nei karininko. Tai ir aš, vienišas Lietuvos kariūnas, be leidžiamą, buvau lyg paklydusi vėl tarp velnių.

Atsidūrus tėviškėje, mama nė nelaukė, kol pasninkas pasibaigė. Dėjo ant stalo žąsį, kumpį, dešras, o aš, nusiėmęs diržą ir atsisagstęs munda, kimšau, atrodė, kad galo nebus. Mamai nesisakiau, kad tokie puikūs pietūs gali būti mano paskutiniai, kad grėsė pasišalinimo bausmė. O Raudonojoj armijoje buvo ir pastatymo prie sienos galimybė.

Kitą dieną su portfeliuku lašinių ir dešrų, nes jie ilgiau išlieka, patraukiau atgal į Vilnių dar porą valandų anksčiau, skirtų visokiems netikėtumams. Norsėjau tuo pačiu keliu,

bet jau širdyje buvo ramiau, nes turėjau kišenėje leidžiamą; rusams sustabdžius, buvo lengva išsisukti, nes jie nesuprato lietuviškai, tai galima paaiškinti, kad tai yra atostogų liudymas.

Į Vilnių parvažiavau laiku. Pasi-vaikštinėdamas perėjau Vilnių, pasiekdamas Antakalnį. Dar pakeliui prisėdau ant suolo Gedimino kalno papėdėje ir porą minučių prieš 12 įėjau į kazematą. Politrukas jau laukė. Tuoj šoko: "Kodėl turėdamas jo leidžiamą, dar ėmei kuopos vado leidžiamą?" Aš atsakiau: "Buvo labai graži lenkaitė... O, be to, parodyk man, kur yra Raudonosios armijos statute paragrafas, kuomet gali kuopos vadas leidžiamą duoti?" Gavęs tokį atsakymą, politrukas išėjo. Gal vertė per naktį statutus, ieškodamas tokio paragrafo. Kitą dieną raštineje tuoj šoko ant kuopos vado, kodėl jis man davęs leidimą kitai dienai. Kpt. Lenkauskas mokėjo laisvai rusiškai, atrodė žiauriai ir turėjo žiaurų balsą ir tik pasakė: "Po matuški, tu čia kuopos vadas, ar aš?" Į tai politrukas nieko neatsakė, tik išvėrtė akis ir jau jo galvoje sukosi: "Aš tave sutvarkysiu!".

(Bus daugiau)

džios šimtadienį neuždraudė KGB mušti Orlovą.

Valery Shalidze prieš 13 m. buvo išstremtas ir šiuo metu yra JAV pilietis, gavęs McArthur fondo stipendiją jo tyrimams ar meno polinkiams skatinti. Per eilę metų jis bandė gauti leidimą jo vėžiu sergančią motiną atsigabenti į JAV. Nesulaukusi leidimo, ji mirė praeitą vasarą. Paskutiniai jo giminės — sesuo ir jos vaikas — gyvena Maskvoje. Sesuo paprašė leidimo išemigruoti ir dėl to neteko mokslininkės darbo. Ji dabar vangingai verčiasi tarnaitės darbu, laukdama išvažiavimo vizos. Bet tokių, kaip ji, yra tūkstančiai Sov. S-goje. Jiems neleidžiama išvykti ir net už prašymą leidimo išvykti jie yra žiauriai nubaudžiami. Per Garbačiovo valdymo dienas šie reikalai nei kiek nepagerėjo.

Niekas nepasikeitė ir su Anatoly B. Ščaransky. Jis ir dabar keliauja per kalėjimus ir darbo stovyklas. Jo sveikata suirusi per 7 sovietinio kalėjimo metus. Jis yra pavyzdys, kas ištinka už žmogaus teises kovojantį žmogų.

Yra atėjęs laikas, kada į vyriausybinius ginčus neįsivėlę mokslininkai, advokatai, knygų leidėjai siekia surasti naujų būdų tarpusavių santykiams užmegzti ir tuo būdu paskatinti ir savo vyriausybės užmegzti daugiau civilizuotus tarpusavio santykius, nes jos daug kur nesutaria. Bet šitie bandymai neatneš jokių vaisių, jei Maskva ir toliau nesušvelnins savo elgesio su tais, kurie išdrįsta viešai pasakyti vyriausybei nepriimtina nuomonę ar nori pasitraukti iš sovietinės visuomenės.

Sovietų nusistatymo pakeitimas šiuo atžvilgiu žymiai prisidėtų ir nusiginklavimo klausimus sprendžiant, ir ūkiniam bendradarbiavimui, ir savitarpiniam pasitikėjimui pakelti. Štai ko yra laukiama iš Gorbačiovo ir štai kas efektyviausiai galėtų pademonstruoti, kad Sov. S-ga labiau pasitiki savo jėga kaip savo silpnybe.

TIKROSIOS SOVIETŲ RUSIJOS VAIZDAI

Amerikiečių spauda, televizija, filmai stengiasi nevaizduoti tikrosios

Sovietų Rusijos (ar Sovietų Sąjungos, Sovietų Sojuzo). Išimtiniais atvejais teduoda trumpus gabalėlius, tarsi mįsles. Visuomenėje — žeria spalvotas šokančiųjų, dainuojančiųjų sovietų nuotraukas su pasaldytais aprašymais, nepamirštant pažymėti, kad tai jų redaktorių patikrinti pranešimai, taigi tikras dalykas; niekas jų necenzūravęs, temas ir vietas, asmenis jie patys pasirinkę.

Sovietų Rusiją pažįstantieji lietuviai galvoja kitaip. Tarp dvejopų galvojimų ir duomenų yra tokie skirtumai:

lietuviai paima gryno, nemeluoto gyvenimo įvykius ir faktus;

amerikiečiai seka jų vadovų komunistų pasiūlymais, paruoštais propagandistų; tariamai tikri pasikalbėjimai gatvėse ar fabrikuose, ūkiuose negali duoti tikrovės, nes teisingai pakalbėjęs žmogus, per daug nevilkinant, būtų komunistų suimtas ir iš tos aplinkos išbrauktas, apie ką naivūs amerikiečiai nežinotų.

Lietuvių kalba informacija apie teisingą Sovietų Rusiją gausėja. Ilgainiui gali tecti išdidiesiems amerikiečiams (ar kitiems) tokių duomenų ieškoti mūsų spaudoje, knygose.

Prie teisingos apie Sovietų Rusiją informacijos prisidėjo Jonas Kreivėnas, daug metų kalėjęs, kankintas Sovietų Rusijos koncentracijos lageriuose. Iš ten ištrūkęs, atsidūrė JAV-se, parašė ir talkininkų dėka 1981 m. išleido 303 psl. knygą „Mirties lageriuose ir tremtyje“. Viršelis dail. J. Tričio. Knygos pabaigoje 21-mo puslapio santrauka anglų k. Yra trys autoriaus nuotraukos, žemėlapiuose nuorodos, kur autorius kankintas. Spaudė Morkūno spaustuvė Čikagoje.

Panašių kankinių buvo ir yra daugybė tūkstančių lietuvių, didelė jų didžiama nutildyti, užkasus ledynuose ar kur nors žemėje, kitų kaulus vilkai sugrauzė. Autorius kalba, tarsi, tų dvidešimto amžiaus lietuvių kankinių vardu, ir kitų tautybių prisiminimui.

Rusai okupuoja Lietuvą

1940 m. birželio mėn. 15 d. Sovietų Rusija okupavo Nepriklausomą Lietuvą. Sužinojęs, kad Lietuvos

prez. Antanas Smetona pasitraukė į Vokietiją, autorius galvojo: bėgti, ar pasilikus priešintis, ar likus nieko nedaryti, stebėti, kas bus. Nusprendė Lietuvoje pasilikti, laukti. Iki tol tarnavo Vidaus reikalų ministerijoje kaip Vilkaviškio aps., Pajavyonyje, policijos nuovados viršininkas.

Rusai tuojau perėmė prie Vokietijos sienos apsaugą, išstatę kelerio-pai sustiprintas sargybas su apmokytais šunimis, vieno kilometro pasienio ruožą paskelbė mirties juosta, į kur įžengęs bet koks asmuo suimamas, jei nenušaunamas. 30 metrų juostoje išstatytos minos.

Pasitraukęs iš tarnybos, tikėjosi darbą kitur gauti. Bet rugpjūčio 29 d. vakare sovietai suėmė, į jo namus atvykus enkavedistams su dviem ginkluotais žydais.

Vilkaviškio kalėjime “Žydų tautybės raudonraiščiai man liepė išeiti iš kameros, o kai išėjau, tai tyčiodamiesi ant rankų man uždėjo geležinius pančius ir šypsodamiesi pasakė:

— Buvo laikai, kada tu dėjai kitiems pančius ant rankų, o šiandien jau mes tau dedame. Dabar mūsų valdžia. Atsiskaitysime su buržujų tarnais”. (22).

Marijampolės kalėjime sovietams pataikaujantis Kazakevičius liepė išmesti lovas, panaikino išvietę, išjungė vandenį, užkalė langus, nes “kaliniai gyvenę kaip kurorte”. Blogas maistas. Išvardina lietuvius, drauge su juo kalintus, kiek prisimena pavardžių. (28 - 29 p.).

1940 m. spalio mėn. 6 d. jį pradėjo tardyti rusai Šaripov ir Smirnov. Vertė prisipažinti prie “nusikaltimų”, apie kuriuos jis nieko nežinojo. Kaliniai verčiami “būti be miego kelias paras, kartais ištisą savaitę. Silpnesnieji būna taip iškankinti, kad nebepajėgia paeiti”. (33 p.).

Minėti kaltintojai vis sugalvodavo nebūtų kaltinimų, vertė prisipažinti, šnipinėti sovietų naudai. Rusai grąsino 25 metų kalėjimu. Pagaliau kaltino įvairiais Sovietų Sąjungos 58-tojo straipsnio paragrafais. Iš netoliese buvusios moterų kameros nuolatės aidėdavo baisūs moterų šauksmai, riksmi ištisomis naktimis. Mo-

terų tarpe nebuvo mokėjusios Morzės ženklų, jie negalėjo sužinoti priežasčių.

1941 m. gegužės 1 d. iš Marijampolės kalėjimo pro Alytų, Kauną, Vilnių traukiniu išvežė Maskvos link.

Sovietų Rusijoje

Iš Maskvos kalėjimo "Krasnaja Presnia" juos sunkvežimiais vežė prie geležinkelio. Tos kalėjimo mašinos iš lauko pusės turėjo užrašus: Duona, Mėsa, Maisto prekės, Batai, ir panašiai. Miesto gyventojai neturėjo žinoti, kas vežama. Maisto duodavo, maždaug, per pus mažiau, kaip būnant okup. Lietuvos kalėjimuose. Prieš pakliūnant į "duonos" sunkvežimius, jie kameros buvo laikomi neturint nei kur atsistėti, ant šlapių betoninių grindų.

Nelaiminguosius lietuvius ir kitokius 60-ties vagonų traukiniu iš Maskvos išvežė 1941 m. gegužės 26 d. Gavo kiek duonos ir sūrios žuvies. Tyčia nedavė vandens, kad kankintų. Kaliniai draskėsi odą, čiulpė savo kraują, gėrė šlapumą. Mirusių lavonus sargybiniai išmesdavo sustojus papildyti garvežiui vandenį ar kurą.

Traukinys sustojo kažkur taigoje. Aplinkui jokios gyvybės. Išlaipino 4 senyvas moteris ir 3 mažesnes mergaites. Traukinys nuvažiavo. Moterys, mergaitės buvo paliktos baisiai mirčiai.

Birželio 19 d. pasibaigė traukinio bėgiai prie Pečioros upės. Nuo Maskvos važiavo 24-rias paras. Ta vieta vadinosi Kožva. Ten buvo dar penki traukiniai su panašiais nelaimingaisiais. Mirusius nutempdavo į mišką.

Gyvuosius išrikiavo. Žemė padengta apie pusės metro sniegu. Atskyrė gydytojus, specialistus. Likusius saugojo kareiviai su šunimis. Neleidžia kalbėtis. Naktį visi miegojo ant sniego. Atvažiavo dar 5 traukiniai, susidarė apie 50.000 kalinių. Per miškus varė tris dienas. Nusilpusios sargybiniai nušaudavo ar perdurdavo. Atrado krūvomis sumestus sušalusius. Po 7 dienų priėjo Lagerį nr. 23. Šunims duodavo žymiai daugiau maisto, kaip kaliniams. Nepaklusnesnius kalinius užpiudydavo šunimis.

Nelaimingieji tiesė geležinkeliui liniją Kožvos - Pečioros apylinkėse iki Vorkutos. Reikėjo kirsti, išrauti kelmus, viską atliekant rankomis, dažnai dirbo vandenyje. Milijonai muselių ir uodų čiulpdavo paskutinius kraujo lašus. Jokių vaistų apsaugojimui. Kiekvieną dieną naujos mirtys, lavonus paslepia, kad niekas nežinotų. Daugelis vagia, nuaua batibus bemiegant, nutraukia megstinius.

Rugpjūčio mėn. pabaigoje padaugėjo mažučiu muselių, blusos didumo. Jų tiek daug, kad per jas net saulės nematyti, lenda į burną, nosį, akis — sunku kvėpuoti, vargiai galima matyti.

Jų dalinyje buvo lietuvių, latvių, estų ir suomių. Suomiai buvo atvežti iš Suomijos žemių, sovietų atplėštų 1939 metų kare. Suomiai malonūs, kultūringi. Kartą jaunas suomis, apie 20 metų studentas, darbo metu apalpo. Sargybiniai spardė, daužė šautuvų buožėmis, bet vyras negali atsikelti. Rusai sargybiniai suomį nuogai išvilko ir muselės mirtinai nukankino.

Alkanų lenktynės į mirtį

Kasdien matydavo naujas kalinių voras. Draudžiama su jais kalbėtis. Jų tarpe daug lietuvių. Tesigirdėjo pavargusiųjų šlepsenimai, kosėjimai.

Varant geležinkelio liniją link Vorkutos, pasiekė užšalusią upę, apie 30 metrų platumo, kurią reikėjo užversti žemėmis. Vežė, pylė karučiais ištisą savaitę, gi upė viską praryja, tarsi nieko nebuvo.

Rusai komunistai kalinius padalino į dvi grupes po 150 kalinių. Užakusios upės viduryje įkalė stulpą, o viršuje dėžę su kepaliuku duonos, gabalu rūkytos dešros ir bonka vodkos — atiteks laimėjusiai grupei. Davė 30 karučių, kuriuos iš priekio traukė politiniai, o stūmė kriminaliniai kaliniai. Soclenktynės truko tris dienas, tuo laiku paskendo ar sutraiškyta apie 50 nelaimingųjų, daugumoje politinių. Laimėjusiai grupei pranešta, kad politiniai nieko iš premijos negaus. (82 - 83 p.).

Ligoninėje tuščios lovos

Lagerio - kankinių komendantas švariai laikė "dirbantiesiems" ligoninę su 18 lovų, gražiai apklotų —

laukė atvykstant Amerikos Tarptautinio Kryžiaus atstovų. Per visą laiką nei vienam kankinamam neleido atsigulti ligoninėje — visi mirdavo jos nepasiekę.

Sargybiniai, nušovę kalinius, ne tik nebuvo baudžiami, bet pagiriami, paaukštinami, apdovanojami.

Pagrindinės ligos, naikinusios kalinius: skorbutas arba cinga, vištrėgystė, pilagrifa, baltoji dizenterija, vandeninė liga. Visos baisios, dažniausiai nepagydomos. Lagerio vadybė nuo jų vaistų neturėjo ir nenorėjo turėti, nuo jų negydė. Mirusius nuogus išversdavo dumblynuose ar krūmuose. Bendrų kapų nebuvo. Niekas nežinos kas, kada, kur mirė.

Kartą pastipo arklys. Komisija padarė skrodimą, nors jokiai kaliniui nedarydavo skrodimo. Arkliai plaučius ir širdį atidavė sargybiniui, kuris užkasė į sniegą. Vakare lietuviai išsikasė, slaptai išsivirė, suvalgė.

1943 m. rugsėjo mėn. J. Kreivėnas susirgo vandenine liga, vandeniui prisipildė viduriai, labai išpūtė pilną. Negalėdamas išleisti vandens, kuris ėmė dusinti, susirado vinį, žemiau bambos pradūrė pilvo odą ir vidurių plėvę, bet vanduo tevarėjo lašais, šonus spaudė rankomis, tada vanduo trykšdavo srovele. Tuo laiku jo nevarė į darbą, barake vaikštinėjo šlapiais rūbais, nes visą laiką vanduo varvėjo. Didelei laimei į jų lagerį atvyko lietuvis gydytojas Stasys Garelis, nubaustas ir išvežtas kaip kiti kaliniai, bet nuo kankinamųjų darbų atleistas, paskirtas gydytoju ligoninėje. Jų lageryje gydytojo nebuvo, tai buvo atsiųstas minėtas lietuvis. Dr. S. Garelis sugebėjo J. Kreivėną nugabenti į jo vadovaujamą ligoninę ir pagydyti.

Smagūs orkestrai sovietų belaisviams

1940 metais Sovietų Rusija gavo iš Suomijos apie 70.000 rusų - sovietų belaisvių, pasidavusių suomiams to karo metu. Rusai iš Suomijos grįžtančius belaisvius pasitiko su smagiais meliodijais, maršus grojančiais orkestrais, džiaugsmingomis ovacijomis, aukšti komunistų pareigūnai iškilmingose kalbose džiugėsi jų narsiems kariams sugrįžus į mylimą tėvynę Sovietų Rusiją.

Susirinkusioms (suvarytom?) minioms pritariant, grįžusieji vaišinti vodka, alumi, kitokiais gėrimais, aprengti naujomis, gražiomis uniformomis, gavo naujus batus. Visi džiau-gėsi, atrodė laimingi.

Tuoju grįžusius belaisvius pervežė į kareivines tolesnėse Rusijos vietose, iš kur jų nepaleido. Po apie mėnesio pranešė, kad visi buvę belaisviai, be išimties, enkavedistų nutarimu, gauna po 10 metų kalėjimo. Dėl nepaprastų slėgimų, nedateklių, bado, sunkių darbų — visi buvę belaisviai, išbaigę "sovietinės gėrovės labui" paskutines jėgas, paskutinius kraujo lašus — mirė nepasi-baigus bausmės laikui.

Gauna maisto siuntinį

Rusų kankinami nuolatos būdavo alkani. Grauzdavo viską, ką dantys įkanda, net pakartus šunis. Naktimis sapnuodavo duoną, vaisius, rydavo žoles ir t.t. Badas — viena iš Sovietinės Rusijos laisvųjų...

1945 metais kaceto - lagerio vadovai pranešė, kad jo vardu gautas siuntinys. Tarnautojas neleido siuntinį apžiūrėti, o liepė pasirašyti, kad siuntinį gavo, arba gražins. Kažgi, pasirašė. Atidarius viduje tebuvo... dvi senos plytos — siųstą maistą ir kitką rusai viršininkai buvo sau pasiėmę.

J. Kreivėnas negirdėjo, kad kas nors iš kalinių būtų gavęs tikrą siuntinį. Bandymai aiškintis su lagerio vadovybe nieko nepadėdavo.

Po įvairiausių, baisiausių vargų, mirtinų pavojų, pagaliau atvyko į Vilnių. Bet negalėjo gauti darbo, nei vietos gyventi. Kodėl? — Paaiškėjo, jo pase įmušti du kryželiai, o tokie asmenys nepatikimi, negali gauti darbo jo gyventame krašte.

Nuvyko į Tilžę, kuri dabar, su šiaurine Prūsijos dalimi, prijungta prie Rusijos (Sovietų Rusijos). Tenai už 800 rublių nusipirko dviejų aukštų namą. Buvo 1961 m. pavasaris. Įstengė gauti pasą be kryžių, grįžo į Vilnių. Rusai nuosavybes buvusioje Prūsijoje gauna nemokamai.

Po didelių vargų, talkinant JAV-bių ambasada Maskvoje, atvyko pas savo gimines į Ameriką.

Rusai naikina pavergtas tautas

Sovietiniai komunistai rusai sten-giasi sunaikinti kitas tautas, jų pavergtas. Mes žinome rusų vykdomą lietuvių tautos naikinimą — genocidą. Panašiai rusai neikina estus, lat-vius ir kitas tautas, įskaitytinai či-čėnus. Pasiskaitykime:

"Antrojo Pasaulinio karo metu so-vietų valdžia apkaltino visą čičėnų tautą, kad ji turinti ryšius su Vokie-tija ir būk tai čičėnai vokiečiams teikė žinias ir medžiaginę paramą. Už tai čičėnų tautą visam laikui iš-trėmė į Kazachstaną ir Sibirą, o čičė-nų gyvenvietėse apgyvendino gruz-inus, nes gruzinų respublika yra greta čičėnų gyvenviečių". (144 psl.).

Apie rusų komunizmą autorius taip išsireiškia:

"Komunizmo santvarka naudojasi ne tik savo vergų darbo vaisiais, bet iščiulpia ir paskutinį kraujo lašą, iki gyvybės nustojojimo. Komunizmas au-ga ir plečiasi, nes jis maitinasi pavergtų tautų gėrybėmis, jų krauju ir gyvybėmis". (167 p.).

Ištremitieji turi dirbti begaliniai sunkiai, badaujančiai po 12 valandų kasdien, be jokių šventinių pertraukų, be jokio atlyginimo.

Antrojo Pasaulinio karo pabaigoje į Tereni - Uziako miestelį atvaryta 500 japonų karo belaisvių. Toje vietoje per Syr-Darjos upę tilto nebuvo. Kiekvieną rytą ir vakarą tie vargšai japonai turėdavo upę perplaukti, kai sargybiniai rusai persikeldavo valte-le. Daug belaisvių paskendo, nes toje vietoje upė apie 300 metrų platumo, srauni ir gili. Belaisviai turėjo bandyti upę perplaukti ir šaltą rudenį, iki upė užšaldavo. Už pusės kilometro per upę buvo keltas auto-mašinoms ir pėstiesiems perkelti. Japonams neleido tuo keltu naudotis" (171 psl.).

Lietuviai laišo rusų komunistams batus ir kitką

Iš Pavolgio rusai ištrėmė daugybę vokiečių, ištremitųjų žemes reikėjo apdirbti. Tenai sutiko lietuvių Juozą Gudelevičių, kuris, būdama Lietuvos kariuomenėje, šnipinėjo Lenkai-jai. Nepriklausomos Lietuvos kariuo-menės teismas 1938 metais jį nu-baudė kalėjimu. Rusai jo nepaleido, o bausmę padidino, mirė ištrėmimo.

J. Kreivėnas, grįžęs į rusų - komu-nistų okupuotą Lietuvą, sutiko daug lietuvių, kurie buvo tikri išgamos, talkino okupantui, tebegarbino soviet-us. Lietuvė, buvusi tremtinė Sibire, anksčiau ištekėjusi už ruso Paulov, norėjo įskusti ir sunaikinti J. Krei-vėną. Tolygiai biauri ir Katinaus-kienė. (226 - 230 psl.). Vilniuje Statybos tresto vyriausiasis direktorius inž. Šalackickas (lietuvis) pasiro-dė tikru rusų padlaižiu. (232 - 233 p.). Vilniaus 33-čios Technikos mo-kyklos direktorius Gaidamavičius bu-vo enkavedistu. Sužinojęs, kad Ne-priklausomos Lietuvos laikais J. Krei-vėnas buvo policininku — privertė pasitraukti iš darbo. (234 - 235 p.). Marijampolės metrikų skyriuje dir-banti vedėja Norkienė stačiai pa-siuto sužinojusi, kad J. Kreivėnas Lietuvos laikais dirbo policijoje. Jos du broliai buvę okupantams pastur-galių laižytojai — sribai, ir tuodu lietuvių partizanai nužovę. Ne ge-resni buvę ir Norkienės tėvai, ku-riems lietuviai partizanai įvykdę rei-kiamas bausmes.

Tokie aprašymai apie lietuvius iš-gamas palieka labai slegiantį įspūdį apie okupuotą lietuvių tautą, kurioje yra tokių bjaurių niekšų, ne tik par-sidavusių okupantams rusams, bet net pritariančių okupantų kruvinai politikai ir lietuvių tautos gerųjų žmonių naikinimui. Tokie lietuviai yra tikri tautos išgamos, biauressni net už juos atsuntusius ar auginu-sius rusus - komunistus - sovietus. Tai skaitant kyla labai neigiamų minčių apie lietuvių tautą plačiąja prasme. Tolygiai išsigimusių lietu-vių labai daug ir užsienyje, neiš-skiriant JAV-bių.

Juozo Kreivėno knyga MIRTIES LAGERIUOSE IR TREMTYJE yra didžiai vertinga. Ją reikėtų išversti į rusų ir kitas kalbas, paskelsti kuo plačiausiai.

Algirdas Gustaitis

SOVIETŲ TANKAI

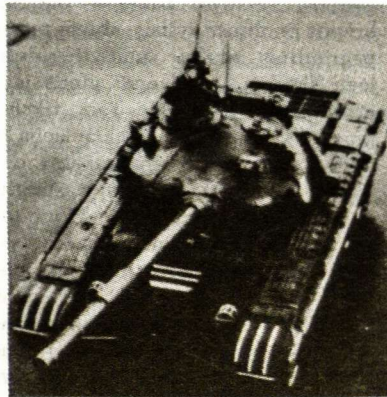
“Armed Forces Journal” 1986 m. vasario mėn. numeryje nagrinėja dabartinių Sovietų mūšio tankų (main battle tank — MBT) kokybę. Ekspertų nuomonės skiriasi: vieni juos laiko esant pajėgius, paprastus ir atsparius, kiti juos laiko esant grubius ir neįtikėtinai nepatikimus.

Sovietų tankų konstruavimas yra evoliucinis ir konservatyvus. Šešių dienų karas Sinajuje parodė daug sovietinių tankų blogų privalumų: jie labai nepatogūs ir vargina įgulą, bloga ventilacija, variklis perkaista, pabūklas negreit šaudo ir nepatogus aptarnauti, bloga amortizacija. Daug šių priekaištų tinka ir vėlesniems modeliams. Yra ir išimčių. T-62 ginkluotas jau 115 mm negraižtuotu pabūklų, duodančių žymiai didesnę pradžios greitį su didesne kinetine pramušamąja galia, bet už tai žymiai mažesniu taiklumu didesniuose atstumuose.

Vėlesni tankų modeliai buvo tobulinami. Naujame T-64 buvo įvestas 5 cilindrių priešpriešiniai stūmokliai, dyzelis, variklis, lazerinis tolimatis, padidintas greitis, patobulintas šarvavimas, amortizacija. Praktikoje T-64 pasirodė nepatikimas ir jo gamyba greit sustabdyta. Visi vėlesni modeliai, išskyrus T-64, grįžo prie V 12 dyzelio, kuris gerai pasirodė kare prieš vokiečius, naudojamas T-34 tanke. Tas variklis tobulinamas, bet jo pagrindas lieka tas pats. Tobulinimas nespėja eiti kartu su didėjančiu tankų svoriu, o tai apsunkina transmisiją ir perkrauna patį variklį. Yra žinių, kad tankai reikalingi kapitalinio patikrinimo po

250 valandų naudojimo ir lieka nebetinkami tolesnei tarnybai po 500 valandų.

Nemaža paslapčių gaubia naują rikiuotėje esantį T-80. Bokšto apvalios formos leidžia spėti, kad jis yra lietas, o ne sudėtinis. Kai kuriems bokštams yra laikikliai, skirti pakabinti Izraelio išrastus “sprogstamuosius šarvus”, kurie sproginu atremia ar atmeta daugumą kūginės formos arba kinetinės energijos prieštankinių sviedinių. Pentagono turimais duomenimis, T-80 gali iš

T-80 tankas

savo 125 mm negraižtuotu pabūklų šaudyti lazeriu valdomus prieššarvinius sviedinius. Taip pat spėjama, kad T-80 turi turbininį variklį ir automatinę transmisiją, bet tai dar nepatvirtinta.

Svarbiausias klausimas, liečiantis T-80, ar Sovietų šarvuotos pajėgos pagaliau pasiekė kokybinį ir kiekybinį pranašumą? Ar T-80 įvedimas tik reiškia “paprasto, bet nepatikimo” pakeitimą “komplikuotu ir dar mažiau patikimu”?

ŠVEDIJOS GYNYBINĖ ORGANIZACIJA

Švedijos gynybos organizacija buvo analizuojama 1985 m. birželio mėn. prancūzų leidinyje “Armee d’Aujourd’hui” Švedija turi ruoštis gintis nuo puolimo iš rytų sausuma ir šiaurės pietų kryptimis iš arktikos ir Baltijos.

Karo atveju numatoma tuoj mobilizuoti apie 850.000 galinčių ginklą naudoti vyrų. Šį kovos elementą paremtų civilinės gynybos elementai apie 220.000 vyrų ir moterų. Visi Švedijos piliečiai nuo 16 iki 65 metų turi civilinės gynybos prievolę. Požemio slėptuvėse gali tilpti 5,5 milijonai gyventojų. Kasdieniniu ūkiniu poreikiu karo metu tenkinti turėtų 2 milijonai vyrų ir moterų. Taikos metu civilinės gynybos kadras sudaro 500.000 savanorių, kurie karo atveju pereitų į pilną organizaciją pagal paruoštą planą.

Taikos metu ginkluotose pajėgose yra 18.000 karininkų ir puskarininkų ir 12.000 atsargos karininkų. Karinę prievolę atlieka 50.000 ir dar 100.000 sudaro pirmą atsargą. Karinis apmokymas trunka nuo 325 iki 740 dienų, priklausomai nuo specialybės. Pašaukimai pakartojimui aktyvioje atsargoje trunka nuo 11 iki 32 dienų. Atsarginiai gali būti šaukiami penkis kartus. Ginklai, municija ir kautynių priemonės yra laikomi tūkstančiuose sandėlių po visą kraštą. Žemyno pajėgos, pavojui esant, susirinktų paskirose vietose. Bandomoji mobilizacija daroma gana dažnai.

Didesnius sausumos gynybos junginius sudaro apie 30.000 karių, suorganizuotų į dvi divizijas, turinčias štabus ir ryšio vienetus. Pėstininkai suorganizuoti į 24 pėstininkų brigadas, kurių dalis, vadinama Norrland, yra tolimoje šiaurėje, 5 šarvuotųjų brigadas ir apie 70 atskirų batalionų, kurių sudėtinį įeina pėstininkai, šarvuočiai, artilerija ir priešlėktuvinės raketos. Priedo apie 300.000 teritorinės kariuomenės sudaro apie 100 batalionų ir 400 - 500 atskirų kuopų.

Švedijos karo aviacija ir laivynas yra nuolatiniame parengtyje. Laivyno pagrindinius elementus sudaro 2 naikintojai, 12 nardomųjų laivų, 16 ra-

Sovietų karinių veiksmų pagrindinių nuostatų apžvalga

Pagal anglų Karališkos Karo Akademijos prof. C. J. Dick studiją, tilpusią amerikiečių kariuomenės gen. štabo akademijos 1985 m. rugsėjo mėn. žurnale.

“Beveik visuose Napoleono Bonapartė’s karuose strategiją sudarė manevrai, norint įtraukti priešą į kautynes jam nepagotiose aplinkybėse, po to, panaudojant atitinkamą taktiką, sunaikinti jo armijas ir laimėti karą”.

XX amžiuje padidėjus valstybių ekonominiam ir gamybiniam pajėgumui, dideliu šuoliu pažengus technologijai, pasidarė neįmanoma vienu užmoju sunaikinti priešo armijas, užimti ir išlaikyti strateginius centrus. Ginkluotas pajėgumas padidėjo ir jo išdėstymas veiksmams išsiplėtė atitinkamai prieš apsaugos gyvybiniams centrums bei gynybos sistemai. Kas pasiekus užsibrėžtą tikslą, pirmiausia reikia nustatyti pirminius strateginius tikslus, kurie būtų karinių veiksmų uždaviniais.

Karo mene strategija yra viena iš svarbesnių elementų, nuo kurių priklauso pirminės paskirties uždaviniai ir atitinkamas karinių jėgų bei jų sudėčių grupavimas tiems uždaviniams vykdyti. Klaidingi strateginiai sprendimai, jei ne iš karto, tai ilgai virsta katastrofa (kaip atsitiko vokiečiams 1941 - 42 metais). Strateginiai uždaviniai nustato karinių veiksmų pobūdį ir taktiką. Sovietų puolamoji taktika grindžiama staigumu ir greičiu, neatsižvelgiant į savus nuostolius, trumpiausiu laiku pasiekti tikslą. Pažymėtina, kad II pas. kare beatodairiu puolimu sovietai viršijo taktiškai pranašesnius vokiečius.

Sovietai yra kruopščiai išstudijavę II pas. karo veiksmus ir buvusius artimų rytų bei “tautų išlaisvinimo” karus, kurių patirtimi daugiausia grindžia šiuolaikinius karo meno doktrinų samprotavimus. Judesys, ugnies galingumas ir galėjimas įvykdyti smūgį laikoma pagrindiniais manevro elementais, kurie intensyviai gerinami. Jėgų telkimui, pergrupavimams tikslu išnaudoti kurios nors puolimo krypties pasisekimui taip pat ir puolimui, laikas palaipsniui trumpinamas, todėl dar prieš artėjimą jėgos grupuojamos į numatytų kautynių formos sąstatą, kad be sustojimo išėities riboje galėtų puolimą vykdyti.

Galimo Europos karo lauke abiejų pusių veiksmams bus puolamo pobūdžio — NATO doktrinoje yra judrioji gynyba, Varšuvos pakto — daugia-kryptis puolimas kyliais; abiejų pusių pagrindinis tikslas suardyti priešų jėgų sistemą ir priversti gintis jam nepatogioje padėtyje. Tam tikslui pradžioje būtų naudojama aviacija ir tolimo našumo artilerija, raketos, derinant su priekinių dalinių staigiu puolimu, veržiantis prieš gilumon; toliau sektų pagrindinių jėgų rezervinės dalys, apeinant stipresnius pasipriešinimo punktus, kad nedelsiant suardyty gynybos sistemą, sunaikinant priemones ir gyvąją jėgą. Pasisekimas priklausys nuo to, kuri pusė laimės laiką ir iniciatyvą. Tos rūšies veiksmams sovietai ypatingą dėmesį skiria kautynių (žemės) vie-

netų nuo pulko ir žemiau paruošimui: veržtis, kad trumpiausiu laiku pasisektų duotą tikslą, neatsižvelgiant į nuostolius.

Pagrindinė sovietų karinė doktrina — puolimu nugalėti priešą pagrindines pasipriešinimo grupes, jas sunaikinti ir užimti svarbius punktus, užtikrinant tolimesnius puolimo veiksmus; priverstinėje gynyboje užtikrintai išlaikyti pozicijas, sutrukdyti priešų puolimą, sudaryti sąlyga priešpuoliams. Nustumti priešą ir užimti teritoriją sovietams nepriimtina, prieš jėgos turi būti sunaikinamos, kad negalėtų išlikę persigrupuoti į priešpuolius (II pas. karo metu sovietai pergrupavę papildytas fronto jėgas atsiėmė prarastą teritoriją ir Centrinėje Europoje “išlaisvino” pusę milijono kvadratinį mylių žemės ploto). Sovietų vadovybė gerai žino, kad įsiveržimas ir veiksmai prieš gilumoje turi būti gerai suderinti ir ypatingai greitai, nes priešas, turėdamas techniškas priemones, gali trumpu laiku sutelkti savo jėgas priešpuoliui ir sovietų puolimą sutrukdyti; be to, yra mažesnė galimybė pakliūti į priešų telktinę ugnį, sunkiau priešui susekti puolančių dalinių judėjimą ir didesnė galimybė pralenkti priešą. Tuo atveju laikas virs gynybos prieš, nes priešpuolių suorganizavimui laikas bus kritiškai svarbus. Šiam atvejui sovietai ypatingai pabrėžia vadų ir jų štabų greitos orientacijos svarbą, nedelsiant reaguoti į nenumatyti besikeičiančias

ketomis ginkluotų patrulinių laivų, 6 torpediniai motorlaiviai, 15 patrulinių laivų, 3 minininkai, minogaudžiai, helikopteriai, vadovavimo laivai ir įvairios laivyno bazės. Atskirus vienetus sudaro krantų gynimo brigados su savo artilerija, raketomis ir minomis, pakrančių artilerijos batalionai, pastovūs ir judomieji užtvaros batalionai, artilerijos ir raketų ba-

terijos, pakrančių smūgio (ranger) kuopos, minų gaudymo ir vadovavimo elementai, viso apie 60 vienetų su 7.000 karių.

Aviacijoje yra 12 eskadrilių Draken ir Viggen naikintuvų, 5 eskadrilės Saab 105 tipo lengvųjų puolamųjų lėktuvų (viso 150 lėktuvų), 6 eskadrilės Saab 105 ir Viggen žvalgybos (60 lėktuvų), viena eskadrilė ir 5

grupės transporto lėktuvų ir 10 grupių helikopterų. Taip pat yra įvairūs vadovavimo ir žvalgomieji elementai ir aviacijos bazės. Aviacijoje yra apie 8.000 karių.

Švedija pati pasigamina apie 85% reikalingų ginklų, auto priemonių ir lėktuvų. Nuo II Pasaulinio karo pabaigos Švedija skiria gynybai apie 4% krašto produkcijos.

aplinkybes, naują veitovę, pasitaikusias kliūtis, greitą ir aiškų įsakymų perdavimą, atatinamą žinių persiuntimą, ypatingai tikslų ir pilnutinį priemonių ir jėgų panaudojimą aplinkybių ir laiko reikalavimams.

Yra senas karybos dėsnis — sutelkti jėgas ir priemones lemiamoje vietoje ir lemiamu laiku; savų jėgų laikymas ne vietoje ir ne laiku yra geru taikiniu priešo puolimui; ypatingai modernių sekimo priemonių ir ginklų galyneje, neapdairus jėgų telkimas gali būti savizudystė, todėl iš išskleisto (frontu ir gilumon) artėjimo puolimui telkti jėgas išeities ribos srityn, iš kur be sustojimo, neatidėliojant, pereiti puoliman. Tokiu būdu būtų pasiektas netikėtumas ir sutauptas laikas. Pulti priešą plačiu frontu keliomis pagrindinėmis kryptimis - kyliais, kad priešas iš pat pradžių nežinotų pagrindinio smūgio vietos ir išsklaidytų rezervus keliems priešpuoliams, gi pagrindinio smūgio kryptimi, jau puolimui prasidėjus, judriomis priemonėmis permesti rezervus sėkmingam tikslo siekimui. Antrinėse kryptyse remti puolimą ten, kur sekasi. Ten kur puolimas nesiseka, pereiti laikinon gynybon tol, iki tolmo našumo artilerija su aviacija sutelkta ugnimi, arba desantinėmis jėgomis, palauš priešo priešpuolį, tada atatinkamai persigrupavus, neatidėliojant tęsti puolimą nurodytan tikslan. Visais atvejais negalima pasikliauti škaičiumi lėktuvų, artilerijos pabūklų, tankų, kovotojų ir kt., neatsižvelgiant į jų kokybę, ypatingai modernios technologijos priemonių, kovotojų paruošimo, jų moralinio stovio ir kt. ypatingai santykio tarp turimų jėgų ir ploto, kuriame turimoms jėgoms reikės veikti.

Slaptumas ir netikėtumas kautynėse neabejotinai turi didelės reikšmės; sovietų karinėje spaudoje tuo reikalu daug rašoma ir akcentuojama vadų ir dalinių paruošime. Modernios technologijos ir elektroninių priemonių laikotarpyje suorganizuoti taktinių žemės jėgų netikėtumas kautynėse ypatingai sunku, todėl sovietai taikos metu kruopščiai ruošia priešą sekimo apsaugos priemones ir atatinamą ginkluotų jėgų apmokymą, apgalvotai pritaikant jėgų grupavimą

ir jų veiksmus puolimui pagal laiko ir vietos sąlygas ir šiuo atveju pabrėžiant laiko ir staigumo svarbą.

Kautynių sėkmė priklauso nuo aktyvumo, sumanios iniciatyvos ir jos išlaikymo — galimybės pasirinkti puolimui vietą ir kryptį, laiką, priemones, jėgas, išsaugoti netikėtumą, primesti savo valią priešui. Sovietų, kad ir primestina gynyba, yra aktyvaus pobūdžio (panašiai į NATO judrios gynybos principus), grindžiama stipriais šarvuotų dalinių telkiniais priešpuoliais, kurie, sėkmės atveju, neatidėliojant pradėtų neatlaidų priešą persekiojimą. Pastaroji taisyklė taikoma ir puolime, neatsižvelgiant į oro ir laiko sąlygas, nesustojant puolimą tęsti, nepaisant turimų arba galimų nuostolių, nes, išnaudojant pasisekimą, nuostoliai kovotojais ir medžiagomis pateisinami daugiau negu laikas, ypatingai priešą gynybos gilumoje, plečiant puolimą atsiradusiuose tarpuose, naikinant vadovietes, ryšio ir tiekimo centrus, trukdant jėgų telkimą priešpuoliams. Tokiuose veiksmuose ryšys ir vadovavimas būna apsunkinami, todėl iš vadų reikalaujama sprendimuose iniciatyvos, apskaičiuotos rizikos, nelaukiant aukštesnės vadovybės įsakymų, sava atsakomybe išnaudoti palankias aplinkybes ir turimą iniciatyvą bendro uždavinio ir tikslo ribose.

Techniškai gerinami ginklai ir priemonės turi didesnę kaunamą galią, todėl ir nuostoliai kautynėse atatinkamai didėja, kuriuos iš anksto sunku numatyti, tačiau judrumu juos galima sumažinti. Sovietai akcentuoja nakties ir blogo oro veiksmų svarbą, vengiant dalinių "susigrūdimo", naudojant tinkamas maskavimo priemones, išlaikant ryšių ir žinių pasikeitimo slaptumą, tokiu būdu priešas iš anksto nesuseka jėgų telkimo puolimui, bus pasiektas netikėtumas, išvengta telkinių trukdomos ugnies, gi telkinėmis jėgomis, staugiais prasiveržimais, neleidžiant priešui susiorganizuoti priešpuoliams, naikinti ugnies telkinius ir priemones. Svarbu išlaikyti judesio paramai savos ugnies priemones ir joms vadovauti, kad, nuolatos keičiantis aplinkybėms, kautynių metu daliniai ir ginklai nepasimestų, ne-

atidėliojant atstatyti sukrikičius ryšius, tiekiamą, žinių rinkimą, pagelbines priemones, ginklų ir šaudmenų papildymą. Sovietai pabrėžia didesnę kovotojo svarbą negu mecha­nizmo (?), nes kovotojai yra mecha­nizmo valdytojai, todėl dar taikos metu kovotojai ruošiami atsargiam karui, sekant L. Trockio nurodymu besiformuojančiai raudonajai armijai "... rūpintis savo dalinių morale... sekant savo krašto žmonių morale ir tada pulti priešą morale. Niekas labiau priešą nedemoralizuoja kaip gausus jo žudymas", kurį atlieka mechaniškos priemonės — ginklai, valdomi kovotojų.

Sudarant kautynių uždavinius atsižvelgiama į savo ir priešą karinį pajėgumą, vietovės pobūdį ir laiką vadovaujantis studijomis, bei turimomis žiniomis, taipgi patyrimu, apskaičiuojant santykį jėgų su numatytų veiksmų vieta — plotu, realiai vertinant sprendimų elementus. Marksistų nuomone viską galima nustatyti pagal turimas formules, todėl proteguojama karinių istorinių studijų ir nustatytų karinių veiksmų normos, tačiau reikalaujama vadovautis "jėgų ekonomijos" principu — uždaviniams skirti daugiau jėgų negu reikia yra tolygiai blogai, kaip skiriant per mažai. Per didelis, ne­naudingas jėgų kiekis vienoje vietoje išstatomas bereikalingiems nuostoliams ir neekonomiška, nes jas galima tinkamiau panaudoti toje vietoje, kur reikalinga pasisekimo išnaudojimui, derinant telkinius su uždavinio svarbumu. Jėgų (ginklų rūšims) sudėtis privalo atitikti statomiems uždaviniams, vietai, laikui. Kiekviena ginklų rūšis savo pajėgumu ir savybėmis turi būti papildymu — parama kitai ginklų rūšiai (šis principas sovietų priimtas tik paskutiniame dešimtmetyje, pasinaudojant 1978 m. Vidurinių Rytų karo pavyzdžiais), taip pvz. sovietai motorizuotas pėstininkų divizijas padidino tankų ir motorizuotos artilerijos daliniais, padidintos tiesioginės žemės jėgų paramos kovos lėktuvų ir helikopterų jėgos. Ginkluotų jėgų veiksmų derinimui skiriamas ypatingas dėmesys didesnių junginių veiksmuose, naudojant elektronines priemones greitam ryšiui ir modernias

priemonės — jėgų pergrupavimui, sutelkimui arba paramai išnaudojant pasisekimą.

Šiuometinis sovietų ginkluotų jėgų paruošimas grindžiamas — viršijančiomis jėgomis, staigiu puolimu laimėti karą — laimėti greitai, paraližuojant priešo jėgas ir vadovybę, kontroliuoti jo žemę kariniai ir politiniai. Tai atlikti telktiniais kyliais puolant sunaikinti ir išsklaidyti atskiras priekines priešo gynybos grupes, veržtis gilumon, neutralizuoti rezervus, panaudojant diversantus likviduoti vadovybę, suardyti ryšius, sutrukdyti priešo jėgų telkimą priešpuoliams ir laiduoti užimtą plotą. Priešui panaudojus branduolinius ginklus, sovietai numato neatidėliojant branduolinėmis raketomis naikinti gyvybinius karinius centrus prieš užnugaryje. Numatomas ir biocheminis ginklų panaudojimas.

Sovietų karinių veiksmų principus C. J. Dick teoretiniuose rėmuose vertina teigiamai, tačiau dėl esamos sistemos ir eilės prieštaravimų teoretiniuose samprotavimuose su esama tikrove, kariniu sovietų pajėgumu abejoja; taip pvz. prie turimos organizacinės ir politinės sistemos propaguojama iniciatyva gali būti naudojama daugiau atsargiai apskaičiuojant, skaitantis su galimomis atsakomybės pasekmėmis, negu ryžtingai veikiant, kad nesudarys konflikto su aukštesne vadovybe vykdant uždavinį „pagal planą“.

Reikalavimas greitų veiksmų atsidurs prieš išsamų planavimą, kuriam svarbu turėti laiku ir patikimas žinias, tuo tarpu jų rinkimo priemonės ir metodai nepakankami.

Slaptas išsklaidytų puolimui artėjančių jėgų koncentrinis telkimas prie dabartinės technologijos vargu ar bus nepastebėtas, tolygiai ir numatyti, mechanškai tikslūs puolančių jėgų veiksmų deriniai, nesiskaitant su įvairiomis nenumatytomis kliūtimis, ar ugnies priemonių (artilėrijos ir aviacijos) tiesioginės paramos kilnojimo prieš priešveiksmių įtakoje, priešlėktuvinės apsaugos ir ryšių sutrikimų, prieš gynybos atsparumo ir eilę kitų nenumatytų kliūčių, nežiūrint gero pasiruošimo ir teoretinių nuostatų, veiksmų eigą gali pasukti skirtingai nei bu-

vo planuota. Atrodo, kad sovietai planuoja laimėjimus II pas. karo pabaigos veiksmų įtakoje.

Apžvelgęs bendrybėmis keletą sovietų karinių veiksmų esminių nuostatų eventualaus karo (ginkluoto konflikto) atveju Europoje, C. J. Dick toliau nagrinėja jų vystymąsi.

Strateginiai uždaviniai, jėgų paskirstymas ir veiksmų kontrolė karo atveju Europoje bus generalinio štabo („Stafka“) rankose (be abejo derinyje su politinėmis institucijomis ir jų nurodytais siekiais), su Europos fronto štabu vakaruose. Vakarų frontas, pagal vietovę, su ją siekiančiais vandenimis ir oro erdve, formuos jėgų dydžius, jų grupavimą ir strateginius uždavinius su pirminės ir antrinės svarbos kyliais, atitinkamai politinių, karinių ir ekonominių svarbumų. Numatomi trys vakarų fronto sektoriai — šiaurinis, apimantis Skandinaviją su Baltijos jūra (išskirtinai iš Baltijos jūros išėjimą), vakarinis — NATO centrinis su priėjimais prie Baltijos jūros (Europos sąjungininkų politinis, ekonominis ir karinis centras), pietinis — Alpių pietinė dalis, Balkanai su Juodąja ir Viduržemio jūromis. Vakarų frontui numatoma skirti daugiau kaip 100 divizijų su tiesioginės paramos aviacijos armijomis.

Vakarų fronte centrinis sektorius sovietų strategiame plane bus pirminės svarbos — sunaikinti NATO pagrindines strategines karines jėgas, užimti Vakarų Vokietiją, Benelux'o valstybes ir Daniją; tas turėtų politinės, ekonominės ir lemiamos karinės svarbos. Šiame sektoriuje pagrindinį puolimo smūgį remtų šiaurinio fronto sovietų sparninės laivyno jėgos, per Danijos, Olandijos ir Belgijos uostus, taip pat trukdytų tiekimą iš Atlanto ir jėgų papildymą centrinėms NATO jėgoms. Sovietų puolančių jėgų greitam prasiskverbimui į NATO gynybos sistemą bus reikalinga stipri, vyraujanti ore aviacijos visapusiška parama. Be jos sovietų veiksmams vargu ar pavyktų pasiekti NATO gynybos užnugarį ir veiksmus gilumoje. Esminius sunkumus sovietams sudarytų ir rezervų pritraukimas. Oro jėga paramai sovietai naudotų (centriniame sektoriuje) 46 oro armiją, sustiprintą 36

oro armijos dalimi, kuri, be tiesioginės žemės jėgų paramos, turėtų trukdyti NATO tiekimą, naikinti vadovietes, ryšius, aprūpinimo ir rezervų telkimo centrus. Tiesioginės žemės jėgų paramos aviaciją sovietai naudotų papildomai priešlėktuvinei apsaugai ir priekinių skaidinių tiesioginei paramai.

Pagrindiniu sovietų strategiųjų veiksmų elementu pasiliks žemės jėgos, galinčios sunaikinti pagrindines priešo jėgas, užimti plotą ir nustumti priešą nuo karinių ir ekonominių centrų, taip pat padėti politiniams veiksniams vykdyti santvarkos pakeitimą. Pirmoje eilėje reikėtų laimėti karą; toliau užtikrinti laimėjimą ir atgrasinti priešą nuo beviltiško tolesnio pasipriešinimo. Leidžiant, kad politinis karo tikslas būtų užimti Vakarų Europos dalį, nesvarbu, kokie ginklai būtų panaudoti (ir branduoliniai), karas būtų riboto pobūdžio, pvz. „tautų išlaisvinimo“ pagrindu, ir šiuo atveju sovietai naudotų naujausius ginklus, pagerintu taiklumu, didesnės tolinašos ir ugnies galingumo, judraus pobūdžio. Pastaruoju laiku divizijų daliniuose taktinės raketos FROG 7 pakeistos naujomis SS21 radijo valdomom, 1 kilotonos, 70 km tolinaša, kurių didelio galingumo užtaisai gali būti pakeisti branduoliniais užtaisais ir jas sovietai panaudotų tuo atveju, jei puolimas būtų nesėkmingas. Taktinės, branduolinės raketos išprovokuotų NATO jėgas taip pat panaudoti branduolinius ginklus. Be to, dar taikos metu sovietai turi paruošę cheminių ir biologinių priemonių, kurias panaudotų prieš užnugaryje atitinkamuose strateginiuose punktuose. Abejos priemonės sovietams nepageidautinos, nes būtų paliesti savi daliniai, be to, sutrukdytų puolimo laiką, nes užkrėstas vietas keičiant puolimo tvarką reikėtų apeiti, arba, atgabenus priemonės, užkrėstus plotus neutralizuoti.

Centriniame ruože sovietų puolimo tikslo giluma būtų tarp 150 ir 300 km., nuo Vak. Vokietijos rytinės sienos iki Ruhr'o - Bonn'os - Mainz'o srities, kuri, pagal sovietų įsitikinimus, turint savo rankose iniciatyvą, staigiu ir energingu trumpalaikiu puolimu sutelktomis žemės -

KANADOS BALTIČIŲ KARIŲ - ŠAULIŲ SĖKMINGAS SUVAŽIAVIMAS

Šiais metais Kanados Baltiečių Veteranų Lygos suvažiavimas įvyko kovo mėn. 15 d., Toronto lietuvių namuose, kuris visais atžvilgiais buvo sėkmingas.

Įnešus vėliavas, kurių buvo 16, šios lygos pirmininkas St. Jokubaitis pasakė trumpą ir reikšmingą suvažiavimo kalbą. Prasmingą invokaciją skaitė kun. A. Simanavičius, Po to prie prezidiumo stalo buvo atnešta naujai įsigyta graži šios veteranų lygos vėliava, kurią kun. A. Simanavičius pašventino. Visų trijų tautybių atstovai pasirašė vėliavos šventinimo aktą.

Suvažiavimui vadovavo lygos pirm. St. Jokubaitis, kuris pristatė dalyvaujančius garbės svečius: Senatorių dr. S. Haidasz, kultūros ir pilietybės reikalų ministrę L. Munro, Ontario parlamentarą Y. Shymko, Kanados karinio štabo generolą B. Legge, Toronto kareivinių - York Armouries - viršininką plk. A. Stevenson, buv. ministrį ir Kanados transporto k-jos pirm. J. Munro, Toronto miesto vald. atstovą B. Grys, Estijos konsulą I. Heinsoo, Latvijos konsulą Dr. Upenieks, buvusius Kanados parlamento narius J. Fliiss ir K. Robinson, laisvojo pasaulio lenkų - vengrų fede-

racijos atst. S. Daomzal, Kanados Lietuvių Bendr. krašto vald. vice-pirm. H. Stepaitį, pasaulinės estų laisvės kovotojų federacijos pirm. A. Jurs, K.L.B. Toronto apyl. v-bos pirm. A. Vaičiūną, estų - amerikiečių centro vald. atst. R. Tralla iš Detroito, LŠST jūrų šaulių vad. M. Abarių, "Vilniaus" šaulių rinkt. Kanadoje pirm. J. Šiaučiulį ir kt.

Pagrindinę šio suvažiavimo kalbą pasakė kultūros ir piliečių reikalų ministerė Lily Munro. Jos kalba buvo palydėta gausiais plojimais. Po to sekė suvažiavime dalyvaujančių ir garbės svečių sveikinimai. Jie visi

oro jėgomis, galima vienu šuoliu pasiekti. (Detalizuoti prileidimai sovietų puolimo centriniame sektoriuje tilpo 1980 m. Karyje Nr. 1, 2, 3, pagal gen. J. Haket knygą "Trečias Pasaulinis Karas"). Strateginių junginių sudėtis priklausys nuo uždavinių ir, ar junginys vykdys uždavinį nepriklausomai - savystoviai, ar derinyje su kitais junginiais, spėjamo priešo pajėgumo ir jo išsidėstymo, vietovės ir klimatinių sąlygų. Kautynių eigoje junginių organizacija, arba uždavinio svarbumas gali būti keičiamas pagal susidariusias, nenumatytas aplinkybes. II pas. karo baigėje sovietai puolime praktikavo apsupimo veiksmus (Stalingradas, Jassy - Kišinev, Damianak, Čerkassy ir kt.), tačiau šiuometinėje karinėje spaudoje apie ateities strateginius apsupimo veiksmus yra skeptiškų pasisakymų, nes reikia sudaryti vėlavus ir išorės frontus (neleisti priešui išeiti iš apsupimo, kaip pvz. atsitiko II kas. karo metu sąjungininkams — 1944. m. rugpjūčio mėn. prie Falaise; 12 20 apsuptų vokiečių divizijų apie 40% iš apsupimo pasitraukė. (Plačiau žiūr. 1985 m. Karys Nr. 2, psl. 80). Tam tikslui reikia atitraukti dalį jėgų iš puolimo, gaišinamas puolimui skirtas, neutralizavimui apsuptų jėgų laikas, puolimo sistemoje atsiranda tuštumų, kurių užpildymui reikalingos pa-

pildomos jėgos (1945 m. sausio m. Stalinas įsakė Ukrainos fronto vadui J. S. Koniev'ui nesupti Silezijos industrijos centro, kad neatitraukus jėgų nuo puolimo krypties). Ateityje ištisiniai vidaus ir išorės apsupimo frontai nenumatomi. Į numatomas priešos iš galimo apsupimo pasitraukimo kryptis pasiūsti iš rezervų rinktines, arba desantininkų dalinius, kad besitraukiančius priešos dalinius išsklaidžius ir dalimis sunaikinus, pagal aplinkybes panaudojant tolumo našumo artileriją, raketas ir taktinę aviaciją. Nuo apsupimo veiksmų sovietai neatsisako. Pagal galimybes, apsupimai bus vykdomi, bet mažesnėje skalėje ir skirtingu būdu, iš puolimo neatitraukiant ilgesniam laikui priekinių kautynių dalių, laikinai užblokuoti pagrindinius priešos pasitraukimo kelius, siekiant rezervams galutinį priešos apsuptų dalių neutralizavimą (numatoma rezervams skirti apie 20% pagrindinių puolimui skirtų dalių). Nuo ištisinio apsupimo nukrypstama dar ir todėl, kad išlaikius puolimo daugeriopą kylių formą, siekiant galutinio tikslo; be to, neišryškinant puolimo pradžioje pagrindinių puolimo tikslų. Kyliais suskaldyta priešos gynybos sistema negalės laisvai kilnoti rezervų priešpuoliams, daugiau galimas įsiveržimas gynybos gilumon, kur susidarys daugiau laisvos erd-

vės puolimo manevrai. Reikia pastebėti, kad judriuose veiksmuose, naudojant daugelį judesio kryptų, kaip gynyboje taip ir puolime, bus atvirai sparnai, kurie sudarys tinkamas sąlygas priešpuoliams. Nemažesni bus vadovavimo, veiksmų kontrolės ir tiekimo sunkumai bei sužeistų evakuavimas, išsitiesęs tiekimas, kuris prie judrių veiksmų turės būti pakankamai judrus — be pagrindinių aprūpinimo reikmenų, trukdys puolimo pajėgumas (kovotojų, maisto, šaudmenų, ginklų, motorizuotoms priemonėms kuro, tepalų, atsarginių dalių, mechanizmų taisy- mo priemonių ir eilė kitų).

Sovietų įsitikinimu, centralizuota ginkluotų jėgų vadovavimo ir valdymo sistema yra lanksti ir tinkama judriems puolimo veiksmams ypačingai prieš NATO jėgas, kurios sovietų yra laikomos nevienalytės ir nesudarys didelio pasipriešinimo telkiniams puolimo kyliams suardyti gynybos sistemą.

Pastaba: C. J. Dick apžvalgos papildymui žiūr. 1980 m. Karys Nr. 1 - 7, gen. J. Hackett, "Trečias Pasaulinis Karas", 1982 m. Karys Nr. 9, 10, to paties autoriaus "Neminėti įvykiai" ir 1983 m. Karys Nr. 6, "Sovietų ginkluotų jėgų išdėstymas".

Baltic Veterans' League suvažiavimo dalyviai. Nuotr. S. Dapkaus

užgyrė gražią Kanados Baltiečių veteranų veiklą, ypač jų ryžtą kovoje už Baltijos pavergtų tautų laisvės atstatymą. Suvažiavimo pirm. St. Jokubaitis taip pat pristatė visų šiame suvažiavime dalyvaujančių šaulių, ramovėnų, estų ir latvių dalinių pirmininkus.

Raštu šį suvažiavimą sveikino: Kanados ministeris pirm. B. Mulhoney,

Kanados Karių - veteranų ministeris G. Hess, Kanados krašto apsaugos štabo generolas G. b Bell, Kanados Daugiakultūrinių reikalų ministeris O. Gelinek, Kanados parlamento narys A. Witer, Ontario teisiųjų reikalų k-jos pirm. plk. J. Breithaupt, Kanados krašto apsaugos štabo viceadmirolas N. B. Brodeur, St. Butkaus šaulių kuopos pirm. V. Tamo-

šiūnas iš Detroito, JAV.

Suvažiavimas priėmė labai reikšmingą rezoliuciją, kuri buvo pasiūsta Kanados ministeriui pirm. B. Mulroney, užsienio reikalų ministeriui J. Clark, Kanados parlamento opozicijos vad. J. Turner ir daugeliui pralamentarų.

(Nukelta į T. T. p. 282)

Ramovėnų metinis susirinkimas

Detroito ramovėnų skyriaus narių visuotinas susirinkimas įvyko 1986 m. gegužės 4 d. Šv. Antano parapijos mažoje salėje. Atsistojimu ir tylos minute pagerbti mirę skyriaus nariai: Bronius Tatarūnas ir Juozas Kirvelaitis. Apie skyriaus veiklą pranešė pirmininkas Stasys Šimoliūnas, išdininkas Vincas Tamošiūnas ir išdininko pav. Antanas Vaitėnas. Valdybai už gerą darbą pareikšta padėka. Į skyriaus valdybą išrinkti ir pareigomis pasiskirstė taip: Vytautas Kutkus — pirmininkas, Mykolas Kizis — vicepirm., Antanas Vaitėnas — išdininkas ir Romas Macionis — sekretorius. Į Revizijos komisiją — St. Šimoliūnas, V. Tamošiūnas ir M. Baukys.

Į visuotinį sąjungos suvažiavimą, kuris įvyks gegužės 24 - 25 d. Čikagoje, atstovais vyksta Vytautas Kutkus ir Mykolas Kizis. Skyriaus 4 nariai serga: Viktoras Perminas, Antanas Mikelkėnas, Jonas Šepetys ir Kazimieras Daugvydas. Jiems susirinkimo dalyviai pasirašytomis kortelėmis palinkėjo sveikatos.

Vardo dienos proga pasveikinti Stasiai: Stasys Šimoliūnas, Stasė Šimoliūnienė ir Stasys Garliauskas.

Po susirinkimo buvo vaišės, kurias paruošė sesės birutietės. Susirinkime su svečiais dalyvavo apie 30 žmonių.

A. Grinius

Amžinybėn palydėtas ramovėnas ADOMAS ŠPARKEVIČIUS

Ilgokai sunkios ligos patale išgulėjęs, š. m. gegužės mėn. 9 d. amžinai savo akis užmerkė Filadelfijos ramovėnas Adomas Šparkevičius.

Velionis buvo gimęs 1904 m. lapkričio 10 d. Baibokų vnk., Krekenavos vls., Panevėžio aps. Augo gausioje 6 seserų ir 2 brolių šeimoje, kur ant stalo buvo gausu lietuviškos spaudos, todėl vaikai išaugo sąmoningais lietuviais.

Adomas Šparkevičius, baigęs Panevėžio gimnazijoje 6 klases, savanoriškai stojo į 4 p.p. atlikti karinės prievolės. Baigęs mokomąją kuopą, ir pakeltas puskarininkiu, išėjo į atsargą ir įstojo policijos tarnybon. Baigęs aukštesniąją policijos mokyklą, tarnavo Šiauliuose nuovados viršininko padėjėju, o nuo 1938 metų — Linkuvos nuovados viršininku.

Karui baigiantis su šeima pasitraukė į Vokietiją, iš kur 1939 metais atvyko į JAV. Apsigyvenęs Filadelfijoje, aktyviai reiškėsi lietuvių veikloje ir visą laiką priklausydamas

A. A. Adomas Šparkevičius

LKVS Ramovei, dvidešimt metų Filadelfijos ramovėnų valdyboje buvo skyriaus valdybos sekretoriumi ir nuolatiniu vėlavnešiu.

Nuliūdime liko žmona Emilija ir trys sūnūs: Algimantas, Vainius ir Edmundas su šeimomis, auginančiomis 7 anūkus. Palaidotas gegužės 14 d. Prisikėlimo kapinėse, Phila., Pa.

Vykdamas mirusiojo valią, Eramino šermentinėje buvo suaukota "Kario" žurnalui 165 dol.

Redaguoja
S. Kaunellenė
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

Šiuo adresu siųsti
visą Tremties
trimitul skirtą
medžiagą

TREMTIES TRIMITAS

PETRONELĖ ORINTAITĖ

Gelsvo lino žemė

Kai pražysta vyšnios
Nemuno pakrantėj —
Sakalu pakiltum,
Vyturiu čirentum!

Liūdnos tavo gaidos,
Gelsvo lino žeme!
Šimtmečiais vergavus —
Ką rytojus lemia?

Graudžios tavo dainos —
Apie vargą gieda
Ir nebūtą laimę
Papartėlio žiedo . . .

Skurdinas lietuvi,
Sibirus kentėjai . . .
Baudžiomis skaudė
Ponai niekadėjai . . .

Vakar buvo laisvė
Dirvose artojui —
Kaip aušrinė skaisti,
Kaip žali atolai . . .

— — — — —
Šiandien vėl tau veidas
Sopuliu raudonas —
Želia naujas vargas,
Sielvartu lapoja . . .

Tai kodėl neradom
Papartėlio žiedo?
— Nelaimingai sesei
Ašarėlė rieda . . .

Liūdnos tavo gaidos,
Gelsvo lino žeme,
Šimtmečius vergavus —
Ką rytojus lemia?

Šiandien tavo veidas
Sopuliu raudonas,
Želia juodas vargas
Kruvinuos dirvonoos . . .

Birželio mėnesį švenčiame Tėvo dieną. Lietuvis tėvas užsitarnavo savo vaikų, artimųjų ir visuomenės pagarbą ir meilę, nes rūpinosi savo šeima, išlaikydavo ją, mokslino savo vaikus.

Lietuvio tėvo rūpestį savo vaiku labai gražiai išreiškia talpinamas laiškas, kurį parašė pedagogas, šaulys, pabėgėlis tėvas Vokietijoje gimusiam sūnui. Šis laiškas neseniai rastas šeimos archyve. Laiško autorius mirė prieš keturis su puse metų. Sūnus gyvena JAV, yra vedęs lietuvaite, augina lietuvišką šeimą. Sūnus pirmą kartą perskaitė šį laišką eidamas 40-sius metus.

Neumuenster, 1945.IX.1

Mano Kęstuti,

Tau rašau jau antrą kartą, kaip buvau žadėjęs tavo pusmečio amžiaus sukakties proga. Tau sukanka šiandien metai amžiaus, bet tu, kaip

ir tavo tėvai, vis dar esi svetimoje žemėje. Ar parsivešime tave į tėvynę Lietuvą, nežinome, kaip nežinome, ar grįšime ten iš viso, kaip nežinome, kaip ilgai gyvi ir sveiki būsim. Tačiau tavo motinos ir tėvo didžiausias troškimas yra — juo greičiau atsidurti Lietuvoje, kur Dievo valia leistų mums pamatyti vienus ir kitus senelius, kur tave pasitiktų jų nustebimo žvilgsniai ir drebančios iš džiaugsmo rankos, kur taip daug skaisčių prisiminimų riša tavo tėvus su gimtąja žeme ir jos pilksvai žydriu dangumi.

O, kad tavo mėlynos akytės gautų matyti Lietuvos dangų ir jos saulę, nušviečiančių puikiomis, neužmirštamomis vasarų dienomis nokstančių javų dirvas, žaliuojančius pievas, melsvais toliais viliojančius miškus ir sidabru blizgančius tarp jų ežerus! Tavo tėvai tiki didįjį Teisingumą, tiki, kad bus leista grįžti

į tėvynę, nekaltiesiems jos pabėgėliams ir tremtiniams, o tu juk iš visų mūsų šimtų ir tūkstančių nekaltiausias esi!

Noriu, kad tu gautum regėti Vilniaus miestą jo karališkoje puikybėje ir kilniame paprastume, lankyti Kalvarijas ir Verkius, Belmontą ir Panerių kalnus, pažinti Lietuvą tokią, kokia ji graži ir varginga, džiūgaujanti ir kenčianti yra, ir tokią, kokią ją mūsų širdys ir protai norėtų padaryti ir įstengtų, mūsų mylimą, amžiais garbingą ir amžiams gyvą, tėvynę Lietuvą!

O, kad tu galėtum vertingą indelį į tėvynės ateities statybą įdėti, linkiu tau tiesaus ir tvirto būdo, kuriame ir širdis ir protas turėtų lygų svorį linkiu, kad jokia žmonijos katastrofa, tokių karų, kaip mūsų pergyventasis, pavidale nei tau, nei milijonams tavo bendraamžių nebesukliudytų mokslo ir kūrybinio

JŪS ŽUVOT UŽ LAISVĘ

MONTAŽĄ SUDARĖ VINCAS TAMOŠIŪNAS
iš Laisvės Kovų Dainų

1941 m. birželio sukilėlis. Aliejus. Dail. J. Juodis

darbo, kaip man, tavo tėvui, du kartu gyvenime sukliudyta buvo. Būk tuo atžvilgiu laimingesnis už savo tėvą, kuris niekuomet nėra 100% išnaudojęs savo gabumų norimoje ir mėgiamoje srityje ir dėl to vis jaučiasi einąs nebe savo gyvenimo vaga.

Mylėk savo motulę, kaip nieką kitą pasaulyje, nes ji tave, mažą ir silpną kūdikį, sunkiausiomis aplinkybėmis išaugino per šiuos vienerius metelius į gražų, sveiką ir gyvybinių jėgų kupiną vaiką, jau mėginantį vaikščioti ir kalbėti, savo šypsena

Uždangai atsidarius, matosi miške ar krūmų krašte kryželis Laisvės Kovotojui. Piemenukai. Mergytė atneša laukinių gėlių, o berniukas rudo popieriaus plakatėlį su užrašu: — Jūs žuvote už Lietuvos Laisvę! . .

MERGYTĖ deklamuoja:

Mes ašarom plūstam, vergijoj žūstam!
Marija, maldos išklausk!
Prieš mūsų bedievių,
Lietuvių engėjus,
Visus mus vienybėn suglausk!

BERNIUKAS

Tik Tu Užtarėja, tik Tu mūs Gynėja,
Marija, Marija šventa,
Išmelsk pas Aukščiausią,
Dievulį geriausią,
Mums laisvę brangios Lietuvos.
(Abu deklamuoja atsiklaupę)
(Baigus deklamuoti, tolumoje pasigirsta kolūkio varovo Ostrezubovo riksmas daryta lietuvių kalba)
OSTREZUBOV

Piemeniai, kur dingot? Kiauliai bulves kasa, karvei kukurūzus braida, avelas cukrinius brokus raška. . .
(Piemenukai nusigąsta, bet greit susigriebia ir pasiėmę už rankų ir eidami, dainuoja).

Jeigu karas rytoj,
Jeigu karas bus tuoj,
Mes visi, kaip ir vienas į karą. . .
(Jiems išėjus, girdisi tų pačių piemenukų laužyta rusų kalba tąsa dainos).

ir kryžstavimu džiuginantį ne tik abu tėvus, krikštatevius ir pažįstamuosius, bet ir svetimus žmones.

Tad ženk lair ngas tolyn į gyvenimą ir grįžk su mumis į tėvynę, mūsų mylimas sūnau!

Tavo tėvas

Kak odin čeloviek,
Vies svobodnyj narod,
Za svobodnuju rodinu stanet . . .
(Uždangai nusileidus, įeina kovotojas Ažuolas).

AŽUOLAS

O Dieve Geriausias, Karaliau
ramybės,
Pažvelk maloningai, pažvelk iš
aukštybės,
Padėk jau į šalį mus plakančią
rykštę,
Gražink šiam pasauliui ramybę
pirmykštę.
Rūstybės ir keršto audringi verpetai
Naikina pasaulį jau kelinti metai.
Padangėse skliautai nuo dūmų
aptemę,
Granatos išardė maitintoją žemę,
Išgriovė sodybas, šeimynas išblaškė,
Jaunuomenę mūsų kaip uogas išraškė.
Čia nieko negirdi varguolių verkimo
Ir savastį mūsų — kas nori, tas ima
Krauju jau pasrūvo tėvynės upeliai,
Kapai nužymėti keliai ir keleliai.
Bažnyčių varpai mūsų melstis
nešaukia,
Tik baisios patrankos po Lietuvą
kaukia.
Tūkstančiai žmonių vargsta be grytelių,
Be rūbo šiltesnio, be duonos kąsnelio.
Išgirk, o Dieve, šias raudas
graudingas,
Parodyk, kad Tėvas esi gailėstingas.
Ištrauki kardą iš karvedžių rankų,
Nutildyk užimą baisiausių patrankų,
Prabilk į valdovų kerštujančias
širdis,
Tegul kraujo upės žmonijos negirdo.
Patsai nustatyki ribas viešpatijų
Ir duok tiems valdyti, kas myli
žmoniją.
Tad šlovinsim Tave, Apvaizda
švenčiausia,
Kad ji mus ištrauktų iš vargo
didžiausio.
Linksmi susispiesim į darbą
naudingą,
Kas Tau yr' malonu ir mums
išganinga,

Kils padėkos maldos dangun į
aukštybes.
Tegul mus iš naujo varpai melstis
kviečia,
Ramybės saulutė pasauliui tešviečia.
Su Tavo pagalba vargus iškentėsime
Ir spindulius meilės Tavosios regėsime.
Nors skausmo sugeltos vaitoja
krūtinės,
Bet tikim sulaukti greit laisvės
tėvynei.
Tu Petriui šventajam liepei padėt
kardą,
Tegu Tavo žodžiai vergijų išardo,
Tegu kalaviju žudynės išnyksta,
Taika ir ramybė pasauly įvyksta.

(Deklamacijas turėtų lydėti jausminga muzika ir keletas dainelių iš rinkinio Laisvės Kovų Dainos).

MERGAITĖ

Kas gražiau ant žemės už gegužės
rytą,
Kada paukščių giesmės žadina tave;
Ir jauti, kad žiedas vėjo nurašytas
Glosto tavo širdį Viešpaties ranka...
Štai, žiūrėk, kaip saulė šypsosi
maloniai
Ir sidabras krinta ant gelsvų kasų!
Bet kodėl, Pušele, rūkas toks raudonas,
Tartum šiltas kraujas slenka iš rytų?
Šal! Klausyk, Lakūne, girdi - žemė
dunda,
Vieškeliu nuo Simno tankų užsesys...
Virpa rausvos lūpos, virpa ne
pagundai,
Ne iš baimės vyrui suvirpa širdis...
Lyg jauni ereliai viens į kitą žiūri,
Pro ausis pračiuožia vėjas neramus —
"Eik, Lakūne mielas, siųsk į žygį būrį,
Nepamiršk Pušelės siųsti į žvalgus.
Greitos, lyg balandžiai, grįžta žvalgų
žinios,
Atskrenda Pušėlė palaidais plaukais —
Vieškeliu nuo Simno rusų minių
minios —

Alytaus ir Seinų siunčiami pulkai!
Ginsimės lig vieno, kaip Pilėnai
gynės,
Paskutinį šūvį tau, širdie, skiriu!
Tegul šitos pušys pasakys tėvynei,
Kad lietuvis niekad nemirs vergu!
Lieknos pušys skilo, beržai virto
kryžiais,
Kraujo upės liejos Kalniškės mišku;
Daug jaunų bernelių į namus negrįžo,
Nesugrįžo sesės — žuvo jos kartu.

Udanga

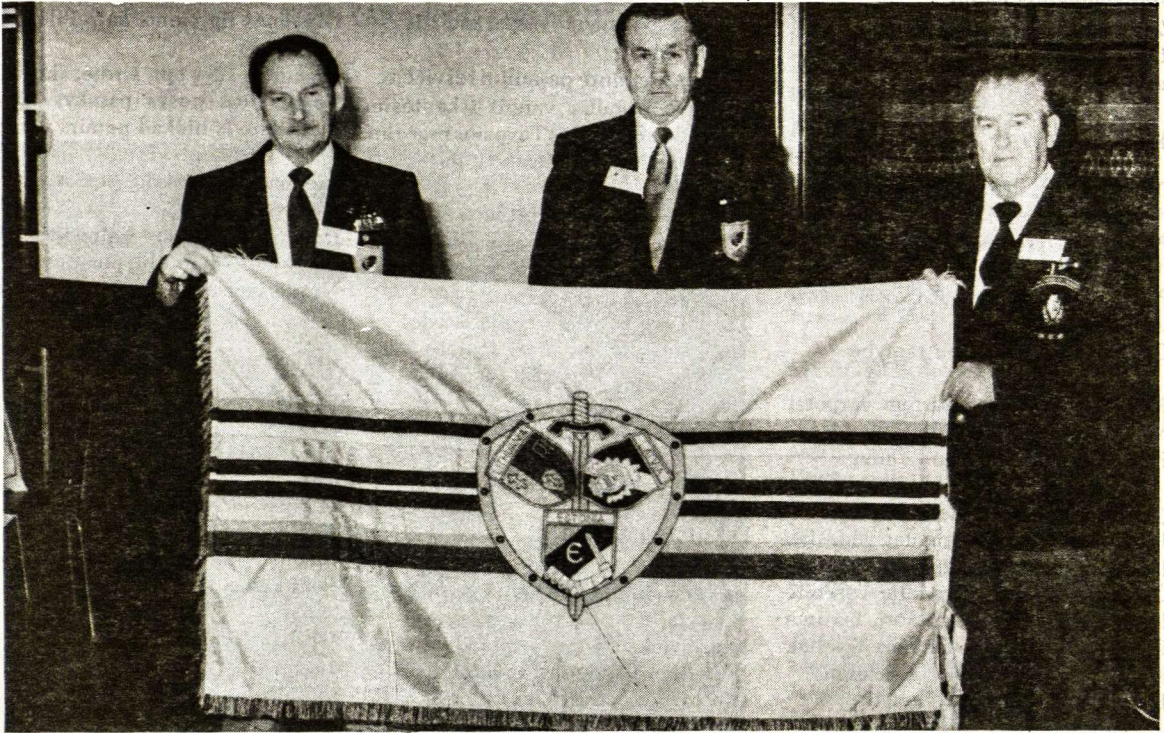
(Uždangai pakilus, mergaitė deklamuoja)

MERGAITĖ

O kruvinos žaizdos žėvynės,
Ar tūkstančiai metų pagis?
Mačiau, kai rankas surakinę,
Juos varėsi rusai tardyti.
Girdėjau ir klyksmą begalį,
Ir smūgius ant brolių pečių —
O plėšė jiems širdį ir valią . . .
Už ką tiek mūs' tautai kančių?...
Mačiau, kai išniekintus brolius,
Ir išrengtus, vilko gatve,
Už tai, kad jie savanoriais
Išėjo tautai laisvės parnešti.
Buvau ten, kur budi pušelės,
Kur kalinio pūsta dalia.
Aukščiausias, greičiau vesk mūs' šalį
Į rytą, kur kelsis aušra.
O vieškeli, baltas, bedali,
Kada grįš pulkai tremtinių?
Bet šiandien neverkit, berželiai,
Prie kapo tėvynės sūnų.
Sugauskite, girios, šiandieną
Ir trenkit perkūnu, žaibai!
O tu, kurs išduodi tėvynę,
Prakeiktas būk jos amžinai!
Ir metai eis, žydės laukai prie kelio,
Ir kelsis vėl iš kraujo L I E T U V A I

Skaitydamas "Tremties trimitą", jausk pareigą paremti "Kario"
leidimą.

(Atkelta iš p. 278)

B. V. L. naujai įsigyta vėliava, kurią laiko (iš k.): W. Tamse, K. Kose ir St. Jokubickas. Nuotr. S. Dabkaus

B. V. L. suvažiavime kalba mėn. L. Munro. Prie stalo prezidiumas — (iš d.): S. Jokubaitis, E. Lindoja ir O. Beiztis. Nuotr. S. Dabkaus

Lietuvių, latvių ir estų karių - šaulių vėliavos

REZOLIUCIJOS TEKSTAS

Sugiedojus visų trijų Baltijos tautų himnus, buvo išneštos vėliavos ir tuo baigta iškilmingoji šio suvažiavimo dalis. Po to sekė 1 val. pietų pertrauka — vaisės, kuriose dalyvavo ir suvažiavimo garbės svečiai.

Antroji suvažiavimo dalis prasidėjo su filmo rodymu. Tai 1985 metais, Kopenhagoje - Danijoje, Baliečių surengtas, prieš Sovietų S-gą tribūnolas ir laisvės žygis laivu Baltijos jū-

roje. Paaiškinimus davė, šių įvykių dalyvė Sigita Bersėnaitė, filmą rodė V. Čiuplinskas, abu jaunos kartos atstovai. Po to sekė lygos pirm. St. Jokubaičio ir kitų pareiškimų pranešimai, įvairūs pasiūlymai, diskusijos ir kt.

Su vėliavomis suvažiavime dalyvavo: Toronto VI. Pūtvio šaulių kuopa ir "Baltija" jūrų šauliai, "Vilniaus" šaulių rinktinė, Kar. Mindaugo šaulių kp. iš Montrealio, iš Hamiltono DLK Algirdo šaulių kp., ir Hamiltono

"Ramovėnai", iš St. Catharines P. Lukšio šaulių kp. ir St. Catharines "Ramovėnai", iš Delhi DLK Gedinimo šaulių kp. Kanados estų ir latvių karinių organizacijų vėliavos ir naujai įsigyta - pašventinta šios lygos vėliava. Viso 16 vėliavų.

Šis suvažiavimas buvo gerai suorganizuotas ir gerai pavykęs. Jis atliko sėkmingą darbą bendrame Baltiečių fronte, už pavergtų Baltijos kraštų laisvę.

Dalyvis

Iš mūsų praeities

Iš "Trimito" Nr. 3 (840) 1937 m. sausio mėn. 21 d.
Kaunas

Keturioliktosios Pajūrio Prisijungimo Prie Lietuvos Iškilmės Klaipėdoje

Korespondencija baigiama pastraipa:

"Dar kalbėjo aktyvus sukilimo dalyvis Jonas Vanagaitis, krašto organiz. komit. atstovas Žvilius ir kiti. Per iškilmingą aktą į sceną buvo sunėštos organizacijų vėliavos. Iškilmingai įteiktos Šaulių Žvaigždės moterų šaulių vadei O. Mazoliauskaitėi - Mikulskienei, Katyčių š. būrio vadui Murinui ir Vyžių šaulių būrio vadui Šulcui. Po iškilmingo akto suvaidintas specialiai paruoštas veikalas "Šventoji auka". Šaulio Mikulskio vedamas vyrų choras atliko

koncertinę dalį. Iškilmes ruošė XX-tos šaulių rinkt. vadovybė.

Iš Pasaulio Lietuvos Nr. 7 (34)
Kaunas, 1939 m. balandžio mėn. 30 d.

Klaipėdos Šaulių Choro Paskutinis Koncertas

Balandžio 23 d. Klaipėdos Ramovėje Klaipėdos šaulių rinktinės vyrų choras suruošė paskutinį savo koncertą. Tas choras įsisteigė Klaipėdoje prieš 4 metus. Chorui nuo pat įsikūrimo vadovavo dirigentas Alf. Mikulskis. Tas choras su savo skambia daina kėlė lietuvių dvasią pajūrio krašte ir lankėsi Latvijoje. Chorą

lankė Liepojos lietuvių "Kanklių" choras, latvių vyrų choras "Dziedonis" ir Vilniaus lietuvių "Varpo" choras. Dabar Klaipėdos šaulių vyrų choro dainininkai išsisklaido po visą Neprikl. Lietuvą ir šiuo paskutiniu koncertu kaip atskiras meno junginys atsisveikino su savo pamėgtu dainos darbu. Koncerto programa buvo plati ir choristai išpildė gerai. Atsisveikinant dirigentas Mikulskis buvo apdovanotas gėlėmis ir kiekvienam dainininkui taip pat buvo prisegta po gėlę. Dirigentas su kiekvienu dainininku, atsisveikindamas, pasibučiavo. Ne vieno akyse žibėjo ašaros. Koncertas pradėtas ir baigtas giesme "Lietuviais esame mes gimę".

LŠST CV ŽINIOS

Už nuopelnus Lietuvai ir Lietuvos Šaulių Sąjungai Tremtyje apdovanotųjų sąrašas

Šaulių Žvaigždės Ordinu:

1. Juozas Karvelaitis, Vytauto Didžiojo Šaulių Rinktinė
2. Alfonsas Paukštė, Vytauto Didžiojo Šaulių Rinktinė
3. Bronius Valiukėnas, Švytužio j. š. kuopa
4. Juozas Rimkus, DLK Gedimino š. kuopa
5. Juozas Vitas, DLK Gedimino š. kuopa
6. Andrius Klimaitis, L. Kun. Margio š. rinktinės, Kauno kp.
7. Juozas Skeivys, Vytauto Didžiojo š. rinktinė

Šaulių Žvaigždės medaliu:

1. Klemensas Čižauskas, Vytauto Didžiojo š. rinktinė
2. Elena Čižauskienė, Vytauto Didžiojo š. rinktinė
3. Adolfas Lietuvininkas, Vytauto Didžiojo š. rinktinė
4. Sofija Alensandravičienė, Gen. T. Daukanto j. š. kuopa
5. Balys Budraitis, Gen. T. Dauganto š. j. kauopa
6. Kostas Juškaitis, Gen. T. Daukanto j. š. kuopa
7. Jonas Utara, Gen. T. Daukanto j. š. kuopa
8. Balys Telyčėnas, Švyturio j. š. kuopa
9. Sofija Sirutienė, Švyturio j. š. kuopa
10. Ona Selenienė, Švyturio j. š. kuopa
11. Balys Stackis, Kauno š. būrys, Australija
12. Vaclovas Volotka, Kauno š. būrys, Australija
13. Ema Lipčienė, L. Kun. Margio š. rinkt., Australija

Pagrindas: LŠST ŠŽOT Aktas Nr. 67.

III

Šauliai Juozas Mikulis ir Stepas Paulauskas išrinkti "Klaipėda" j. š. kuopos garbės šauliais, su vyresniškumo nuo 1986 m. kovo 9 dienos.

Pagrindas: Kuopos pirmininko raštas

IV

Šaulys Zigmias Augaitis išrinktas DLK Vytenio šaulių kuopos pirmininku. Naujojo pirmininko adresas yra: Mr. Z. Augaitis, 54 Queens PDC, Burwood, Vic., 3125, Australia. Naujam pirmininkui bei valdybai linkime sėkmės, o buv. pirmininkui bei valdybai reiškiamo padėką.

Pagrindas: Kuopos visuot. S-mo protokolas

V

Geležinio Vilko šaulių būrys Latrob Valley, Australijoje, išaugo į kuopą. Pirmininkas ir valdyba ta pati.

Pagrindas: Kuopos pirmininko raštas

VI

Praeitų metų rudenį Čikagoje mirė buv. Centro valdybos sekretorius ir Vytauto Didžiojo š. rinktinės garbės šaulys Juozas Mackonis. O šių metų kovo mėnesį Delhi, Kanadoje, mirė buv. Centro valdybos I-asis vicepirm. ir DLK Gedimino š. kuopos pirmininkas, garbės narys Stepas Jakubickas. Daliniams ir artimiesiems reiškiamo gilią užuojautą.

VII

Darius ir Girėdno (Sydney, Australia) š. kuopos valdyba, 1985 m. lapkričio 30 d. posėdyje, tos kuopos šaulį Joną Abromą, remiantis LŠST Statuto 23 ir 66 straipsniais pašalino iš kuopos be teisės grįžti.

Pagrindas: Kuopos pirmininko raštas

VIII

Daliniai Centro valdybai dar nesumokėję nario mokesčio prašomi tai neatidėliojant atlikti.

IX

Pranešama, kad kai kuriems Sąjungos reikalams sutvarkyti gali atsirasti reikalas šaukti dalinių atstovų konferenciją.

X

Iš Lietuvos Veteranų Sąjungos "Ramovė" gautas toks raštas, liečiantis "Karį".

Ištrauka

"... Atėjo metas trūkstamas lėšas (Kariui leisti) telkti kolektyviniu būdu, žinoma, jei norima tęsti "Kario" žurnalo leidimą. Reikalingas aukas telkti per "Ramovės" ir Šaulių Sąjungos kuopas.

Siūlome tokį "Kario" rėmimo aukomis planą:

LKVS S-gos "Ramovė" Centro valdyba, didieji skyriai (Čikagos ir Klevelando), šaulių S-gos Tremtyje centro valdyba, Rinktinės (Čikagos, Kanados) ir didžiosios kuopos, per metus paremtų "Karį" bent 1.000 dolerių auka, mažesnieji skyriai ir kuopos bent 250 dol.

Siūlome tokį planą todėl, kad pakėlus prenumeratos mokesťi iki 26 dol. metams, manoma, neteksime apie 25% skaitytojų, kas neigiamai atsilieptų ne tik į aukų kategoriją, bet ir prenumeratos lėšas".

Reikalas paliekamas dalinių valdyboms apgalvoti, aukoti ar patiekti tuo klausimu pasiūlymą Centro valdybai.

g. š. K. Milkovaitis,

Lietuvos Šaulių s-gos tremtyje pirmininkas

š. A. Kirvaitytė

LŠST Centro v-bos sekretorė

PRASMINGAI MINĖKIME BAISŪJĮ BIRŽELĮ

Mykolas Karaitis

Sibiro kankinių šauksmą turi išgirsti visas pasaulis! Mes negalime užmiršti, kaip kankinių mirtimi mirė vežami Sibirai lignonys, seneliai ir mažyčiai kūdikiai.

Birželio 12 dieną kiekvienoje geležinkelio stotyje stovėjo daug gyvu-

linių vagonų ir į tuos vagonus iš visų pusių, pagal sudarytus sąrašus, rinko iš miestų, kaimų bei vienkietinių visus išvežti nukankinimui į tolimus kraštus į Sibirą. Taip buvo okupanto ruso komunisto nustatyta. Aiškumo reikalui štai keli pavyzdžiai. Pas ūkininką atvažiavo sunkvežimis ir liepia pasiruošti kelionei. Visa šeima: seneliai, tėvai ir vaikai suvaromi į sunkvežimį. Skubant daug ko užmirštama pasiimti kelionei. Nespėta pasiimti pakankamai maisto, šiltų drabužių ir apavo. Nuveža į geležinkelio stotį ir uždaro į gyvulinčius vagonus.

Birželio 12 d. pradėjo rinkti ir iki birželio 14 d. buvo užpildyti vagonai, net vietos sau pasitaisyti guolį

neužteko. Tos šeimos mergaitė be oro užgeso, tai ją čia pat pašlaitėje palaidojo.

Atvežė vieną jauną moterį su kūdikiu ir liepia lipti į gyvulinį vagoną. Čia įvyko baisi tragedija. Ji sušukusi: "Mane vežate nukankinti, bet aš savo kūdikio neduosiu", — metė kūdikį į akmenų krūvą...

Prie mokyklos durų privažiavo sunkvežimis. Čia gyveno mokytojo šeima. Mokytojas, supratęs, kad atvažiavo jo išvežti, pro užpakalines duris išbėgo. Bėgantį norėjo sugauti, bet negalėjo tai ginkluotas politrukas paleido šūvį ir mokytoją nušovė.

Apie tuos asmenis man pasakojo, kurie matė, o aš juos pažinojau.

Kiek kenčiančių brolių ir sesių mirė, kiek ašarų išlieta... Daugelis į Vakarus atvykusių gal jau užmiršo Baisiojo birželio kančias. Nori šokiais ir dainomis nukreipti jaunųjų ir senesniųjų dėmesį į dausas... To nori okupantas, nori tylos. Birželio mėnesį mes turime ne šokti, bet dar garsiau pasauliui šaukti apie mūsų tautos kančias.

Man skaudu rašyti apie žiaurus okupanto išvežtus, nukankintus ir bausiuose skausmuose mirusius nekaltus brolius ir seses. Baigsiu vežamųjų prašymu:

Mes išeinam numirti už kraštą,
Duokit žemės nors saują savos,
Krauju lieka pašventintas kraštas,
O, lietuvi, nepamiršk Lietuvos.

CICERO "KLAIPĖDA" JŪRŲ ŠAULIAI

Cicero "Klaipėda" jūrų š. kuopos metinis susirinkimas įvyko kovo 9 d. Šį susirinkimą atidarė ir pravedė kuopos p-kas Juozas Mikulis. Pasveikinęs savanorius - kūrėjus, skyriaus garbės šaulius ir visus susirinkusius narius, paprašė įnešti kuopos vėliavą. Vėliavą įnešė g. š. vicepirm. A. Ašoklis.

Minutės susikaupimu buvo prisiminti 1985 metais mirę mūsų kuopos šauliai: Aleksas Skopas, Juozas Grybauskas, Stasys Juozaitis ir Konstancija Šabonienė. Kaip matome, praeitiejį metai buvo mums skaudūs, netekome keturių narių.

Sekė išsamus ir ilgas kuopos p-ko metinis veiklos pranešimas. Iš pranešimo sužinojome, kad kuopos vėliava yra dalyvavusi net 14-je renginių, turėta 6 valdybos posėdžiai, paruošti du žiniaraščiai kuopos nariams. Kuopos valdyba buvo energinga ir veikli. Žinoma, šio veiklumo didžiausias inspiratorius yra kuopos p-kas J. Mikulis. Jis turi šaukti valdybos posėdžius, asmeniškai dalyvauti kitų organizacijų renginiuose, paruošti žiniaraščius ir t.t.

Kuopos išdininkas g. š. Jonas Dekeris pranešė kasos stovį. Kuopa finansiskai yra stipri, todėl gali pa-

remti spaudą, radijo valandėles, bei kitas organizacijas, dirbančias lietuviškiems reikalams. 1985-tais metais įvairioms aukoms paskirta 890 dol. Iždininko pastangomis yra sukurtas Vasario 16 gimnazijai remti būrelis, kuris vis auga. Kuopos išleistos knygos: Lietuva bolševikų okupacijoje ir ta pati anglų kalba jau baigiama išsparduoti. Tik likučiai yra likę Draugo dienraščio redakcijoje.

Pasiremdamas valdybos posėdžio protokolu Nr. 27, A. Skopas susirinkimui pasiūlė į garbės narius pakelti Stepą Paulauską ir Juozą Mikulį. Susirinkimas tam mielai pritarė. Sveikiname du naujus kuopos garbės narius.

Iš valdybos sąstato dėl darbo sąlygų pasitraukė Rita Kūraitė. P-kas J. Mikulis pasiūlė į jos vietą įtraukti O. Ašoklienę ir V. Kulboką. Atsiklausus abu stuiko, ir susirinkimas patvirtino.

Šiuo metu valdybą sudaro: Juozas Mikulis — pirm., Augustinas Ašoklis — vicepirm., Janina Skamienė — moterų vadovė, Jonas Dekeris — išdininkas, Apolinaras Skopas — sekretorius, Stepas Paulauskas — spaudai, informacijai. Nijolė Skopienė, Irena Pranskevičienė, Ona Ašoklienė ir Vincas Kulbokas — nariai.

Šiais metais išpuola mūsų kuopai eilė surengti tradicinę Jūros dieną. Ji numatoma rengti liepos mėn. 5-6 d.d. Kadangi Union Pier vasarvietėje sąlygos yra pasikeitusios, tai galimas dalykas, kad Jūros Dieną teks atlikti per vieną dieną, t.y. liepos 6 d., sekmadienį.

Kuopos metinis Švyturio balius vyksta spalio mėn. 4 d. Šaulių namuose.

Sugiedojus Tautos himną, išnešus kuopos vėliavą, susirinkimas buvo baigtas. Kuopos nariai dar valandėlę pabuvojo prie kavos ir užkandžių.

Ap. Skopas

☆

BROCKTON, MASS.

Martyno Jankaus Šaulių kuopos metinė vakaronė

Š. m. balandžio 26 d. Martyno Jankaus šaulių kp. Sandaros salėje suruošė metinę vakarienę su dovanų paskirstymu ir, Čikagos šaulių orkestro muzikai grojant, šokiais.

6:30 v.v. Sandaros salėje rengėjų išrikiuoti ir gelėmis papuošti stalai susilaukė daug svečių. Prie garbės stalo pakviestieji užėmė vietas: prof. dr. kun. Antonijus Jurgelaitis, O.P., Trakų rinktinės kapelionas kun. Rafa-

elis Šakalys, OFM, Brocktono miesto švietimo komiteto viršininkas adv. Wm. Jatty Pribušauskas, Miesto tarbybos narys Francis Gauss, Laisvės varpo radijo valandėlės vedėjas Petras Viščinis, Sandaros klubo pirm. dr. Petras Bizinkauskas su poniu. Prie kitų stalų: Worchesterio Dr. Vinco Kudirkos, Bostono Jono Vanagaičio, Trakų rinktinės pirm. V. Bajerčius ir kiti iš apylinkių ir vietos šauliai ir šaulių gerbėjai bei rėmėjai.

Susirinkusius pasveikino M. Jankaus šaulių kp. pirm. Garbės šaulys inž. Juozas Stašaitis, paprašydamas atsistoti garbės svečius, kurie buvo pasveikinti audringais plojimais.

Gražiai pagerbti šaulių rėmėjai Aleksas ir Ona Gureckai jų 50 metų vedybinių gyvenimo sukakties sulaukusius. Juos pasveikino pirm. J. Stašaitis ir įteikė įrašytą ir įrėmintą sveikinimą, o St. Gofensienė juodu papuošė baltų gvaizdžių puokštėmis. Visi sugiedojo "Ilgiausių metų".

Pirm. J. Stašaitis savo žodyje pasakojė apie kuopos veiklą, ką ir kokiomis sumomis kuopa iš savo išteklų parėmė ir kvietė jaunimą į šaulių eiles. Pasidžiaugė iš toliau atvykusiais, maldą sukalbėti pakvietė kun. R. Šakalį. Po maldos kvietė visus džiaugtis, vaišintis ir bendrauti.

Vaišės gerųjų šeiminių skaniai

Aleksas ir Ona Gureckai, sulaukę 50 m. vedybų sukakties, buvo pagerbti 1986 m. balandžio 26 d. M. Jankaus šaulių renginyje. Nuotr. J. Stašaičio

paruoštos ir gražiai patiektos. Nupelnas — St. Gofensienės, O. Eikienės su talkininkėmis: M. Jurkštienė, E. Bielkevičienė, S. Stašaitienė, M. Sakadauskienė, K. Endriūnienė, E. Jaruševičienė ir Al Erickson. Gražiai svečius vaišino: A. Baškauskienė, K. Endriūnienė, J. Paplauskienė, M. Rupšienė, S. Stašaitienė. Jos ir lėmėjų dovanų bilietėliais svečius aprūpino. Daugiausia dovanų surinko St. Gofensienė. Dovanas laimingiesiems išdalino R. Bielkevičius ir

E. Ribokienė. Šioji vakaro dalis buvo viena iš linksmųjų, nes laimės stalielis buvo turtingas dovanomis.

Veikė ir baras, kuriame dirbo Algis Stašaitis. Maloniai muzikai grojant, linksmoms poroms šokant, atėjo vidurnaktis. Atėjo laikas skirstytis, Dėkingi svečiai išvažinėjo į namus. Brocktono šauliai vadovaujasi mintimi, kad mes išvykome ne sunykti, o kiekviename krašte išsiskleisti Lietuvos žiedu.

E. Ribokienė

DETROITO ŠAULIŲ PASTOGĖJE

Švyturio jūrų kuopos šauliai liūdi savo nario a. a. m. dr. Alfonso Pakalnio (Pakalniškio)

Š. m. balandžio 25 d. Evans ligoninėje, Georgia valstijoje, po sunkios ligos amžinybėn iškeliavo dr. Alfonsas Pakalnis (Pakalniškis). Velionio kūnas buvo atskraidintas į Detroitą ir pašarvotas Yolandos Zaparackienės laidojimo namuose.

A. a. Alfonsas Pakalnis gimė 1909 m. birželio 12 d. pasiturinčių ūkininkų šeimoje Smilgių dv., Pabaisko valsč., Ukmergės aps.

1927 m. baigė Ukmergės gimna-

ziją, 1932 m. — Vytauto Didžiojo universitete medicinos fakultetą. Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo mokykloje med. daktarams suruoštas kursas ir buvo pakeltas med. dr. j. ltn. laipsniu, tarnavo kaip gydytojas Lietuvos kariuomenėje; ilgiausia 2-me D.L.K. Birutės Ulonų pulke ir buvo pasiekęs dr. majoro laipsnį.

II pasaulinio karo audrų išbėgėtas, gyveno lietuvių stovykloje Augsburgėje, Vokietijoje.

1949 m. atvyko į Ameriką ir apsigyveno Detroito. Žmona ir sūnus atvyko vėliau. Ohio valstijoje išlaikė egzaminus ir gavo teisę verstis me-

dicinos praktika. Ohio valstijos Peebles mieste dirbdamas savo specialybėje, gyveno apie 10 metų. Grįžęs į Detroitą, vėl dirbo Lincoln ligoninėje ir buvo atidaręs savo kabinetą. Priklausė gydytojų draugijai, Lietuvių Bendruomenei, Švyturio j. šaulių kuopai.

Balandžio 28 d. kun. Alfonsas Babonas ir atsilankiusieji sukalbėjo rožinį. Po rožinio Yolanda Zaparackienė savo ir jai pavestų organizacijų vardu pareiškė mirusio šeimai ir giminėms užuojautą, paskaitė Putino eilėrašį "Saulėi leidžiantis". Po jos atsiveikinimo žodį tarė "Švyturio"

j. šaulių kuopos vicepirmininkas Mykolas Abarius ir užuojautą pareiškė kuopos pirmininko Br. Valiukėno ir kuopos šaulių vardu.

Gale karsto stovėjo Švyturio j. šaulių vėliava ir prie karsto daug puokščių gėlių. Atsilankiusieji gausiai aukojo šv. mišioms, Lietuvių ir Tautos fondams. Sugiedotas Lietuvos himnas.

Balandžio 29 d. už a.a. Alfonso Pakalnio sielą Šv. Antano parapijos bažnyčioje mišias aukojo ir prasmingą pamokslą pasakė kun. Alfonsas Babonas. Giedojo ir vargonavo muz. Stasys Slizys, mišioms patarnavo sūnėno sūnus Tauras Barauskas.

Po mišių Alfonsas Pakalnis amžinam poilsiui buvo nulydėtas į Šv. Kapo kapines, kur ilsėsi jo tėvai ir kiti giminės. Kun. Alfonsui Babonui

A. A.
dr. Alfonsas Pakalnis-Pakalniškis

atkalbėjus laidojimo maldas, sugiedota Marija, Marija. Yolanda Zaparackienė šeimos vardu padėjo visiems prie šių laidotuvių prisidėjusiems ir pakvietė į Švedų svetainę pietums.

Nuliūdime liko: žmona Irena, sūnus dr. Vytautas, duktė dr. Vida, brolis dr. Mečys su šeima, brolis inž. Vytautas su žmona, sesuo dr. Valerija Barauskienė, sūnėnai — dr. Algis Barauskas su šeima, inž. Vytautas Pakalnis su šeima, inž. Rimas Pakalnis, dukterėčios dr. Regina Pakalniškytė, dr. Ancė Pakalniškytė ir kiti giminaičiai, draugai ir pažįstami.

Alfonsai, tebūna Tau lengva Amerikos žemelė!

Dėdami ant karsto po gėlytę, atsisveikinome su velioniu.

a. gr.

Eleonorą Daknienę prisimenant

A. a. Eleonora Deknienė, aukštaitė, gimė 1906 m. spalio 12 d. Vyžuonų miestelyje, Utenos aps. Mokėsi Utenos "Saulės" gimnazijoje, Kaune baigė trichinoskopijos kursų ir dirbo "Maisto" bendrovėje Tau-

ragėje. II pasauliniam karui baigiantis, skaudžiai pergyvenusi pasitraukimą iš savo mylimos Tėvynės, apsigyveno Austrijoje; išemigravo į Kanadą, o 1955 metais atvyko į Čikagą pas savo sesutę Bronę ir svainį Aleksą Urbonus. Čia susipažino su Kęstučiu Daknium ir sumainė žiedus. 1965 metais persikėlė į St. Petersburgą, FL. ir Gulfporte įsigijo "Nidos" apartamentus.

A. a. Eleonora priklausė vietos lietuvių klubui, Šv. Kazimiero misijai, vyčiams, Balfui, respublikonams ir kt. organizacijoms, aktyviai reikšdamosi jų veikloje, vis tikėdama, kad okupuota Lietuva nusikratys vergijos pančius ir vėl bus alisva.

1975 metais ji dalyvavo "Palangos" jūrų šaulių kuopos steigiamajame susirinkime ir buvo išrinkta valdybos sekretore. Čia reikia paminėti, jog ji jau Lietuvoje, dirbdama Tauragėje, priklausė Šaulių sąjungai ir buvo Tauragės moterų šaulių vadė.

Už nuopelnus Lietuvai ir LŠST tremtyje Eleonora buvo apdovanota Šaulių Žvaigždės medaliu ir išžinkta "Palangos" jūrų šaulių kuopos garbės šaule. Mes neužmiršime jos patriotizmo bei jos šviesaus pavyzdžio lietuvių išlaikyme, o taip pat jos šviesaus pavyzdžio bei aukos visuomeniniame darbe. Ji nesiekė sau nau-

dos nei garbės, nes jos tikslas buvo dirbti ir aukotis lietuvių labui.

Amžinai Eleonora mus paliko 1985 m. gegužės 20 d. Prie jos karsto laidojimo koplyčioje "Palangos" kp. šauliai stovėjo garbės sargyboje, kun. V. Zakarauskas sukalbėjo rožinį, o susirinkusieji sugiedojo "Marija, Marija" ... Prie karsto atsisveikinimo žodžius tarė šaulių kuopos pirm. M. Karaitis, Altos pirm. inž. A. Šukis, Respublikonų St. Peterburgo skyr. įgaliotinis F. Vaičiaitis, Lietuvų klubo pirm. K. Jurgėla, "Lietuvos vyčių" skyr. pirm. P. Kraujalis, Balfos skyr. pirm. Kleivienė. Šaulio J. Kalpoko vadovaujami šauliai išnešė karstą. Po gedulingų pamaldų Šv. Vardo bažnyčioje, kun. V. Zakarauskui pasakius pamokslą, mirusioji buvo palydėta į mauzoliejų. Čia, sukalbėjus kun. V. Zakarauskui maldą, buvo sugiedotas Lietuvos himnas.

A. a. Eleonora amžinai paliko liūdintį vyrą Kęstutį, dvi seseris — Bronę Urbonienę St. Peterburge ir Oną okupuotoje Lietuvoje, brolių Stasių ok. Lietuvoje, sūnų Algį.

Ilsėkis ramybėje, Eleonora, šiame laisvame Amerikos krašte ir amžinoji šviesa tegu tau šviečia.

Mykolas Karaitis

I Didž. karo fronto karininkui (1917),
N. Lietuvos Aukš. Kar. kursų absolventui (1925),
N. Lietuvos Dipl. Tarnybos nariui (1918-21),
Vienam Klaipėdos Kr. Sukilimo iniciatoriui, or-
ganizatoriui bei kautynių dalyviui (1922 - 23),
LŠS oficiozo "Trimito" vyr. redaktoriui (1952-54),
LŠST Centro V-bos P-kui (1954 ir 1968 kaden-
cijose) ir tos Sąjungos Garbės Nariui (1958)

ALEKSANDRUI MANTAUTUI

mirus, Jo sūnų LŠST Garbės Pirmininką bei
tos Sąjungos Garbės Narį prof. dr. Vaidievių
Mantautą, jo dukrą Ramintą Moliene ir jo
svainę Sąjungos Garbės narę prof. Emiliją
Pūtvytę bei visus kitus gimines, bendra-
darbius bei idėjos draugus širdingai užjau-
čia ir dalinasi skausmu

*LŠST 1973 - 1982 kadencijų
Sąjungos Garbės teismo p-kas
Dpl. teis. Marijonas Šnapštys*

KARIO LEIDINIAI

1. Z. Raulinaitis, DURBĖS MUŠIS (1260 m.)
Atspaudas iš str. Karyje, 96 p., 1961 m. —
..... Išsparduota
2. Z. Raulinaitis, AISČIAI KARINĖS ISTORI-
JOS ŠVIESOJE — Atspaudas iš str. Kary-
je, 64 p. 1962 m. .... Išsparduota
3. O. Urbonas, DIDŽIOJO ŠIAURĖS KARO
FRONTAS LIETUVOJE, I d. — Atspaudas
iš Kario, 116 p. 1963 m. .... Išsparduota
4. Z. Raulinaitis, GALINDAI PRIEŠ ROMĄ —
Atspaudas iš str. Karyje, 80 p. 1963 m. —
..... Išsparduota
5. O. Urbonas, DIDŽIOJO ŠIAURĖS KARO
FRONTAS LIETUVOJE, II d. — Atspaudas
iš str. Karyje, 142 p. 1964 m. .... Išsparduota
6. Z. Raulinaitis, HUNŲ ŽYGIS Į PRŪSUS —
Atspaudas iš str. Karyje, 32 p. 1964 m. —
..... Išsparduota
7. Z. Raulinaitis, VAIDEVUTIS — Atspaudas
iš str. Karyje, 64 p. 1965 m. ... Išsparduota
8. Z. Raulinaitis, PRIEŠ VIKINGŲ AUDRĄ —
Atspaudas iš str. Karyje, 72 p. 1968 m. —
..... Išsparduota

A. A.

šaucei MARIJAI BANIONIENEI

mirus, jos sūnų šaulį Mindaugą su šeima,
gimines ir artimuosius giliai užjaučia

*Los Angeles J. Daumanto
šaulių kuopa*

9. K. Škirpa, 5 PĖSTININKŲ DLK KĖSTU-
ČIO PULKO KOVOS TIES SEINAIŠ 1920
METAIS — Atspaudas iš str. Karyje, 124 p.
1972 m. .... Išsparduota
10. Z. Raulinaitis, APUOLĖS UŽPUOLIMAS —
Atspaudas iš str. Karyje, 100 p. 1972 m. —
..... Išsparduota
11. Z. Raulinaitis, GROBIO ir NAIKINIMO ŽY-
GIS, 176 p. (kieti viršeliai, aplankas), 1979
m. .... Kaina 7.00
12. Z. Raulinaitis, KETURI FRONTAI, 164 p.
(kieti viršeliai, aplankas), 1982 m. Kaina 7.00
13. Z. Raulinaitis, LIETUVOS RAITELIAI I
Knyga, KUNIGAIKŠČIŲ SĄJUNGA, 306 p.
(kieti viršeliai, aplankas) 1985 m. Kaina 10.00
14. Z. Raulinaitis, LIETUVOS RAITELIAI II
Knyga, KELIAS Į SOSTĄ —Paruošta spaudai
15. Z. Raulinaitis, LIETUVOS RAITELIAI III
Knyga, KARALIAUS KARAI — Ruošiama
spaudai

KITI ĮVAIRŪS KARIO LEIDINIAI

1. H. Sienkevičius, KRYŽIUOČIAI, romanas, ver-
tė K. Jankūnas, 3 tomai, 1094 p. 1956 m. —
..... Išsparduota
2. V. Biržiška, PRAEITIES PABIROS, 352 p.
(kieti viršeliai) 1960 m. .... Kaina
3. O. Urbonas, 1410 METŲ KARAS SU KRY-
ŽIUOČIAIS IR ŽALGIRO MUŠIS, 94 p.
(aplangas), 1960 m. .... Išsparduota
4. J. Variakojis, KARALIAUS MINDAUGO
PULKAS, (aplangas), 120 p., 1965 m. — .....
..... Išsparduota
5. P. Žilys, SUOMIŲ — SOVIETŲ KARAS 1939 -
1940, 172 p., 1967 m. .... Išsparduota
6. J. Puzinas, KELIAS Į LIETUVOS NEPRI-
KLAUSOMYBĖS ATSTATYMĄ, 96 p., 1968 m.
..... Išsparduota

K. Bačiauskas rodo KARIO leidinius. Foto L. Tamošaičio

ADMINISTRATORIAUS PRANEŠIMAS

KARIUI AUKOJO:

\$100.00

Elena Skirmantienė, CA — A.A. kpt.
Kosto Liaudansko atminimui
Genė Stapulionienė, FL — A.A. plk.
Antanui Stapulioniui atminti jo 8-
se mirties metinėse.

\$165.00

Philadelphijos, PA ramovėnai A.A.
Adomui Sparkevičiui atminti (40 dol.
Adomo Sparkevičiaus šeima; 10 dol.
K. ir J. Kauliniai; O. ir J. Mikolaičiai,
P. ir V. Makarauskai, J. Morkūnas,
M. P. Paulauskai, J. Spakauskas, H.
Savickas, A. Valius; 5 dol. Vl. ir S.
Bagdonavičiai, Ir. Blanco, V. Bane-

vičius, Br. Impolėnienė, O.J. Kali-
nauskas; O. Malinauskas, V. Muraš-
ka, A. Paštenis, A. Sabaliauskienė).

\$50.00

Gen. T. Daukanto jūrų šaulių kp.,
IL per pirm. Ed. Vengianską

\$25.00

Vl. Šimoliūnas, CA

\$23.00

M. Karaitis, FL

\$20.00

E. Bublaitienė, NY

\$13.00

Z. Raulinaitis, NJ

\$10.00

G. Stapulionis, FL

\$8.00

Vl. Navickas, IL
B. Paulionis, OH

\$5.00

Ed. Shilling, WI

\$3.00

L. Brazauskas, OH
J. Gužaitis, IL
A. Kairaitis, MI
V. Kutkus, MI
A. Naujokas, IL
A. Paskonis, IL

Visiems nuoširdi padėka!

1941 metų birželio išvežimuose Lietuvos sodyboje kryžius motulę guodė viltimi